

วรรณคดีที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่องสภาพและปัญหาการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพของโรงเรียนผู้ใหญ่ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกลาง ศาลเยาวชนและครอบครัวกลางในด้านหลักสูตร ครูผู้สอน ผู้เรียน วิธีสอนและกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน และการวัดผลและประเมินผล จึงขอแนะนำเสนอหลักการ แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับดังนี้

1. การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพ
  - 1.1 หลักการและวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียน
  - 1.2 หลักการจัดการศึกษาวิชาอาชีพ
  - 1.3 ประเภทของงานการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพ
  - 1.4 ปัญหาการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพ
  - 1.5 องค์ประกอบการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพ
    - 1) หลักสูตร
    - 2) ครูผู้สอน
    - 3) ผู้เรียน
    - 4) วิธีสอนและกิจกรรมการเรียนการสอน
    - 5) สื่อการเรียนการสอน
    - 6) การวัดผลและประเมินผล
2. สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกลางศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง
  - 2.1 ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน
  - 2.2 หน้าที่และความรับผิดชอบของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน
  - 2.3 การดำเนินการฝึกและอบรม
  - 2.4 การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกลาง

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพ

3.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาด้านวิชาชีพในระบบโรงเรียน

3.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้เรียนที่มีตัวแปร

เพศ อายุ ระดับการศึกษา

1. การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพ

1.1 หลักการจัดการศึกษานอกโรงเรียน

การศึกษานอกโรงเรียน หมายถึง กิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นนอกโรงเรียน โดยมีกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการและวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน กิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นนั้นอาจเป็นเอกเทศหรือเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมอื่น ๆ สำหรับหน่วยงานที่จัดนั้นอาจเป็นหน่วยงานทางการศึกษาโดยตรง หรือเป็นหน่วยงานที่อาศัยการศึกษาเป็นเครื่องมือไปสู่วัตถุประสงค์ในการพัฒนาอื่น ๆ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, ม.ป.ป.) ภารกิจที่สำคัญของการศึกษานอกโรงเรียนได้แก่การชดเชยโอกาสทางการศึกษาและการเสนอทางเลือกอื่นให้กับผู้ขาดโอกาส ผู้พลาดโอกาสและผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา การสนับสนุนและส่งเสริมการศึกษา อัจฉริยะและเครือข่ายการเรียนรู้ในสังคมและการเสริมคุณภาพของการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน

การจัดการศึกษานอกโรงเรียนในปัจจุบันมิใช่เป็นการจัดการศึกษาเพียงเพื่อให้ประชาชนอ่านออกเขียนได้เท่านั้น แต่เป็นการให้บริการและให้โอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชนที่อยู่นอกโรงเรียน เพื่อเสริมสร้างให้มีความรู้พื้นฐานอันจำเป็นในการดำรงชีวิต มีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ ทราบข้อมูลข่าวสารที่ทันต่อเหตุการณ์ มีเครื่องมือในการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมและรู้จักแสวงหาข้อมูลมาประกอบการตัดสินใจ เพื่อจะได้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้มีความสุขตามความต้องการ เป็นการจัดการการศึกษาที่จะช่วยให้ประชาชนรู้จักแสวงหาและเลือกสรรสิ่งที่ดีงาม นำไปปรับปรุงความเป็นอยู่ของตนเองและชุมชนให้ดีขึ้นด้วยตนเอง

หลักการจัดการศึกษานอกโรงเรียนจึงตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่า ประชาชนต้องเรียนรู้ตลอดชีวิต การจัดการศึกษาจึงต้องดำเนินการให้ต่อเนื่องกัน นับตั้งแต่การให้ความรู้พื้นฐานที่

จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ได้รับทราบข้อมูลข่าวสารที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมจากเอกสาร สิ่งพิมพ์และสื่อความรู้ต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงคุณภาพชีวิต และได้รับการฝึกทักษะ และวิชาชีพที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพ อันเป็นการช่วยพัฒนาขีดความสามารถของประชาชน ให้สูงขึ้น

การศึกษานอกโรงเรียน เป็นการศึกษาก่อนที่จัดขึ้นเพื่อต้องการให้บุคคลคิดเป็นทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น มีคุณภาพที่ดี สามารถพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชนและประเทศชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นการจัดการศึกษานอกโรงเรียนควรยึดหลัก (วิชชุตตา หุ่นวิไล, 2532) ดังนี้

1. หลักการเรียนเพื่อการทำงานและการทำงานเพื่อการเรียนรู้ หลักการดังกล่าว เป็นหลักการที่เป็นความจริงที่เป็นพื้นฐานของชีวิตมนุษย์ เพราะงานกับมนุษย์ย่อมเป็นสิ่งที่แยก ออกจากกันไม่ได้ การศึกษานอกโรงเรียนจึงนำเอาความจริงที่เป็นธรรมชาติมาเป็นหลักในการ ดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียน

2. หลักการบริการการศึกษาเป็นแบบเปิด คือการดำเนินการศึกษานอก โรงเรียน ผู้บริการจะต้องทำให้เกิดความคล่องตัว ความยืดหยุ่นและเปลี่ยนแปลงได้ กฎระเบียบ ต่าง ๆ จะต้องกำหนดไว้อย่างกว้าง ๆ สรรหาแนวทาง วิธีการและรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ สอดคล้องและสนองความต้องการของผู้เรียนให้มากที่สุด

3. หลักสังคมของการเรียน การศึกษานอกโรงเรียนถือหลักการว่าสถาบันที่มีอยู่ใน สังคมเป็นสถาบันการเรียนรู้ทั้งสิ้น การดำเนินการศึกษานอกโรงเรียนนั้นอาศัยสถาบันต่าง ๆ ที่มีอยู่เสริมสร้างการเรียน เช่น ทางศาสนา สังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง ครอบครัว สมาคม มูลนิธิ สโมสร ชมรม และชุมชน เป็นสังคมของการเรียนของการศึกษานอก โรงเรียนทั้งสิ้น

4. หลักความเสมอภาคและเสรีภาพในการศึกษา การศึกษานอกโรงเรียนให้โอกาส ทางการศึกษาแก่ประชาชนในชนบทและในเมือง ให้ทุกคนได้รับการศึกษาตามความถนัด ความ สนใจ ความสามารถ และความต้องการความจำเป็นของบุคคลและสังคม

5. หลักการศึกษาตลอดชีวิต มนุษย์จะต้องเรียนรู้ตั้งแต่เกิดจนตาย ทั้งนี้เพื่อจะได้ ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อชีวิตการทำงานและเพื่อจะได้สามารถดำเนินชีวิต และดำรงชีวิตอยู่รอดได้ตลอดไป

6. หลักการระดมสรรพกำลังทั้งปวงที่มีอยู่ในสังคม การศึกษานอกโรงเรียนถือว่า การศึกษาเป็นภารกิจของทั้งบุคคลและสังคม จึงจำเป็นต้องระดมเอาทรัพยากรมาเพื่อการศึกษาออกโรงเรียนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

7. หลักการศึกษาเพื่อปวงชน การศึกษานอกโรงเรียน การศึกษาเพื่อทุกคนมิใช่เป็นการศึกษาเพื่อคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง อาชีพใดอาชีพหนึ่ง หมู่ใดหมู่หนึ่ง หรือชุมชนใดชุมชนหนึ่ง แต่เป็นการศึกษาที่เป็นไปสำหรับคนทุกคน ทุกเวลา ทุกสถานที่

8. หลักการจัดให้สัมพันธ์กับการพัฒนาในด้านอื่น เช่น มีหน่วยฝึกอบรมในเรื่องการศึกษานอกโรงเรียน สำหรับฝึกอบรมการที่จะเป็นกำลังสำคัญแก่หน่วยงานอื่น ๆ

9. หลักการจัดควรมีการทดลองในการศึกษานอกโรงเรียน ในวงแคบก่อนที่จะขยายงานให้กว้างออกไป โดยให้สถาบันอุดมศึกษา สถาบันทางศาสนา สื่อมวลชนเข้ามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกโรงเรียน และควรมีการควบคุมด้านคุณภาพของสื่อมวลชนได้แก่ การจัดการรายการวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น

แผนพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) ได้กำหนดหลักการการศึกษานอกโรงเรียน ดังนี้

1. การศึกษาตลอดชีวิต เป็นการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ที่จะเชื่อมโยงการเรียนรู้ในชุมชน และจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้การศึกษาตลอดชีวิต

2. ความกว้างขวางและเป็นธรรม เพื่อให้แต่ละบุคคลที่มีความแตกต่างในด้านเพศ วัย และฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ทั้งที่อยู่ในเมืองหรือชนบทอันทรุกันดารห่างไกล มีโอกาสเข้ารับบริการการศึกษานอกโรงเรียนที่เหมาะสมกับความต้องการ ความถนัด และความสนใจของแต่ละบุคคลอย่างตลอดเวลาและต่อเนื่องตลอดชีวิต

3. ความสอดคล้อง ควรจัดให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาของบุคคลและชุมชน ตลอดจนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่เหมาะสมกับพื้นฐานของความเป็นจริงและความเป็นไปได้

4. การบูรณาการ ทั้งในแง่เนื้อหาที่ครอบคลุมสภาพปัญหาของกลุ่มเป้าหมายและในแง่วิธีการที่จะส่งเสริมให้เกิดการเชื่อมโยงประสานกันระหว่างการศึกษาพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิต การให้บริการข่าวสารข้อมูลและทักษะในการประกอบอาชีพ และการเรียนรู้ที่เป็นธรรมชาติในสังคม

5. ความสมดุล จัดให้กลุ่มเป้าหมายได้รับการพัฒนาอย่างมีสมดุลระหว่างการพัฒนาทางวัตถุและจิตใจ ระหว่างมนุษย์ สังคม และธรรมชาติ ระหว่างการส่งเสริมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การปรับปรุงวัฒนธรรมที่เป็นรากแท้ของชาติให้ทันสมัย และระหว่างการพัฒนาความสามารถที่จะยืนหยัดพึ่งพาตนเอง ในขณะเดียวกันก็มีความผูกพันที่จะเกื้อกูลพึ่งพาซึ่งกันและกัน ระหว่างประชาชนในชาติ

6. การระดมสรรพกำลัง โดยองค์การของรัฐ และเอกชน ตลอดจนองค์การสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ จึงควรมีให้มีการระดมสรรพกำลัง เพื่อจัดการศึกษานอกโรงเรียน

การจัดการศึกษานอกโรงเรียนในปัจจุบันมุ่งให้ประชาชนได้รับการศึกษาตลอดชีวิต อย่างครบวงจรของการศึกษา โดยผสมผสานการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยเข้าด้วยกัน (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2534)

1.2 หลักการจัดการศึกษาวิชาอาชีพ

การจัดการศึกษาวิชาอาชีพนอกระบบโรงเรียนนั้นดำเนินการโดยหน่วยงานต่าง ๆ หลายหน่วยงาน โดยมีหลักการที่จะพัฒนาประชาชนให้สามารถมองเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ มีความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพ สร้างโอกาสให้ประชาชนเข้าสู่อาชีพอย่างสัมพันธ์กับส่วนแบ่งของตลาดอาชีพ ตลาดแรงงานและสามารถปรับตัวปรับอาชีพและพัฒนาอาชีพให้อย่างต่อเนื่องตามสภาพท้องถิ่น โดยใช้วิทยาการที่เหมาะสมเพื่อลดปัญหาการว่างงาน และเพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตลอดจนนโยบายของรัฐบาล

วิไล แยมสาขาและวินัย สายหงษ์ (2533) ได้กล่าวถึงหลักการจัดการศึกษาวิชาอาชีพรวม 6 ประการคือ

1. จัดเพื่อให้ประชาชนมีโอกาสศึกษาหรือฝึกอบรมให้มีความรู้เกี่ยวกับอาชีพต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพ การส่งเสริมหรือพัฒนาอาชีพ
2. จัดให้แก่ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ที่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หรือเทียบเท่า หรือมีอายุ 15 ปีขึ้นไป
3. ใช้เวลาเรียนตั้งแต่ 3 ชั่วโมงถึง 6 เดือน ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และเนื้อหาในการจัด บทบาทหน้าที่ของหน่วยงาน ลักษณะกลุ่มผู้เรียน ลักษณะวิชาชีพที่จัด ตลอดจน

ความพร้อมของหน่วยงานและสภาพความเหมาะสมทางเศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมของผู้เรียน

4. จัดในสถานศึกษาของหน่วยงาน สถานประกอบการ หรือในท้องถิ่น
5. จัดสอนด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม พาณิชยกรรม คหกรรม ศิลปะ ทัศนกรรมและวิชาชีพอื่น ๆ ตามความเหมาะสมและความสนใจของกลุ่มผู้เรียน
6. จัดทำหลักสูตรตามหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงานให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มผู้เรียนและเปิดสอนวิชาอาชีพต่าง ๆ ตามความสามารถของหน่วยงาน และในการจัดการศึกษาวิชาอาชีพให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพนั้นจำเป็นต้องมีขั้นตอนหรือกระบวนการดำเนินงานที่ต่อเนื่องดังนี้

1. การสำรวจ
2. การวางแผน
3. การเตรียมการ
4. การจัดการเรียนการสอน
5. การติดตามผลและการประเมินผล

1.3 ประเภทของงานการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพ

พรทิพย์ เข้มทอง (2533) ได้สรุปรายงานการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพไว้ 2 ประเภท คือ

1. การสอนตามหลักสูตรระยะสั้น ระหว่าง 30-300 ชั่วโมง จัดในศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด โรงเรียนผู้ใหญ่สายอาชีพ และส่งหน่วยเคลื่อนที่ไปให้บริการในชุมชนชนบท

2. การสอนแบบกลุ่มสนใจ ซึ่งมีความยืดหยุ่นสามารถสนองความต้องการของผู้เรียนภายในระยะเวลาไม่เกิน 30 ชั่วโมง

ปัจจุบันกรมการศึกษานอกโรงเรียน ได้จัดการศึกษานอกโรงเรียนด้านอาชีพหลักสูตรระยะสั้น เป็นหมวดต่าง ๆ คือ

1. หมวดช่างอุตสาหกรรม ได้แก่ ช่างซ่อมจักรยานยนต์ ช่างซ่อมจักรยาน ช่างไฟฟ้า ช่างซ่อมอุปกรณ์ไฟฟ้า ช่างไม้ครุภัณฑ์ ช่างปูน ช่างโลหะกล ช่างบัดกรี ช่างประปา

สุขภัณฑ์ ช่างเครื่องทำความเย็น ช่างซ่อมนาฬิกา และช่างทำคอนกรีตบล็อก

2. หมวดช่างคหกรรม ได้แก่ อาหารและโภชนาการ ตัดเย็บเสื้อผ้า เสริมสวย เย็บปักถักร้อย เฟอร์นิเจอร์ และปักจักร

3. หมวดพาณิชยกรรม ได้แก่ พิมพ์ดีดไทย-อังกฤษ การบัญชีตัวเลข คอมพิวเตอร์ มัคคุเทศก์ และการตลาดและสหกรณ์

4. หมวดศิลปะและหัตถกรรม ได้แก่ จักสาน ประติมากรรมดอกไม้ใบตอง ของชำร่วย สิ่งทอ ดนตรีไทย-สากล ช่างเครื่องหนัง และช่างทำตัวเรือนเครื่องประดับ

5. หมวดเกษตรกรรม ได้แก่ การเพาะเห็ด การเลี้ยงสัตว์ การขยายพันธุ์พืช การปราบศัตรูพืช การเลี้ยงผึ้ง และการทำสวนไม้ดอกไม้ผล (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2535)

การฝึกอบรมวิชาชีพพระยะสั้นเป็นการศึกษานอกโรงเรียนรูปแบบหนึ่งซึ่งช่วยเสริมทักษะในการประกอบอาชีพของประชาชนได้อย่างกว้างขวาง เพราะลักษณะการจัดมีความยืดหยุ่น จัดได้ทุกสภาพการณ์ของสังคม ใช้เวลาเรียนไม่มากเกินไป สามารถฝึกฝนให้มีความรู้ได้ในระยะเวลาสั้น ๆ ทันต่อความต้องการ การฝึกอบรมวิชาชีพพระยะสั้นโดยวิธีการศึกษานอกโรงเรียนเป็นยุทธปัจจัยหนึ่งที่สำคัญต่อการส่งเสริมการประกอบอาชีพและแก้ไขปัญหาว่างงานได้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2529)

1.4 ปัญหาการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพ

การศึกษาหรือฝึกอบรมวิชาชีพในการศึกษานอกระบบนั้นเป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้มีโอกาสฝึกวิชาชีพพระยะสั้น เพื่อให้สามารถนำไปประกอบอาชีพได้หรือเพื่อนำไปพัฒนาอาชีพที่ทำอยู่ให้ดีขึ้น ตลอดจนเพื่อการนำไปเสริมเติมเต็มส่วนที่ขาดในอาชีพที่ประกอบอยู่ให้ครบกระบวนการ สามารถดำเนินการอาชีพนั้นได้อย่างต่อเนื่องและมั่นคง นอกจากจะฝึกอบรมให้มีความรู้ทักษะในอาชีพต่าง ๆ เพื่อเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตแล้ว ยังมุ่งอบรมให้ผู้เรียนมีคุณธรรมและจริยธรรมอันดี สามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมและสามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างเป็นสุขและไม่เป็นปัญหาของสังคมด้วย

อย่างไรก็ดี ในการเรียนการสอนวิชาชีพเพื่อให้บรรลุความมุ่งหมายดังกล่าว ย่อมมีปัญหาและอุปสรรคเกิดขึ้นได้อย่างมากมาย ครูผู้สอนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจำเป็นต้องทำการแก้ไข

ปรับปรุง ซึ่งวิไล แยมสาขาและวินัย สายหงษ์ (2533) ได้กล่าวถึงปัญหาและแนวทางในการแก้ไขชั้นกับลักษณะของปัญหาดังต่อไปนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับผู้เรียน

1.1 ผู้เข้าศึกษาหรือฝึกอบรมวิชาอาชีพมีความรู้แตกต่างกัน

การจัดการเรียนการสอนวิชาอาชีพในแต่ละสาขาวิชา เปิดโอกาสให้ทุกคนที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป และมีความรู้ตั้งแต่อ่านออกเขียนได้ เข้าศึกษาหรือฝึกอบรมร่วมในกลุ่มหรือชั้นเรียนเดียวกัน การที่ผู้เรียนมีพื้นฐานความรู้ต่างกัน มาเรียนในเนื้อหาวิชาเดียวกัน ทำให้เรียนรู้ไม่ทัน กรณีเช่นนี้ทำให้เกิดปัญหายุ่งยากในการเรียนการสอน

1.2 ผู้เข้าศึกษาหรือฝึกอบรมขาดเรียนบ่อยและออกกลางคันมาก

ผู้เรียนส่วนใหญ่เป็นผู้มีภาระรับผิดชอบในการทำมาหากิน มีเวลาว่างน้อย เช่น ผู้เรียนที่ประกอบอาชีพรับราชการ ประกอบอาชีพส่วนตัว ช่วยเหลือผู้ปกครองในการทำงาน และบางส่วนไม่ให้ความสำคัญกับการเข้าศึกษาอบรมลักษณะเช่นนี้เท่าใดนัก

1.3 ผู้เข้าศึกษาหรือฝึกอบรมไม่ได้รับการแนะแนวให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และเห็นความสำคัญของการเรียนวิชาอาชีพอย่างเพียงพอ

1.4 ผู้เรียนขาดเงินลงทุนเพื่อการประกอบอาชีพหลังจบการ เรียน

ผู้เรียนจำนวนไม่น้อยเป็นผู้ยากจน ขาดปัจจัยหรือเงินลงทุนเพื่อการประกอบอาชีพ หลังจากจบการศึกษาหรือฝึกอบรมไปแล้ว จึงยังเป็นผู้ไม่มีอาชีพอยู่ตนเอง ทำให้การลงทุนทางการศึกษาเกิดการสูญเปล่า

2. ปัญหาเกี่ยวกับครูผู้สอน

2.1 ขาดครูที่มีประสบการณ์ ความรู้และทักษะอย่างเพียงพอในวิชาที่สอน

ครูสอนวิชาอาชีพจะต้องสอนความรู้ สอนทักษะอาชีพและสร้างเสริมลักษณะนิสัยที่ดีแก่ผู้เรียน ยังเป็นการเรียนการสอนตามหลักสูตรที่มีระยะเวลาสั้น ๆ ด้วยแล้ว ครูจะต้องเตรียมการสอนที่ดี ทาวิธีการและเทคนิคใหม่ ๆ มาใช้ ฝึกทักษะให้ความชำนาญ ศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขไว้ล่วงหน้า เมื่อเกิดการเรียนการสอนจะได้ช่วยผู้เรียนทันทั่วทั้ง

2.2 ครูผู้สอนทำหน้าที่รับผิดชอบงานหลายอย่างในเวลาเดียวกัน ทำให้ไม่สามารถใช้เวลาเพื่อการเรียนการสอนได้อย่างเต็มที่

หน้าที่หลักของครูผู้สอนคือ วางแผนการสอนเตรียมการสอน ดำเนินการเรียน การสอน ประเมินและปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องของการเรียนการสอน ศึกษาทดลองและประยุกต์ ใช้สิ่งต่าง ๆ ให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน ตลอดจนรับผิดชอบผู้เรียน ในชั้นหรือกลุ่ม ที่ตนเองสอนอย่างเต็มความสามารถ

นอกจากลักษณะงานดังกล่าวแล้ว ครูผู้สอนยังจะต้องรับผิดชอบหน้าที่อื่น ๆ โดย เลียดเวลาจากการสอนไปดำเนินการ เช่น งานธุรการ งานการเงิน งานทะเบียน งานพัสดุ และงานอื่น ๆ ตามแต่ผู้บังคับบัญชาจะมอบหมาย

2.3 ครูผู้สอนขาดแรงจูงใจในการสอนและการแสวงหาความรู้ เทคนิคใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน

สภาพการเรียนการสอนโดยทั่วไปของการศึกษาวิชาชีพระยะสั้น คือ สอนตาม สภาพความสามารถและเครื่องมืออุปกรณ์ที่มีอยู่เป็นสำคัญ กล่าวคือ เมื่อมีการจัดสรรเครื่องมือ อุปกรณ์ สื่อ และครูผู้สอนให้เหมาะสมกับลักษณะชั้นเรียนวิชาหนึ่งแล้ว ในการเรียนการสอนก็จะ จัดให้สอดคล้องเหมาะสมกับปัจจัยที่มีอยู่เท่านั้น โอกาสที่จะพัฒนาให้มีมากขึ้นหรือปรับเปลี่ยนให้ สอดคล้องกับความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีนั้น ทำให้ค่อนข้างลำบากยิ่ง เพราะ มีขีดจำกัดด้านปัจจัยเมื่อมองสภาพของครูผู้สอนแล้ว โอกาสที่จะได้รับการพัฒนา เช่น การศึกษา ฝึกอบรม ดูงานเฉพาะด้านที่ตนเองรับผิดชอบนั้น ยิ่งจำกัดยิ่งขึ้นไปอีก โดยลักษณะการเรียน การสอนที่มีครูคนเดียว ด้วยการที่มีบุคลากรน้อยในแต่ละสถานศึกษา และมิงานในหน้าที่รับผิดชอบ หลายประการ

3. ปัญหาด้านหลักสูตรและปัจจัยการเรียนการสอน

3.1 หลักสูตรที่พัฒนาขึ้น ใช้ยังไม่ตอบสนองและสอดคล้องกับความต้องการของ ท้องถิ่นหรือตลาดแรงงาน

แม้ว่าหลายหน่วยงานที่สามารถพัฒนาหลักสูตรวิชาอาชีพขึ้นใช้ได้เอง เพื่อให้ เกิดความยืดหยุ่นสอดคล้องกับความต้องการและทันต่อเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงแต่ในความเป็น จริง การพัฒนาหลักสูตรขึ้นใช้นั้นยังมีขีดจำกัดและเป็นไปตามสภาพปัจจัยที่ผู้จัดมีอยู่เป็นสำคัญ

3.2 การเรียนการสอนวิชาอาชีพส่วนใหญ่ ยังดำเนินการอยู่ในรูปของชั้นเรียน หรือโรงฝึกงานและเน้นสอนเฉพาะทักษะทางอาชีพ ยังไม่เปิดโลกกว้างทางอาชีพอย่างเพียงพอ

การศึกษาอบรมวิชาอาชีพเป้าหมายสุดท้ายคือ การให้ผู้เรียนนำความรู้ขึ้นไปประกอบอาชีพ แต่ในการปฏิบัติการเรียนการสอนนั้น มีการให้ประสบการณ์เพียงส่วนหนึ่งของการประกอบอาชีพคือ การให้ได้ฝึกทักษะทางอาชีพ เช่น ให้สามารถเลี้ยงสัตว์ ปลูกพืช ซ่อมเครื่องยนต์ ซ่อมวิทยุ ทำเครื่องเรือนเครื่องใช้ได้ แต่การจะนำไปประกอบเป็นอาชีพที่ครบกระบวนการว่าจะเริ่มต้นอย่างไร วางแผนจัดการอย่างไร ดำเนินการอย่างไร เมื่อทำได้แล้วจะหาลาดจำหน่ายได้ที่ไหนบ้าง เหล่านี้คือส่วนที่จะต้องให้ผู้เรียนได้รู้และมีประสบการณ์ แต่ส่วนใหญ่จะไม่ปรากฏในเนื้อหาการเรียนการสอนตามหลักสูตร

3.3 การเรียนการสอนส่วนใหญ่ขาดเครื่องมือวัสดุและอุปกรณ์

เครื่องมือ วัสดุ อุปกรณ์ เป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการเรียนการสอนวิชาอาชีพ การแก้ปัญหาการขาดเครื่องมือของครูผู้สอนแบบเฉพาะหน้า คือ สอนทฤษฎีทางช่างนั้น ๆ แทน หรือฝึกปฏิบัติบนกระดาน เช่น ในการสอนเดินสายไฟแทนที่จะให้ฝึกปฏิบัติการต่อสายไฟ โดยใช้สายไฟจริง ๆ กลับทำการเรียนรู้หรือแผนภูมิให้ผู้เรียนได้รู้และจำลำดับวิธีการและขั้นตอนการต่อสายไฟ ซึ่งผู้เรียนจะได้รับคือการจินตนาการว่าจะเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ เมื่อนำไปปฏิบัติจริงจะเกิดความไม่มั่นใจ เพราะไม่มีประสบการณ์ตรง ลักษณะเช่นนี้เป็นสิ่งที่ทำให้การเรียนการสอนขาดประสบการณ์ (วิไล แยมมาลา และวินัย สายหงษ์, 2533)

นอกจากนี้กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2527) ได้จัดประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่องแนวทางการจัดอบรมวิชาชีพระยะสั้นขึ้น ระหว่างวันที่ 15-17 พฤศจิกายน 2527 ณ โรงแรมเอเชีย ผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วยเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐบาลและเอกชน รวมทั้งองค์กรระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการอบรมด้านอาชีพรวม 50 คน ซึ่งได้ระบุถึงปัญหาในการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ดังนี้

1. ปัญหาด้านหลักสูตรบางหลักสูตรล้าสมัย บางหลักสูตรระยะเวลาสั้นมากเกินไป ทำให้การฝึกไม่ได้ผลเท่าที่ควร ผู้ที่สำเร็จการฝึกวิชาชีพขาดคุณภาพ โดยเฉพาะผู้มีพื้นฐานน้อย
2. ปัญหาของผู้รับบริการ ปัญหาเนื่องจากประชาชนที่ยากจนจำเป็นต้องประกอบอาชีพเพื่อการดำรงชีวิตทำให้ไม่มีเวลาที่จะคิดเข้าร่วมโครงการใด ๆ ประกอบกับประชาชนส่วนหนึ่งยังมีความเชื่อในวิธีการดั้งเดิมที่ทำกันมา ไม่ยอมรับเทคโนโลยีใหม่ ๆ จึงทำให้ประชาชนไม่สนใจโครงการที่จัดขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากขาดการประชาสัมพันธ์ที่ดี ทำให้ประชาชนไม่

เห็นประโยชน์ของการเข้าร่วมโครงการและการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ นอกจากนี้ในการเข้าร่วมโครงการบางโครงการนั้น ผู้เข้าร่วมจำเป็นต้องหาวัสดุอุปกรณ์มาเอง แต่เนื่องจากมีฐานะยากจน จึงทำให้ประชาชนขาดความกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมโครงการ

3. ปัญหาเกี่ยวกับบุคลากรและการจัดโครงการ ผู้สอนขาดเทคนิคในการถ่ายทอดวิชาความรู้ในการปฏิบัติงาน ประกอบกับเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ จึงทำให้การปฏิบัติงานไม่คล่องตัว โดยเฉพาะการขาดแคลนวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้านการอบรมและการสาธิต จึงไม่ได้ผลเท่าที่ควร ขณะเดียวกันยังทำให้ไม่สามารถนิเทศและติดตามผลผู้เรียนได้อย่างทั่วถึง

4. ปัญหาเกี่ยวกับงบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ ปัญหาที่สำคัญคือการขาดวัสดุอุปกรณ์ในการสาธิต และการขาดงบประมาณสนับสนุน ซึ่งทำให้บริการแก่ประชาชนไม่ทั่วถึง และทำกิจกรรมส่งเสริมให้ประชาชนไม่เต็มที่ ปัญหาในการโอนเงินงบประมาณจากส่วนกลางสู่ส่วนภูมิภาคทำได้ล่าช้า ทำให้เกิดความไม่คล่องตัวในการทำงาน

5. ปัญหาเกี่ยวกับช่วงเวลาและระยะที่จัดโครงการ จะมีปัญหาเรื่องช่วงเวลาไม่เหมาะสม ทั้งนี้เนื่องจากการจัดผิดฤดูกาล เช่น จัดโครงการในฤดูหนาวหรือเก็บเกี่ยวทำให้ประชาชนไม่สามารถมารับบริการหรือบางคนมาเข้ารับบริการได้ไม่เต็มที่ ขณะเดียวกันโครงการบางโครงการจำเป็นต้องใช้เศษวัสดุ ที่มีในท้องถิ่นมาใช้ให้เป็นประโยชน์ เช่น โครงการทำปุ๋ยหมักจำเป็นต้องใช้วัสดุในท้องถิ่นของตนมาจัดทำ ฉะนั้นเวลาที่ทำการสาธิตไม่ตรงกับฤดูที่มีเศษวัสดุ ทำให้สิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย นอกจากนี้ยังมีปัญหาในเรื่องระยะเวลาที่จัดนั้นสั้นเกินไปทำให้ไม่เข้าใจเนื้อหาเท่าที่ควร

6. ปัญหาเกี่ยวกับการประสานงานของหน่วยงาน ปัญหาขาดการประสานงานกับหน่วยงานอื่น ซึ่งจะช่วยในด้านการประหยัดทรัพยากร ลดปัญหาการทำงานที่ซ้ำซ้อนกันซึ่งเป็นผลให้สูญเสียทั้งกำลังคน กำลังเงิน กำลังขวัญ และเวลา

7. ปัญหาด้านความสอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของประชาชน ขาดการคัดเลือกผู้เข้าฝึกอบรม หรือพิจารณาคุณสมบัติเพิ่มเติม รวมทั้งอาชีพเดิมของครอบครัว ทำให้ผู้สำเร็จการอบรมไม่ได้นำเอาความรู้ทักษะที่ได้รับจากการอบรมไปประกอบอาชีพ และการจัดฝึกอบรมส่วนใหญ่จัดตามความถนัดและความรู้ของครูผู้สอน

และจากการดำเนินงานการศึกษาสายอาชีพของกรมการศึกษานอกโรงเรียน (2529) พบว่ามีปัญหาในการจัดการศึกษาวิชาอาชีพพระยะสั้น และจากรายงานการประชุมสัมมนาพัฒนาแนวทางและรูปแบบการพัฒนาครูสอนวิชาชีพพระยะสั้น เมื่อปี 2529 สรุปปัญหาและอุปสรรคการดำเนินงานการจัดการศึกษาวิชาอาชีพพระยะสั้น ได้ดังนี้

1. ปัญหาการสอนวิชาอาชีพที่ไม่ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน
2. ปัญหาผู้เรียนไม่สามารถนำความรู้ที่ได้รับการฝึกฝนไปประกอบอาชีพได้ เนื่องจากการฝึกไม่ครบกระบวนการสร้างงานอาชีพ
3. ปัญหาการออกกลางคันของผู้เรียนที่มีเวลาจำกัดหรือขาดทุนทรัพย์
4. ปัญหารูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่ไม่เปิดกว้าง สำหรับการหาความรู้และประสบการณ์จากแหล่งความรู้ภายนอกโรงเรียน
5. ปัญหาการขาดอุปกรณ์การสอนที่ทันสมัยและไม่ใช้เทคโนโลยีการศึกษาช่วยสอน
6. ปัญหาการขาดข้อมูลเพื่อการวางแผนการผลิตที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด
7. ปัญหาการรับไม่ได้รับความเชื่อถือจากประชาชนในด้านการฝึกวิชาอาชีพ ผู้เรียนมักมาเรียนเพื่อต้องการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์เท่านั้น มิได้มุ่งหวังเพื่อนำไปประกอบอาชีพ
8. ปัญหาการขาดแคลนทุนรอนในการเปิดกิจการของตนเอง
9. ปัญหาการตลาดสำหรับผลผลิตที่ทำขึ้น
10. ปัญหาการไม่พัฒนาวิธีการสอนของผู้สอน
11. ปัญหาการไม่พัฒนาความรู้ทางวิชาชีพของผู้สอน
12. ปัญหาการขาดกำลังใจของผู้สอน อันเนื่องมาจากสวัสดิการ การสนับสนุน ส่งเสริมของผู้บริหาร และโอกาสในการพัฒนาตนเอง
13. ปัญหาการขาดการประสานงานกับหน่วยงานอื่นที่ทำหน้าที่คล้ายกัน ทำให้การทำงานซ้ำซ้อนสิ้นเปลืองทรัพยากร และมองปัญหาด้านเดียว
14. ปัญหาการขาดการสนับสนุนจากผู้บริหารทุกระดับและไม่ปฏิบัติตามแผนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ (2529) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับปัญหาการจัดโครงการศึกษานอกโรงเรียนด้านอาชีพไว้ ดังนี้

1. เกี่ยวกับนโยบายและการวางแผนการศึกษานอกโรงเรียนด้านอาชีพยังไม่ชัดเจน จึงไม่สามารถนำไปดำเนินการตามแผนได้อย่างถูกต้อง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าหน่วยงานต่าง ๆ ขาดความเข้าใจในนโยบาย ปรัชญา และแนวปฏิบัติ ในการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียนด้านอาชีพ
2. ลักษณะของการจัดการศึกษานอกโรงเรียนของแต่ละหน่วยงาน ส่วนใหญ่แล้วต่างก็จัดเป็นเพียงงานที่เสริมงานหลัก ในหน่วยงานของตนเท่านั้น นอกจากนั้นการปฏิบัติงานก็มักจะเน้นในลักษณะต่างคนต่างทำ มากกว่าที่จะร่วมมือช่วยกันทำ จึงไม่สามารถขยายงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร
3. ในการประสานงาน รวมทั้งการกระจายงานและการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นปรากฏว่ายังไม่มีหน่วยงานใดมีหน้าที่รับผิดชอบการประสานงาน โดยตรงทั้งระดับประเทศและระดับท้องถิ่น ดังนั้น จึงทำให้การกระจายการจัดและการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น ไม่มีการวางแผนหรือข้อตกลงใด ๆ ว่าควรใช้ทรัพยากรท้องถิ่น ได้มากน้อยเพียงใด
4. การวางแผนการดำเนินการและประเมินผล ยังขาดข้อมูลเบื้องต้นและข้อมูลรายละเอียดทั่ว ๆ ไป จึงทำให้การจัดทำนโยบายและวางแผนไม่สมบูรณ์ และขาดความชัดเจนเพียงพอที่จะนำไปทำแผนปฏิบัติร่วมกันระหว่างหน่วยงานอื่น ๆ แผนที่ทำไม่ได้ไม่สามารถนำไปใช้ได้กับทุกหน่วยงาน นอกจากนั้นแล้วการประเมินผลโครงการที่จัดไปแล้วมีอยู่น้อย รวมทั้งไม่สามารถนำผลที่ได้จากการประเมินผลไปใช้ปรับปรุงอย่างแท้จริง
5. เนื่องจากไม่ทราบความต้องการที่แท้จริงของกลุ่มเป้าหมาย ในการที่จะทราบความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียนได้ทุกคนนั้นเป็นเรื่องยาก แม้จะใช้วิธีการสำรวจหลาย ๆ วิธี เช่น สอบถาม สัมภาษณ์ หรือการสังเกต นั้นในบางกรณีก็ไม่สามารถทราบความต้องการที่แท้จริงของบุคคลทั้งหมดได้ และความล้มเหลวของการจัดการศึกษานอกโรงเรียนด้านอาชีพก็คือ การจัดหลักสูตร และโครงการไม่ตรงกับสภาพความต้องการอันแท้จริงของผู้เรียน
6. การขาดผู้เสียสละ และอุทิศตนให้กับงานการศึกษานอกโรงเรียนอย่างจริงจัง เพราะงานการศึกษานอกโรงเรียนเป็นงานที่ต้องอาศัยการเสียสละ และทุ่มเททั้งด้านกำลังกาย

และกำลังความคิด ผู้ที่จะทำงานการศึกษาออกโรงเรียน บางครั้งต้องใช้เวลาตอนเย็นหรือช่วงกลางคืนไปนิเทศหรือติดตามผล บางครั้งก็เสี่ยงกับอันตรายรอบด้าน

7. ขาดการสนับสนุนในด้านงบประมาณและการเงินอย่างเพียงพอ เพื่อการดำเนินงาน ทั้งนี้เพราะว่า ในการดำเนินกิจกรรมใด ๆ ก็ตาม เรื่องงบประมาณนับว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการสนับสนุนและส่งเสริมให้การดำเนินงานนั้นประสบผลสำเร็จ

จะเห็นได้ว่าปัญหาต่าง ๆ นี้ ได้แก่ ปัญหาด้านหลักสูตร ครูผู้สอน ผู้เรียน วิธีสอน สื่อการเรียนการสอน งบประมาณ การประสานงาน และอื่น ๆ มีลักษณะของปัญหาที่คล้ายคลึงกันมาก ซึ่งบางปัญหาก็เหมือนกัน และปัญหาเหล่านี้ส่วนใหญ่น่าจะเหมือนกับปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในโรงเรียนผู้ใหญ่อายวชิพในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกลาง เนื่องจากการจัดการศึกษาออกโรงเรียนผู้ใหญ่อายวชิพในหลักสูตรวิชาอาชีพระยะสั้นเช่นเดียวกัน แต่ปัญหาในด้านผู้เรียนอาจจะแตกต่างกันบ้าง เนื่องจากผู้เรียนที่เรียนสายอาชีพนี้นั้นเป็นเยาวชนที่ได้รับคำสั่งศาลให้เข้ารับการฝึกและอบรมในสถานพินิจฯ ซึ่งอาจจะมีข้อจำกัดบางอย่างแตกต่างไปจากผู้เรียนที่เรียนสายอาชีพทั่วไป

1.5 องค์ประกอบการจัดการศึกษาออกโรงเรียนผู้ใหญ่อายวชิพ

เจลีเยว บุรีภักดี (2532) ได้กล่าวไว้ว่า การศึกษา หมายถึงการเรียนการสอน การจัดและหลักวิชาว่าด้วยการจัดการศึกษา ซึ่งเมื่อพิจารณาโดยรวมแล้วการศึกษามีขอบเขตและหน้าที่ที่กว้างคือ ครอบคลุมกระบวนการทุกอย่างที่ช่วยหล่อหลอมจิตใจ นิสัยและความสามารถอันเป็นการศึกษาตลอดชีวิต และขอบเขตหน้าที่แคบ คือ การสอนให้เกิดความรู้เฉพาะอย่างตลอดจนเจตคติของสังคมนั้น ซึ่งสอดคล้องกับเชียร์ศรี วิวิธสิริ (2530) กล่าวถึงว่าการเรียนการสอนเป็นกระบวนการให้การศึกษ ซึ่งการศึกษาหมายถึงกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดความรู้ทักษะ ทศนคติ ทั้งค่านิยมและอุดมคติต่าง ๆ อันเป็นมรดกทางสังคม เพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามแก่ผู้เรียนและสังคม ในที่นี้การเรียนรู้มีความหมายเช่นเดียวกับการเรียนและการถ่ายทอดความรู้ก็คือ การสอนนั่นเอง ซึ่งสามารถให้คำจำกัดความได้คือ

การเรียนรู้ (Learning) คือกระบวนการที่บุคคลได้เจริญงอกงามขึ้นทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา เป็นการพัฒนาบุคคลให้ดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุขในสังคมหรือเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเป็นผลมาจากประสบการณ์

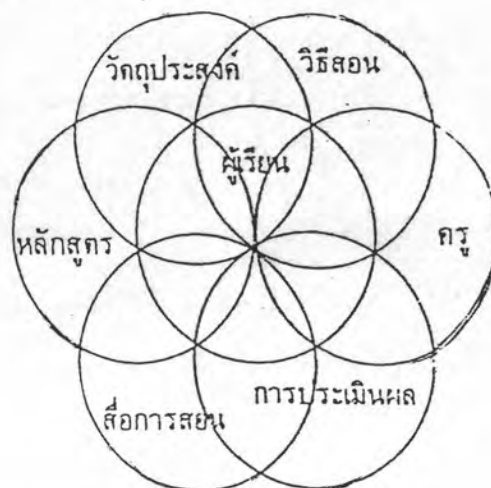
การสอน (Teaching) คือกระบวนการต่าง ๆ ที่กระทำส่งเสริมหรือช่วยให้บุคคล
 ได้เจริญงอกงามขึ้นทั้งทางกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา สามารถปรับตัวเองให้ชีวิตมีความสุขอยู่
 ได้ในสังคม หรือเป็นกระบวนการถ่ายทอดเนื้อหา ความรู้ ทักษะ ทักษะคิดต่าง ๆ จากผู้สอนไป
 ยิงผู้เรียน เพื่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม จากผู้ไม่รู้เป็นผู้รู้ จากผู้ทำไม่เป็น เป็นผู้ทำ
 เป็น จากผู้มีทัศนคติไม่ถูกต้องเป็นผู้มีทัศนคติที่ถูกต้อง หรือเป็นผู้คิดเป็น ทำเป็นและแก้ปัญหาได้
 อย่างฉลาด (เชียรศรี วิวิธสิริ, 2530)

ได้มีนักการศึกษาหลายท่านกล่าวถึงองค์ประกอบการเรียนการสอนที่สำคัญดังนี้

ลำพอง บุญช่วย (2524) และสมบูรณ์ สงวนญาติ (2535) ได้กล่าวทำนองเดียวกัน
 ว่า การเรียนการสอนมีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 7 ส่วน คือ

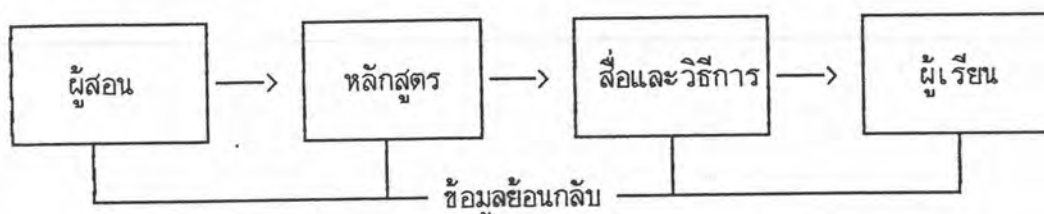
1. หลักสูตร
2. ครูผู้สอน
3. ผู้เรียน
4. วัตถุประสงค์ของการสอน
5. วิธีการสอน
6. สื่อการสอน
7. การประเมินผล

ทั้ง 7 ส่วนมีความสัมพันธ์กันดังภาพ

แผนภาพที่ 1 แสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบการเรียนการสอน

นอกจากนี้ สมบูรณ์ สงวนญาติ (2535) กล่าวอีกว่า การเรียนการสอนเป็นกระบวนการสื่อความหมายรูปแบบหนึ่ง ประกอบด้วยองค์ 4 คือ มีครูทำหน้าที่เป็นผู้ส่ง หลักสูตรคือ สาร มีสื่อและวิธีการคือ ตัวกลาง และมีนักเรียนเป็นผู้รับ และเมื่อให้ข้อมูลผ่านวิธีการต่าง ๆ ไปแล้ว ควรหาวิธีการรับข้อมูลย้อนกลับเพื่อจะได้ทราบผลของการสอน หากพบข้อบกพร่องจะได้หาวิธีการแก้ไข ซึ่งอาจแสดงเป็นแผนภาพได้ดังต่อไปนี้

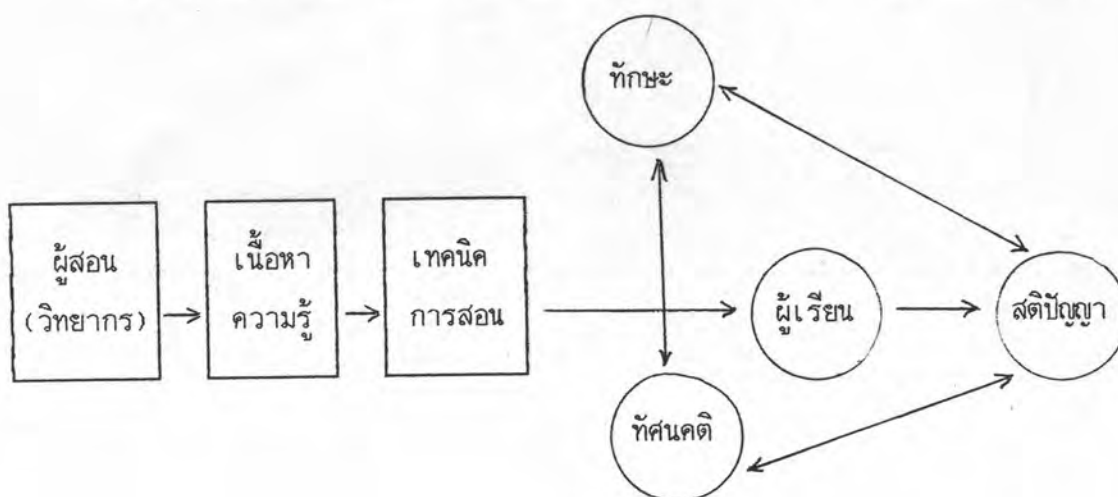

แผนภาพที่ 2 แสดงองค์ประกอบการเรียนการสอนอย่างง่าย

สมศักดิ์ คงเที่ยง (2524) กล่าวว่า องค์ประกอบหรือส่วนประกอบที่ก่อให้เกิดการเรียนการสอน ได้แก่

1. ผู้เรียน
2. ผู้สอน
3. หลักสูตร
4. วิธีสอน
5. การวัดผล
6. เครื่องอำนวยความสะดวกในกิจกรรมการเรียนการสอน (คือวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน)
7. กิจกรรมนักเรียน (กิจกรรมการเรียนการสอน)

เชิรศรี วิวิธสิริ (2530) ได้ให้แผนภูมิแสดงองค์ประกอบของการเรียนการสอนดังนี้

แผนภาพที่ 3 แสดงองค์ประกอบของการเรียนการสอน

ยูเนสโก (Unesco, 1975 อ้างถึงใน สันต์ ธรรมบำรุง, 2526) ได้เสนอรูปแบบขององค์ประกอบการเรียนการสอนซึ่งแบ่งออกเป็น 6 ส่วนคือ

1. องค์ประกอบของการสอนจะประกอบด้วย ผู้สอน นักเรียน สื่อการเรียนการสอน วิธีสอนซึ่งทำงานประสานสัมพันธ์กัน อันจะเป็นพาหนะหรือแนวทางผสมผสานกลมกลืนกับเนื้อหาวิชา
2. กิจกรรมการเรียนการสอน จะต้องมื่อการเรียนการสอน และแหล่งที่มาของสื่อการเรียนการสอนเหล่านั้น
3. ผู้สอนจะต้องหาแนวทาง แนะนำ ช่วยเหลือ ผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีที่สุด
4. การเสริมกำลังใจ การจูงใจแก่ผู้เรียน นับว่ามีอิทธิพลต่อการที่จะเสริมสร้าง ความสนใจให้การเรียนการสอนมีคุณภาพ
5. การประเมินผล ผลที่ออกมาอย่างมีประสิทธิภาพโดยการประเมินทั้งระบบเพื่อดูว่าผลที่ได้นั้นเป็นอย่างไร เป็นการนำข้อมูล ข้อเท็จจริง มาเปรียบเทียบกับประสิทธิผลของระบบเพื่อการแก้ไขปรับปรุงต่อไป
6. ผลที่ได้รับทั้งประเมินแบบ Formative และ Summative นั้นเพื่อประเมินผลในการปรับปรุงและเปรียบเทียบกับการลงทุนในทางการศึกษาว่าเป็นอย่างไร

จากแนวความคิดของนักการศึกษาที่กล่าวแล้ว สรุปได้ว่า องค์ประกอบของการเรียนการสอนนั้นประกอบด้วย

1. หลักสูตร
2. ครูผู้สอน
3. ผู้เรียน
4. วิธีสอนและกิจกรรมการเรียนการสอน
5. สื่อการเรียนการสอน
6. การวัดผลและประเมินผล

รายละเอียดเกี่ยวกับองค์ประกอบของการเรียนการสอนทั้ง 6 ประการ ดังกล่าวข้างต้นมีดังนี้

1) หลักสูตร

หลักสูตรเป็นส่วนสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งของระบบการจัดการศึกษา เป็นเครื่องมือที่บ่งชี้ให้เห็นถึงคุณภาพของบุคคลและลักษณะของสังคมนั้น เพราะเป็นตัวบอก หลักการ จุดมุ่งหมาย โครงสร้าง เนื้อหาสาระตลอดจนประสบการณ์การเรียนการสอนที่ครูหรือแม้แต่ผู้เรียนต้องทราบ และปฏิบัติตามที่กำหนดไว้ ซึ่งจะทำให้ทั้งผู้เรียนและผู้สอนบรรลุเป้าหมายของการเรียนการสอนของตน และนั่นคือ การบรรลุเป้าประสงค์ของงานศึกษานอกระบบ ยิ่งไปกว่านั้นยังแสดงถึงความเจริญก้าวหน้า ความทันสมัย ความมั่นคงของประเทศอีกด้วย (เพ็ญศรี ทวีสุวรรณ และปราณี สังขตะวรรณ, 2533)

ความหมายของหลักสูตร

ได้มีนักการศึกษาให้ความหมายของหลักสูตรไว้มากมาย ดังนี้

สุนน อมรวิวัฒน์ และสมพงษ์ จิตระดับ (2530) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หลักสูตรหมายถึง ข้อกำหนดอันประกอบด้วย หลักการ จุดหมาย โครงสร้าง เอกสารและวัสดุ ประกอบหลักสูตร แผนการสอน คู่มือครู หนังสือเรียน แบบฝึกหัด และสื่อการสอนประเภทต่าง ๆ

เพ็ญศรี ทวีสุวรรณ และปราณี สังขตะวรรณ (2533) กล่าวสรุปว่า "หลักสูตรคือ มวลประสบการณ์ที่จัดให้ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จะเป็นการให้ความหมายที่ครอบคลุมมากที่สุด สำหรับความหมายอื่น ๆ นั้น จัดเป็นส่วนหนึ่งของประสบการณ์"

ภิญโญ สาธร (อ้างถึงในศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคกลาง, 2534) กล่าวว่า หลักสูตรหมายถึง โครงการการศึกษาที่กำหนดให้นักเรียน เรียนรู้ และพัฒนาตนเองตามแผนการศึกษาหรือโครงการศึกษาที่โรงเรียนปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผลทางการศึกษานั้น

จากความหมายของหลักสูตรตามความคิดเห็นของนักวิชาการต่าง ๆ ทั้งความหมายของหลักสูตรในระบบหรือนอกระบบนั้นจะมีความหมายที่ไม่แตกต่างกัน ซึ่งสรุปได้ว่า หลักสูตรหมายถึง ประสบการณ์หรือกิจกรรมทั้งหลายที่จัดให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และพัฒนาตนเองให้เป็นไปในทิศทางที่ปรารถนาตามความเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนนั้น ๆ

องค์ประกอบของหลักสูตร

เพ็ญศรี ทวีสุวรรณ และปราณี สังขตะวรรณ (2533) กล่าวว่าองค์ประกอบของ

หลักสูตรได้แก่

1. วัตถุประสงค์
2. เนื้อหาหรือประสบการณ์
3. กิจกรรมการเรียนการสอน
4. การประเมินผล
5. การปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตร

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2522) กำหนดองค์ประกอบของหลักสูตรไว้ว่า องค์ประกอบเต็มรูปของหลักสูตรมีอยู่ 8 ประการคือ

1. จุดหมาย
2. หลักการ
3. โครงสร้าง
4. จุดประสงค์การเรียนรู้ (แต่ละวิชา)
5. เนื้อหารายวิชา
6. สื่อการเรียน
7. วิธีสอน
8. การประเมินผล

จากแนวคิดดังกล่าว พอสรุปได้ว่า องค์ประกอบของหลักสูตรโดยทั่วไปประกอบด้วยความมุ่งหมาย เนื้อหา การนำหลักสูตรไปใช้และการประเมินหลักสูตร

ความสำคัญของหลักสูตร

เพ็ญศรี ทวีสุวรรณ และปราณี สังฆะตะวรรณ (2533) ได้กล่าวถึงสาระสำคัญของหลักสูตรไว้ดังนี้:-

1. หลักสูตรเป็นแนวทางในการพัฒนาผู้เรียน
2. หลักสูตรเป็นแนวทางในการดำเนินงานของผู้สอน
3. เป็นแนวทางในการดำเนินงานของผู้บริหารการศึกษา
4. เป็นแนวทางการประเมินของมาตรฐานทางการศึกษา
5. หลักสูตรเป็นเครื่องมือในการตอบสนองความต้องการของสังคม

สรุปได้ว่าหลักสูตรมีความสำคัญแก่ผู้เรียนผู้สอนผู้บริหารและกับประชากรของสังคมนั้นๆ เพราะหลักสูตรเป็นแนวทางและเครื่องมือในการพัฒนาประชากรในสังคม โดยพัฒนาในเรื่องของความรู้ ทักษะทางวิชาการและวิชาชีพ เจตคติทำให้ผู้สอนสามารถนำหลักสูตรไปใช้ได้และช่วยให้ผู้บริหารสามารถทำหน้าที่ของผู้บริหารงานด้านการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพดีขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นเครื่องชี้ถึงมาตรฐานการศึกษาและความก้าวหน้าของสังคมนั้น ๆ อีกด้วย

ลักษณะของหลักสูตรที่ดี

เพ็ญศรี ทวีสุวรรณ และปราณี สังขตะวรรณ (2533) กล่าวถึงลักษณะของหลักสูตรที่ดี อาจใช้หลักเกณฑ์การพิจารณาดังต่อไปนี้

1. เกิดจากการจัดทำหลักสูตรจากบุคคลต่าง ๆ เช่น นักวิชาการ ครู ผู้ปกครอง ประชาชน ผู้เรียน ซึ่งจะเป็นผู้ร่วมในการพัฒนาหลักสูตร
2. มีการวางแผนที่ดีและต่อเนื่อง เนื่องจากหลักสูตรมีลักษณะเป็นพลวัตร คือมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ดังนั้นหลักสูตรที่ดีจึงต้องมีการวางแผนให้ดีและต่อเนื่อง เพื่อตอบสนองต่อสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้ทันเหตุการณ์
3. มีความคล่องตัวหรือยืดหยุ่นได้ โดยสามารถจะปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมได้ เมื่อวิทยาการ เทคโนโลยี สภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองเปลี่ยนไป
4. เป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียน หมายความว่า หลังจากผู้เรียนศึกษาหลักสูตรนั้น ๆ แล้ว ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรที่เขียนไว้
5. หลักสูตรที่ดีจะตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและสังคมได้

การนำหลักสูตรไปใช้

การนำหลักสูตรไปใช้ หมายถึง การที่ผู้บริหาร โรงเรียนและครูผู้สอนนำเอาโครงการหรือแนวทางปฏิบัติของหลักสูตรที่เป็นรูปเล่มเหล่านั้น ไปปฏิบัติให้เกิดผล (สมิตร คุณากร, 2518)

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2523) ให้ความเห็นเกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้ว่า ครูใหญ่เป็นผู้มีบทบาทมาก เกี่ยวกับการใช้หลักสูตร จะต้องทำการศึกษาหลักสูตรให้ชัดเจน เพื่อที่จะจัดวางแผนเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร ดังนี้

1. การเตรียมวางแผนการเพื่อใช้หลักสูตรใหม่

2. การเตรียมจัดการอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรใหม่
3. การจัดครูเข้าสอน
4. การจัดตารางสอน
5. การจัดบริการวัสดุประกอบหลักสูตร และสื่อการสอน
6. การประชาสัมพันธ์การใช้หลักสูตรกับผู้ปกครองและคณะกรรมการศึกษาของ

โรงเรียน

สงัด อุทรานันท์ (2528) การนำหลักสูตรไปใช้เป็นขั้นตอนของการนำเอาหลักสูตรไปสู่ภาคปฏิบัติ หรือไปสู่การเรียนการสอนในโรงเรียน การนำหลักสูตรไปใช้ต้องมีประสิทธิภาพ จะต้องอาศัยกิจกรรม และกระบวนการต่าง ๆ หลายประเภท เช่น การจัดทำเอกสารและคู่มือ การใช้หลักสูตร การเตรียมบุคลากร และการบริหารหลักสูตร การดำเนินการสอนตามหลักสูตร การนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตร เป็นต้น

จากที่กล่าวถึงการนำหลักสูตรไปใช้ข้างต้น จึงพอสรุปได้ว่า การนำหลักสูตรไปใช้คือ ขั้นตอนของการนำหลักสูตรไปสู่การเรียนการสอนนั่นเอง ซึ่งการดำเนินการจะได้ผลดีมาน้อย เพียงใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับบุคคลที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย เช่น ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน ฯลฯ

ผู้มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร

การใช้หลักสูตรนั้นจะทำได้ดีเพียงไรก็ขึ้นอยู่กับบุคลากร บุคลากรที่มีบทบาทสำคัญในการใช้หลักสูตร ได้แก่

1. ผู้บริหารสถานศึกษา
2. ผู้สอน ครู วิทยากร หรืออาสาสมัคร
3. ผู้นิเทศติดตามและประเมินการใช้หลักสูตรโดยทั่วไป ได้แก่ ศึกษาพิเศษหรือ

นักวิชาการ หรือผู้เชี่ยวชาญ

จะเห็นได้ว่าการนำหลักสูตรไปใช้เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เพราะหลักสูตรจะมีผลดีเพียงไรนั้น ขึ้นอยู่กับบุคลากรที่นำหลักสูตรไปใช้จะต้องเข้าใจหลักสูตร รู้จักเลือกกิจกรรมให้เหมาะสมกับผู้เรียน และสภาพท้องถิ่น รู้จักการประเมินผล ผู้บริหารต้องให้การสนับสนุนในด้านต่าง ๆ องค์กรหรือหน่วยงานมีการติดตามความก้าวหน้าของโครงการ มีการแนะนำช่วยเหลือ ปัญหาที่เกิดขึ้น งานหลักสูตรก็จะเป็นไปอย่างราบรื่นสมดังเจตนารมณ์ของผู้สร้างหลักสูตร

(เพ็ญศรี ทวีสุวรรณ และปราณี สังขตะวรรณ, 2533)

หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน

หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนที่ทำการสอนและฝึกอบรมอยู่ในปัจจุบัน จำแนกเป็น

3 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

1. หลักสูตรสายสามัญศึกษา พุทธศักราช 2530
2. หลักสูตรสายอาชีพ
3. หลักสูตรพิเศษ

(เพ็ญศรี ทวีสุวรรณ และปราณี สังขตะวรรณ, 2533)

2) ครูผู้สอน

ความสำคัญของครูผู้สอนการศึกษานอกระบบ

ครูผู้สอนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดที่ช่วยให้การจัดการเรียนการสอนบรรลุผลตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา และทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ เริ่มจากเป็นผู้เตรียมการสอน จัดกิจกรรมการสอน วัดและประเมินผลในชั้นการเตรียมการสอนนั้น ครูจะต้องเป็นผู้กำหนดจุดหมายในการสอนให้แน่ชัดว่า จะให้ผู้เรียนเรียนรู้ในด้านใด และเรื่องอะไร แล้ววางแผนการจัดกิจกรรมการสอนทั้งในด้านเทคนิควิธีการสอน และการจัดบรรยากาศในการสอน เพื่อให้บรรลุจุดหมายนั้น ๆ แล้วหาเทคนิค เครื่องมือ และวิธีการวัดที่จะสามารถตรวจสอบผล การเรียนรู้ว่าบรรลุตามเป้าหมายหรือไม่ (ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล, 2534) จะเห็นได้ว่าครูผู้สอนเป็นผู้ที่มีความสำคัญมากในการถ่ายทอดความรู้ ความคิด ประสบการณ์ด้านการศึกษา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี รวมทั้งลักษณะที่พึงประสงค์ให้แก่สังคม ครูผู้สอนเป็นทั้งแหล่งข้อมูล ผู้ประสานงาน ผู้ช่วยในการวางแผน แหล่งประชาสัมพันธ์ ผู้ปฏิบัติด้วยตนเอง และเป็นผู้ช่วยติดตามประเมินผล (สมประสงค์ วิทยเกียรติ, 2533)

ลักษณะของครูผู้สอนที่ดี

ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2523) ได้กล่าวถึงลักษณะครูที่ดีไว้ดังนี้

1. ผู้สอนควรมีความรู้
  - 1.1 มีความรู้ในเนื้อหาวิชาที่สอน รู้ถึงเหตุผลที่มาของความรู้ มองเห็นความสำคัญความสัมพันธ์ของความรู้

1.2 ผู้สอนควรรู้จักผู้เรียน

1.3 ผู้สอนควรมีความรู้ในเรื่องการบริหารงาน โดยเฉพาะงานทางด้านวิชาการ การเตรียมการจัดการสอน การประเมินผล เป็นต้น

2. ผู้สอนควรมีความรักและศรัทธา

2.1 ผู้สอนจะต้องมีความรักและความศรัทธาในตัวผู้เรียน พร้อมทั้งจะช่วยเหลือผู้เรียนอยู่เสมอ

2.2 ผู้สอนจะต้องมีความรักในวิชาที่ตนสอน

2.3 ผู้สอนควรมีความสามารถในการทำหรือปฏิบัติได้ดี

คุณสมบัติของผู้สอนในประการที่สามนี้ ผู้สอนควรมีทักษะอย่างเพียงพอในการดำเนินการสอนวิธีจะเตรียมการสอน การดำเนินการสอน การใช้สื่อการสอน เทคนิคในการจูงใจ เทคนิคในการให้คำปรึกษา

อุณา นพคุณ (2527) กล่าวถึงลักษณะครูสอนนักศึกษาผู้ใหญ่ไว้ดังนี้

1. มีความรู้ในเนื้อหาวิชาเป็นอย่างดี
2. มีทักษะในการสอนและมีความสามารถในการจัดประสบการณ์เรียนรู้สำหรับผู้เรียน
3. ให้ความสำคัญกับผู้เรียนได้ดี
4. ผู้สอนจะต้องเป็นผู้ใหญ่
5. ผู้สอนจะต้องพยายามเรียนรู้นิสัย บุคลิกภาพและลักษณะของผู้เรียนแต่ละคน
6. มีความเชื่อว่าบุคคลมีศักยภาพที่เจริญเติบโตได้
7. มีจินตนาการในการจัดโปรแกรม
8. มีความสามารถในการสื่อความหมายได้ดี ทั้งในการพูดและในด้านการสอน
9. มีความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมที่จะเอื้ออำนวยให้ผู้ใหญ่เรียนรู้ได้ดีที่สุด
10. มีความสามารถที่จะเรียนตลอดชีวิต
11. มีประสิทธิภาพในฐานะผู้นำกลุ่ม
12. มีความรู้เกี่ยวกับค่านิยมและข้อดีข้อเสียของตนเอง
13. มีความเข้าใจว่าผู้ใหญ่มีแรงจูงใจอะไรบางอย่างที่เข้ามาเรียน
14. มีใจกว้างยินดีรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

15. มีอุดมการณ์ในด้านการศึกษานอกโรงเรียน

สมประสงค์ วิทย์เกียรติ (2533) กล่าวถึง ลักษณะของครูผู้สอนการศึกษานอกระบบที่ดี

1. สร้างความรู้จักคุ้นเคยกับผู้เรียน ได้เป็นอย่างดี
2. เข้าใจในความแตกต่างของผู้เรียน
3. จัดการเรียนการสอนที่เป็นประโยชน์และน่าสนใจ
4. เป็นคนที่มีมองโลกในแง่ดี
5. ยอมรับในศักดิ์ศรีของความเป็นคน
6. ให้ความสำคัญในประสบการณ์ของผู้เรียน
7. นำทรัพยากรชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการเรียนการสอน

นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงบทบาทของครูผู้สอนการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนซึ่งเป็นบทบาทหลักของผู้สอนการศึกษานอกระบบว่ามีความมุ่งหมายให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ประสบการณ์ ทักษะตามที่เขาต้องการและสามารถที่จำและนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต การทำมาหากินหรือการส่งเสริมให้ชีวิตมีคุณภาพนั่นเอง ครูผู้สอนต้อง

1. ช่วยให้ผู้เรียนวินิจฉัยความต้องการในการเรียนรู้
2. ช่วยวางแผนการเรียนร่วมกับผู้เรียน
3. จูงใจให้เกิดการเรียนรู้
4. เลือกใช้วิธีการสอนที่ดี
5. จัดหาแหล่งทรัพยากรให้ผู้เรียน
6. ประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียน

โนลล์ (Knowles, 1970) ได้กล่าวถึงลักษณะที่ดีของครูสอนการศึกษาผู้ใหญ่ไว้ดังนี้

1. ผู้สอนนอกจากมีความรู้ดีแล้วจะต้องมีทักษะและความสำเร็จในการประกอบอาชีพ
2. ผู้สอนจะต้องมีความกระตือรือร้น ค้นคว้าศึกษาวิชาการ และมีทักษะในการถ่ายทอด

ความรู้ให้แก่ผู้อื่น

3. ครูต้องมีอารมณ์ดี มีความเป็นกันเองกับผู้เรียน มีความสนใจผู้อื่นด้วย
4. ครูสอนผู้ใหญ่จะต้องมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

5. ผู้สอนจะต้องนิยามว่า ผู้ใหญ่มีความแตกต่างจากนักเรียน

ครูผู้สอนวิชาอาชีพ

ครูผู้สอนวิชาอาชีพ หมายถึง ผู้สอนวิชาความรู้ทั่วไปและวิชาอาชีพ โดยมีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนเป็นช่างที่มีทักษะความรู้และความสามารถในสาขาช่างของตนหลังจากสำเร็จการศึกษา โดยครูผู้สอนวิชาอาชีพจะต้องรับผิดชอบการเรียนการสอนทั้งในชั้นเรียนและในโรงฝึกงาน (Unesco, 1973)

จากการวิจัยเรื่องการศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนวิชาอาชีพและการมีงานทำของกองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2533) ได้ตามความคิดเห็นและความรู้สึกของผู้สอนชั้น ม. 2 และ ม. 5 ที่มีการสอนวิชาชีพในเรื่องคุณสมบัติของครูที่จะสอนวิชาอาชีพได้ดีนั้น ครูให้ความเห็นเกี่ยวกับคุณสมบัติสำคัญ 3 ประการที่จะสอนวิชาชีพได้ดี ดังนี้

1. ครูจะต้องมีความรู้ และประสบการณ์ในวิชาที่สอนเป็นอย่างดี
2. ครูจะต้องมีความรักและความตั้งใจจริงที่จะสอน
3. ครูจะต้องศึกษาค้นคว้าวิทยาการสมัยใหม่อยู่เสมอ

จากแนวความคิดต่าง ๆ ที่กล่าวมา แสดงให้เห็นว่า ลักษณะของครูที่ดีนั้นจะประกอบด้วยลักษณะในด้านต่าง ๆ หลายด้าน พอสรุปได้ดังนี้

1. คุณลักษณะด้านวิชาการ, ความรู้ในเนื้อหาวิชา เทคนิคการจัดการเรียนการสอน และการประเมินผล
2. คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพทาง การวางตัว ฯลฯ
3. คุณลักษณะด้านจิตวิทยา การแนะนำ และการแก้ปัญหา
4. คุณลักษณะด้านมนุษยสัมพันธ์

สำหรับครูผู้สอนวิชาอาชีพก็เช่นเดียวกันกับครูทั่ว ๆ ไปและต้องมีความรู้ทั้งวิชาสามัญ วิชาอาชีพ และจิตวิทยาตลอดจนมีประสบการณ์และความชำนาญในการปฏิบัติตามสาขาวิชา อาชีพที่ตนสอน เพื่อที่จะสามารถเตรียมผู้เรียน ให้พร้อมที่จะออกไปประกอบอาชีพหรือบริการสังคมต่อไป

บทบาทของการเป็นครู

บทบาทที่ครูต้องคำนึงถึงมีอยู่ 10 บทบาท ดังนี้

1. ครูต้องเข้าใจความหมายของคำว่าการศึกษาแบบก้าวหน้า (Progressive Education) และต้องนำไปใช้ในโรงเรียนและห้องเรียน สิ่งสำคัญของการศึกษาแบบก้าวหน้าคือ ครูต้องเข้าใจความต้องการของนักเรียน ครูต้องนำนักเรียนให้เกิดความอยากรที่จะหาคำตอบด้วยตัวของนักเรียนเอง ครูต้องช่วยให้นักเรียนเกิดความสนใจ และให้ความสามารถขึ้นเรื่อย ๆ ในการที่จะแก้ปัญหาด้วยตัวของนักเรียนเอง
2. ครูต้องเข้าใจว่าขณะดำเนินการสอน ครูต้องสอนนักเรียนไม่ใช่สอนวิชาคำว่า "สอนนักเรียน" หมายถึง สอนให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนากาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา หลังจากเรียนจบบทเรียนไปแล้ว ส่วนคำว่า "สอนวิชา" หมายถึง การสอนที่ครูมุ่งเน้นเฉพาะเนื้อหาวิชาให้จบตามกำหนดเวลา หรือตามหลักสูตร ส่วนผู้เรียนจะได้รับอะไรจากบทเรียนหรือไม่นั้นครูไม่คำนึงถึง เพียงแต่ครูสอนให้จบเนื้อหาตามหลักสูตรก็ถือว่าสอนจบแล้ว
3. ครูต้องยอมรับว่านักเรียนสำคัญ จุดมุ่งหมายในการสอนของครูก็คือ ให้นักเรียนได้รับความรู้และประสบการณ์ เพราะฉะนั้นอะไรก็ตามที่มีผลกระทบกระเทือนการเรียนของนักเรียน สิ่งนั้นก็สำคัญสำหรับครูด้วย สิ่งที่มีผลกระทบกระเทือนการเรียนมีหลายอย่าง ได้แก่ เพื่อนนักเรียนที่ชอบล้อเลียน ผู้ปกครองบางคนที่ไม่ส่งเสริมหรือไม่เข้าใจวิธีการเรียนของนักเรียน ฐานะความเป็นอยู่ และสุขภาพของนักเรียน หรือแม้แต่ตัวครูเอง ฯลฯ ครูต้องแสดงตนเข้าช่วยเหลือแก้ไขไม่ให้นักเรียนได้รับความกระทบกระเทือน หน้าที่อีกประการหนึ่งของครูคือสร้างสรรคความภาคภูมิใจ และความเป็นพลเมืองดีที่มีประโยชน์ต่อสังคมให้กับนักเรียนให้ได้ นักเรียนทุกคนเป็นอนาคตของชาติ ชาติจะเจริญรุ่งเรืองทัดเทียมอารยะประเทศได้ จำเป็นที่ครูผู้สอนจะต้องรับผิดชอบอย่างเต็มที่ในการที่จะทำให้ทุกคนเป็นคนดีมีประโยชน์ มีความรับผิดชอบและเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ
4. ครูต้องสังเกตนักเรียนตลอดเวลา เพราะความแตกต่างระหว่างบุคคล นักเรียนแต่ละคนไม่เหมือนกัน นักเรียนบางคนฉลาดรับรู้ได้เร็ว นักเรียนบางคนไม่ค่อยฉลาด บางคนกล้าที่จะแสดงออก บางคนไม่กล้าแม้แต่จะลุกขึ้นตอบคำถามของครู บางคนชอบคุย บางคนอาจจะมีความบกพร่องทางร่างกาย เช่น สายตาสั้น หูตึง เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ครูจะต้องคอยสังเกต

และช่วยเหลือขัดเกลา ดึงเตือนนักเรียนโดยทั่วถึง ไม่เลือกรัก เลือกสนใจ หรือเลือกสิ่งเกิด เฉพาะนักเรียนบางคนเท่านั้น เวลาสอนครูจะต้องคอยสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน โดยทั่วถึง และตลอดเวลากว่า นักเรียนเข้าใจหรือไม่อย่างไร การสังเกตพฤติกรรมที่นักเรียนแสดงออกจะ ช่วยให้ครูสามารถแก้ไขได้ทันการ

5. ครูต้องทำตนเป็นผู้นำที่ดี พยายามทำตัวให้เป็นทั้งที่เคารพและศรัทธาของนักเรียน โดยการเป็นตัวอย่างที่ดี ทั้งทางด้านบุคลิกภาพ ความประพฤติ การแต่งกาย การปกครอง และการจัดการเรียนการสอน เช่น ครูไม่ควรทำตนเป็นนายที่ขบถออกคำสั่งอย่างเดียว นักเรียน ไม่ได้ใช้ความคิดความสามารถ ย่อมไม่เกิดความคิดสร้างสรรค์ หรือครูนำนักเรียนมากเกินไป ทำให้นักเรียนคอยแต่จะรับคำสั่งหรือให้ครูทำให้ดูก่อนถึงจะทำได้ คิดได้ ดังนั้น การสอนของครู ควรพยายามให้นักเรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ด้วย โดยครูต้องทำเป็นตัวอย่างในการคิดประดิษฐ์ ค้นคว้าสิ่งใหม่ ๆ ทางวิชาการด้วย

6. ครูต้องสนใจใช้อุปกรณ์การสอนประกอบการเรียนการสอน ปัจจุบันเทคโนโลยี เจริญก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว ครูจะใช้วิธีสอนแบบเดิม คือ Chalk and talk คงจะเป็น การล้าสมัย แม้จะมีคำกล่าวที่จดจำกันมาในหมู่ของครูที่ว่า ไม่มีสื่อการสอน หรือวิธีการสอนใด ๆ ที่จะสอนคน ได้ดีเท่าที่คนสอนคนก็ตาม แต่สื่อการสอนย่อมมีบทบาทมากถ้าครูรู้จักนำมาใช้ประกอบการสอนของครูด้วย สื่อการสอนจะช่วยให้ นักเรียน เข้าใจบทเรียนได้เร็วขึ้น และจดจำไปได้นาน นักเรียนไม่ต้องวาดมโนภาพนึกเอาว่าลักษณะเป็นอย่างไร ถ้านักเรียนไม่เคยเห็นสิ่งนั้น ๆ มาก่อน เช่น ถ้าครูพูดถึงโรคที่เกิดขึ้นกับทางเดินอาหาร แต่ถ้าครูมีภาพ สไลด์ หรือภาพยนตร์ประกอบการอธิบาย การสอนก็จะน่าสนใจมากยิ่งขึ้น นักเรียนสามารถเข้าใจและมองเห็นภาพพจน์ ชัดเจน และยังทำให้ครูเหนื่อยน้อยลง เพราะไม่ต้องอธิบายมาก

7. ครูต้องสามารถควบคุมอารมณ์ได้ดี ครูต้องไม่โกรธ และแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมให้นักเรียนเห็น เพราะจะทำให้บรรยากาศในการเรียนการสอนตึงเครียด นักเรียน อาจจะเรียนด้วยความไม่สบายใจ

ดังนั้นครูต้องใจเย็นแม้จะตกอยู่ในสภาพของการช่วยจากนักเรียนก็ตาม ครูต้องอย่า ตกอยู่ในอารมณ์ที่ถูกก่อกวน โดยนักเรียนที่ชอบลองตักกวนหรือท้าทาย ครูต้องกล้าที่จะเผชิญปัญหา นั้น และหาทางแก้ปัญหาเหล่านั้นอย่างกล้าหาญพร้อมด้วยความมั่นใจในตนเอง ต้องพยายามหาสาเหตุ

แห่งความยุ่งยากนั้น และอย่าลืมสำรวจและปรับปรุงตนเองด้วย

8. ครูต้องมีมนุษยสัมพันธ์กับเพื่อนครูด้วยกันและบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกคนในโรงเรียน ต้องแสดงความมีน้ำใจ เอาใจเขามาใส่ใจเรา ช่วยเหลือผู้อื่นเท่าที่จะช่วยได้ด้วยความเต็มใจ ทำงานในหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด ไม่ทำงานชนิดเอาหน้าเพราะความยุ่งยากจะติดตามมาในภายหลัง ได้

9. ครูต้องมีการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอนตลอดเวลา ทั้งตัวครูเอง และนักเรียน เพื่อทราบความก้าวหน้าของนักเรียน และครูจะได้ปรับปรุงการเรียนการสอนของ ครูให้ดีขึ้น ในการทดสอบแต่ละครั้งสิ่งที่จะกระตุ้นความสนใจของนักเรียนได้มากที่สุดคือบอกผล ให้ให้นักเรียนทราบให้เร็วที่สุด เพราะนักเรียนต้องการจะทราบว่าสิ่งที่นักเรียนทดสอบได้ผลเป็น อย่างไร โดยเฉพาะวิชาช่างครูควรจะทำการศึกษาทดสอบเมื่อสอนจบแต่ละบทเรียนด้วยจะช่วยให้ นักเรียนกระตือรือร้นในการเรียนมากขึ้น

10. ระดับการสอนของครูต้องขึ้นตามจำนวนปีของการเป็นครู ไม่ว่าจะวุฒิครูจะอยู่ ระดับใดก็ตามสิ่งสำคัญคือ การพยายามปรับปรุงเนื้อหาและวิธีสอนต้องถูกต้องทันสมัยและทันต่อ เหตุการณ์อยู่เสมอ ความรับผิดชอบในหน้าที่ มีจิตวิญญาณของความเป็นครูอย่างเต็มเปี่ยมประพฤติ ตนเป็นครูที่ดี อยู่ในกรอบของประเพณีและมีศีลธรรมอันดีงาม สิ่งเหล่านี้ควรหล่อหลอมอยู่ในตัวครู นักเรียนก็จะได้รับความรู้และประสบการณ์ที่ดี ในขณะที่เดียวกันก็จะเกิดความภาคภูมิใจที่ได้ครูที่ดี มีความรู้ดีอย่างแท้จริง

บทบาททั้ง 10 ประการนี้ครูควรจะได้ระลึกและปฏิบัติอยู่เสมอ จะช่วยให้ครูประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพครู สมกับที่ครูได้รับการยกย่องว่า เป็นปูชนียบุคคลตลอดไป (ประภัสสร วงศ์วรรณ, 2531)

3) ผู้เรียน

ความสำคัญของผู้เรียน

จุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษาก็คือ ต้องการให้ผู้เรียนเกิดความเจริญงอกงามและ พัฒนาทั้งทางด้าน ร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา เต็มที่เป็นพลเมืองดีของชาติ ดังนั้น ผู้เรียนจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของกระบวนการเรียนการสอน เพราะถ้าหากผู้เรียนไม่ประสบ

สัมฤทธิ์ผลทางการเรียนรู้ไม่พัฒนาตามเป้าหมายแล้ว ก็ถือว่าเป็นความล้มเหลวทางการศึกษา ด้วยเหตุนี้ในการจัดการเรียนการสอน ผู้เรียนควรจะได้รับ ความสนใจจากครูผู้สอนตั้งแต่เริ่มแรก จนถึงสิ้นสุดกระบวนการสอน นั่นคือ ผู้สอนจำเป็นต้องรู้พื้นฐานของผู้เรียนที่ตนเองจะสอนว่าเป็นอย่างไร ครั้นถึงขั้นการกำหนดจุดมุ่งหมายของการสอนก็ต้องคำนึงว่าต้องการจะให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะใด การคัดเลือกเนื้อหาตลอดจนการคัดเลือกกิจกรรมการเรียนการสอนก็จำเป็นจะต้องระลึกรว่าจะจัดอย่างไรจึงจะเหมาะสมกับความสามารถและสอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียนเป็นส่วนรวม และขณะเดียวกันจะสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียนอย่างไร และขั้นสุดท้ายคือผลลัพธ์ของการสอน ผู้สอนจะต้องประเมินดูว่าการเรียนการสอนที่จัดขึ้นนี้ทำให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลง มีความรู้ ทักษะ และทัศนคติตามจุดประสงค์ของการสอนที่วางไว้หรือไม่เพียงใด (สังต์ อูทรานนท์, 2526)

ในการจัดการศึกษานอกระบบไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใดก็ตาม เชื่อว่าจะไม่บรรลุผลสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ ถ้าหากขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับตัวผู้เรียน กล่าวคือนอกจากจะรู้ว่าผู้เรียนกลุ่มเป้าหมายคือใคร อยู่ที่ไหนแล้ว จะต้องรับข้อมูลด้านอื่น ๆ อันได้แก่ ลักษณะพัฒนาการของคนแต่ละช่วงวัย ทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ลักษณะความต้องการ ปัญหา ประสบการณ์ ฯลฯ ข้อมูลเหล่านี้มีความสำคัญมากต่อการวางแผนจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรม การจัดเวลาเรียน การคัดเลือกผู้สอน การเลือกใช้อุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน การประเมินผล และการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ การรู้ข้อมูลเกี่ยวกับตัวผู้เรียนมากเพียงใดก็จะช่วยให้วางแผนและจัดการเรียนการสอนได้เหมาะสมมากขึ้นเพียงนั้น ซึ่งเป็นการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และพัฒนามากยิ่งขึ้น (เพ็ญศรี ทวีสุวรรณ, 2533)

ผู้เรียนทางการศึกษานอกโรงเรียน

ประภัสสร วงศ์วรรณ (2531) ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสิ่งที่ควรศึกษาเกี่ยวกับตัวผู้เรียน ซึ่งได้แก่

1. ความสามารถในการเรียนรู้ ครูต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับตัวผู้เรียน เช่น พื้นฐานความรู้เดิม ความสามารถทางด้านสติปัญญา ความคาดหวังต่อสิ่งที่จะเรียนเพราะผู้เรียนแต่ละคนมีความสามารถแตกต่างกัน บางคนอาจจะเรียนได้ดี ในวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ แต่บางคนอาจจะเรียนได้ดีในวิชาที่ใช้ทักษะ เช่น วิชาช่างต่าง ๆ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถ

และสภาพแวดล้อมของผู้เรียนซึ่งเด็กคนไทยมีความสามารถในด้านใดก็จะทำให้เรียนได้ดีในวิชา
นั้น ๆ

2. วิธีแสวงหาความรู้ ครูต้องพยายามที่จะเรียนรู้ถึงข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม
สังคมและขนบธรรมเนียมประเพณีของผู้เรียน เพื่อจะได้จัดการเรียนการสอน และความรู้ให้
สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ซึ่งผู้เรียนจะได้นำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

3. การสร้างความเข้าใจ ครูจะต้องพยายามเข้าใจถึงเหตุผลของการกระทำต่าง ๆ
ของผู้เรียน พยายามทำความเข้าใจกับนักเรียน ซึ่งผู้สอนจะต้องระลึกอยู่เสมอว่า หัวใจของ
การสอนคือ ผู้เรียน เพราะถ้าไม่มีผู้เรียนการสอนก็จะไม่เกิดขึ้น ดังนั้น ครูควรจะทำความเข้าใจ
ผู้เรียนและศึกษาผู้เรียนอย่างลึกซึ้ง เพื่อจะได้แนะนำแนวทางในการเรียนการสอนได้ถูกต้อง
เมื่อมีปัญหาจะแก้ไขและช่วยเหลือได้

4. การสร้างโอกาสเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ในการเลือก การกำหนดกิจกรรม
การเรียนการสอนที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลง ไปในทางที่พึงประสงค์ ควรเปิดโอกาส
ให้ผู้เรียนมีอิสระในการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาศักยภาพที่เขามีอยู่ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เช่น
การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่จะส่งเสริมให้นักเรียน ได้มีโอกาสใช้ความคิดสร้างสรรค์
การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ตลอดจนการให้ผู้เรียน ได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

5. การยอมรับผู้เรียนในสภาพที่เขาเป็นอยู่ ซึ่งผู้สอนจะต้องคำนึงอยู่เสมอว่า
ผู้เรียนนั้นมีความแตกต่างกันมากในด้านต่าง ๆ เช่น ความสามารถ ความสนใจ ความเชื่อ
ค่านิยมและเวลาที่ใช้ในการเรียนรู้ ดังนั้นในการสอนครูไม่ควรคิดว่าผู้เรียนทุกคนเหมือนกันหมด
และคาดหวังว่าผู้เรียนจะต้องทำได้ตามวัตถุประสงค์ที่ครูตั้งไว้ เพราะอาจจะมีผู้เรียนบางคนที่
ไม่สามารถทำได้ อันเป็นสาเหตุทำให้ผู้เรียนเกิดความท้อถอย และมีเจตคติที่ไม่ดีต่อวิชาและ
ครูผู้สอน

บรรยากาศที่จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน

ผู้สอนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการจัดการเรียนการสอนคุณลักษณะของผู้สอนนอกจาก
จะมีความรู้ทางด้านวิชาการและวิธีสอนแล้วควรจะต้องมีความเข้าใจและเห็นความสำคัญของผู้เรียน
และมีความจริงใจต่อผู้เรียน นอกจากนี้บรรยากาศทางจิตวิทยาก็เป็นสิ่งที่ช่วยทำให้การเรียน
การสอนน่าสนใจยิ่งขึ้น ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเรียนได้ดีและประสบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วย

บรรยากาศที่จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้มี 6 แบบ คือ

1. บรรยากาศที่ท้าทาย (Challenge) เป็นบรรยากาศที่กระตุ้นให้อยากเรียน ครูอาจจะสร้างบรรยากาศดังกล่าวได้โดยการเสริมแรงเข้ามาใช้ในกระบวนการเรียนการสอน เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเต็มใจแสดงพฤติกรรมที่ครูต้องการหรือผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการเรียน เช่น การเรียนในบางหัวข้อซึ่งมีความยากและซับซ้อน แต่ผู้สอนกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้สึกว่าคุณสอนมีความเชื่อในความสามารถของผู้เรียนที่จะทำงานนั้น ทำให้ผู้เรียนมีความรู้สึกมั่นใจ และอยากจะทำเพื่อให้เห็นความสามารถของตนเอง และเมื่อเกิดผลสำเร็จ ผู้เรียนก็จะเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง
2. บรรยากาศที่อิสระ (Freedom) คือ การช่วยให้ผู้เรียนมีการยอมรับนับถือตนเอง (Self esteem) ผู้เรียนมีโอกาสที่จะเลือก ตัดสินใจต่อสิ่งที่มีคุณค่ามีความหมาย รวมทั้งโอกาสที่จะทำความผิดพลาดด้วย เพราะความล้มเหลวก็เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ ดังนั้น การเรียนคือการเลือกไม่ใช่การบังคับ คำสั่งที่มีลักษณะบังคับอาจไปกีดขวางความคิดอิสระของผู้เรียนในอันที่จะแสดงออกซึ่งพฤติกรรมการเรียนรู้ ความคิดสร้างสรรค์อาจจะสะดุดหยุดลงได้เพราะการบังคับ
3. บรรยากาศที่มีการยอมรับนับถือ (Respect) การที่ผู้สอนเห็นคุณค่าในตัวผู้เรียนเป็นบุคคลสำคัญมากกว่าการเรียนการสอน ซึ่งเขาสามารถเรียนรู้ได้ เพราะการใช้เวลาเรียนของแต่ละคนไม่เท่ากัน การสร้างความมั่นใจให้กับผู้เรียนนั้นจะช่วยให้เขายอมรับนับถือในตนเองด้วย ซึ่งจะมีผลต่อการกระทำของกิจกรรมต่าง ๆ ของเขา นอกจากนี้ครูควรสร้างบรรยากาศเพื่อให้เด็กมีความรู้สึกยอมรับนับถือผู้อื่นด้วย คือให้เด็กรู้จักให้เกียรติซึ่งกันและกันยอมรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่นที่มีเหตุผลด้วย
4. บรรยากาศที่มีความอบอุ่น (Warmth) ผู้สอนจะต้องไม่ลืมว่าความอบอุ่นทางจิตใจจะมีผลต่อความสำเร็จในการเรียน การที่ผู้สอนเข้าใจ มีความเป็นมิตรช่วยชี้แนะในการเรียนเป็นลำดับขั้นตอนก็จะทำให้ผู้เรียนรู้สึกอยากที่จะเรียน รักการเรียน รักวิชาที่เรียน และทำให้เรียนมีความสบายใจ มีสมาธิ และความตั้งใจในการทำกิจกรรมการเรียน
5. บรรยากาศแห่งการควบคุม (Control) ผู้เรียนที่อยู่ในบรรยากาศที่เป็นกันเอง จะมีการพัฒนาความมั่นใจในตนเองได้ดีกว่าผู้เรียนที่อยู่ในบรรยากาศที่มีการควบคุม แต่กระบวนการเรียนการสอนจะดำเนินไปได้ต้องมีลำดับขั้นตอนในบางครั้งผู้สอนจะต้องชี้แจงให้ผู้เรียน

เข้าใจและขอความร่วมมือมากกว่าที่จะสร้างเงื่อนไข กฎระเบียบของการเรียนอันจะทำให้ผู้เรียนรู้สึกเครียด เพราะความรับผิดชอบและวินัยในการเรียนรู้นั้นจะต้องเกิดจากการตกลงกันทั้งสองฝ่ายไม่ใช่เกิดจากการที่ผู้สอนเป็นผู้กำหนด

6. บรรยากาศแห่งความสำเร็จ (Success) เป็นสิ่งที่ผู้สอนจะต้องพยายามสร้างให้เกิดขึ้นในชั้นเรียน การชี้แจงเหตุผลของความสำเร็จให้ผู้เรียนทราบจะช่วยให้ผู้เรียนก้าวหน้าไปได้อย่างดี เพราะผู้เรียนจะเรียนรู้จากผลแห่งความสำเร็จมากกว่าความล้มเหลว การให้นักเรียนทำงานเหมาะสมกับความสามารถก็จะทำให้เด็กได้รับผลสำเร็จในการกระทำ ทำให้เกิดกำลังใจที่จะเรียนต่อไป (วิชัย วงษ์ใหญ่, ม.ป.ป. อ้างถึงใน ประภัสสร วงศ์วรรณ, 2531)

การจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ

กลุ่มเป้าหมายเฉพาะ หมายความว่า กลุ่มบุคคลที่มีลักษณะมีโลกทัศน์ มีความรู้ความเข้าใจในกลุ่มของตนคล้ายคลึงกัน หากมีความแตกต่างจากกลุ่มบุคคลกลุ่มอื่น ๆ เช่น กลุ่มเด็กเร่ร่อน กลุ่มลูกกรรมกร กลุ่มโสเภณีเด็ก กลุ่มชุมชนแออัด กลุ่มชาวไทยภูเขา กลุ่มชาวเล เป็นต้น และเนื่องจากเยาวชนที่ถูกละเลยของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ให้ได้รับการฝึกและอบรมในสถานพินิจกลางนั้นเป็นเยาวชนนอกระบบโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายเฉพาะกลุ่มหนึ่งที่ขาดโอกาสในการที่จะศึกษาในระบบโรงเรียน จึงควรที่ต้องจัดการศึกษานอกโรงเรียนให้แก่เยาวชนกลุ่มนี้ ด้วยเหตุนี้การให้การศึกษาในระบบโรงเรียนสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะเหล่านี้ จึงจำเป็นที่ต้องคำนึงถึง ลักษณะพื้นฐานของกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกันเหล่านี้เป็นสำคัญ โดยมีจุดประสงค์เพื่อพัฒนาศักยภาพของแต่ละบุคคลอย่างเต็มที่ อันจะนำไปสู่การมีชีวิตในสังคมอย่างเหมาะสมและมีความสุข (อาชัญญา รัตนอุบล, ม.ป.ป.)

การให้การศึกษาในระบบโรงเรียน สำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ ควรมีดังต่อไปนี้

1. สร้างบรรยากาศ และสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้สอน และกลุ่มผู้เรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ และระหว่างกลุ่มผู้เรียนด้วยกัน เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเฉพาะซึ่งค่อนข้างจะมีลักษณะพิเศษ เกิดความสบายใจ รู้สึกผ่อนคลายและลดความอึดอัดใจ และทำให้เกิดความรู้สึกสนใจ อยากเรียนและให้ความไว้วางใจผู้อื่น

2. สํารวจความต้องการ ความสนใจ และความพร้อมของผู้เรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายเฉพาะจะเป็นกลุ่มที่มีลักษณะพิเศษกว่ากลุ่มเป้าหมาย การศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยทั่วไปไม่ว่าจะเป็นทางด้านร่างกายหรือจิตใจ ผู้สอนหรือนักการศึกษา นอกระบบโรงเรียนจึงจำเป็นต้องวินิจฉัย วิเคราะห์ภูมิหลัง พื้นฐานของกลุ่มเหล่านี้เป็นพิเศษ พร้อมทั้งต้องมีความระมัดระวังในเรื่องดังกล่าว นักการศึกษานอกระบบโรงเรียนควรรู้จักการตั้งคำถาม การสังเกตพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ ตลอดจนการแสดงความรู้สึกของกลุ่มเฉพาะเหล่านี้

3. วางแผนการเรียนการสอนร่วมกับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ

การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้แก่กลุ่มเป้าหมายเฉพาะควรจะทำให้ ความสำคัญต่อเนื้อหา การเรียนรู้ที่จะช่วยสนับสนุนให้กลุ่มเป้าหมายเฉพาะมีชีวิตรอดอยู่ในสังคม อย่างมีความสุข เป็นพลเมืองที่มีคุณค่าของสังคม จุดเน้นที่ควรจะคำนึงถึงจึงควรเป็นเรื่องของ ความรู้สึก เป็นส่วนหนึ่งของสังคม ความมีคุณค่าในสังคม การได้รับความรักความสนใจและความช่วยเหลือจากสังคม ด้วยเหตุนี้ ผู้สอนหรือนักการศึกษานอกระบบโรงเรียน ควรจะได้ กำหนดเป้าหมาย รูปแบบ และขั้นตอนของการเรียนรู้ ร่วมกับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เพื่อความ สอดคล้องต่อความต้องการ ความสนใจ และความพร้อมของผู้เรียนอย่างแท้จริง โดยสอดคล้องกับ ประเด็นดังกล่าวเพื่อความเหมาะสมของกลุ่มเป้าหมายเฉพาะนั้น ๆ

4. การเรียนการสอนกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ

การเรียนการสอน ควรจะเน้นการพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ ด้วยเหตุนี้ การจัดการเรียนการสอน จึงมุ่งเน้นที่ตัวบุคคลเป็นสำคัญ มีการใช้อุปกรณ์ช่วยสอน อย่างเต็มที่ การใช้สื่อการศึกษาที่จะสามารถโน้มน้าวให้กลุ่มเป้าหมายเฉพาะสนใจเรียน และสามารถเรียนรู้ได้อย่างสมบูรณ์ และมีการจัดประสบการณ์จริงแก่กลุ่มเป้าหมายเฉพาะด้วย ตลอดจนมีการนิเทศก์การปฏิบัติหรือการเรียนรู้นั้น ๆ

5. การประเมินและการติดตามผลกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ

บทบาทประการสำคัญของนักการศึกษานอกระบบโรงเรียน คือการตรวจสอบ และวัดผลความก้าวหน้าของผู้เรียน และควรมีการติดตามผลผู้เรียนเป็นรายกรณีด้วย หรืออาจ จะมีการแนะนำส่งต่อให้ผู้เชี่ยวชาญเป็นกรณี ๆ ไป (อาชัญญา รัตนอุบล, ม.ป.ป.)

4) วิธีสอนและกิจกรรมการเรียนการสอน

ในการจัดการเรียนการสอนที่จะให้เกิดประสิทธิภาพนั้น จำเป็นจะต้องมีวิธีสอนหรือกิจกรรมในการเรียนการสอนที่เหมาะสมด้วยซึ่ง ลันด์ ธรรมบำรุง (2525 อ้างถึงใน สุวิทย์ ชี้อตตรง, 2527) กล่าวว่า "วิธีการสอนหรือกิจกรรมในการเรียนการสอนคือ พฤติกรรมร่วมกันระหว่างครูกับนักเรียนจัดทำขึ้นเพื่อให้แก่เรียนเกิดความรู้ และประสบการณ์ตามความมุ่งหมายของการสอน" วิธีการเรียนมีหลายแบบหลายวิธี ทั้งขึ้นอยู่กับพฤติกรรมที่ประสงค์จะให้เกิดขึ้นกับตัวผู้เรียน วิธีสอนวิธีเรียนอาจเป็นในรูปของระบบผู้สอนคนเดียวสอนผู้เรียนกี่คนก็ได้ หรืออยู่ในรูปของการที่ผู้สอนกับผู้เรียน หรือผู้เรียนกับผู้เรียนสอนกันหรือเรียนด้วยกันก็ได้ ทั้งขึ้นอยู่กับพฤติกรรมที่ประสงค์ (รัตนา พุ่มไพศาล, 2528)

การจัดการเรียนการสอนวิชาอาชีพ จำเป็นจะต้องจัดเทคนิควิธีการสอนให้เหมาะสมกับความสนใจหรือวัยของผู้เรียน ผู้สอนควรได้ศึกษาถึงวิธีการสอนแบบต่าง ๆ ให้รู้ถึงข้อดีข้อจำกัดของวิธีการสอนเหล่านั้น เหมาะสมกับเนื้อหาสาระประเภทใด หรือเหมาะสมกับผู้เรียนในวัยใด วิธีการสอนวิชาอาชีพมีอยู่มากมายหลายวิธี การเลือกใช้วิธีการสอนควรขึ้นอยู่กับผู้สอนแต่ละคน โดยมีข้อควรคำนึงคือ ควรจะเลือกวิธีการสอนที่เห็นว่าตนเองสามารถจะทำให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ เกิดทักษะและเจตคติที่ดีได้มากที่สุด (วิไล แยมสาขา และวินัย สายหงษ์, 2533) เพื่อที่จะให้การเรียนวิชาชีพนั้น ๆ ได้ผลสำหรับวิธีการสอนที่สอดคล้องกับวิชาอาชีพนั้น ได้มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความคิดเห็นไว้ต่าง ๆ กันดังนี้

สุทธิ ประจงศักดิ์ (2524) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการสอนวิชาอุตสาหกรรมศิลป์ จะต้องเป็นการสอนที่มุ่งให้เด็กนักเรียนได้มีการปฏิบัติงานมากกว่าวิชาอื่น และโดยลักษณะเนื้อหาวิชาอุตสาหกรรมศิลป์นั้น ความรู้ความสามารถ ความเข้าใจ ทักษะของผู้เรียนขึ้นอยู่กับการณ์ทักษะ การทดลอง และการปฏิบัติงานในห้องปฏิบัติการ วิธีสอนที่นิยมใช้กันมีดังนี้

1. การสอนแบบบรรยาย (Lecture Method)
2. การสอนแบบสาธิต (Demonstration Method)
3. การสอนแบบกำหนดงาน (Project Method)
4. การสอนด้วยแบบพิมพ์ (Instruction Method)

ปรีชา ชัดติมาลากร (2524) ได้เสนอว่า วิธีสอนที่ผู้บริหารเห็นว่าเหมาะสมกับวิชา
อุตสาหกรรมศิลป์ เรียงตามลำดับดังนี้

1. วิธีสอนแบบสาธิต
2. วิธีสอนแบบโครงการ
3. วิธีสอนแบบแก้ปัญหา
4. วิธีสอนแบบใช้ใบช่วยสอน
5. วิธีสอนแบบใช้สถานการณ์จำลอง
6. วิธีสอนแบบค้นคว้า
7. วิธีสอนแบบสืบสวนสอบสวน
8. วิธีสอน โดยใช้บทบาทสมมติ
9. วิธีสอนแบบอภิปราย
10. วิธีสอนแบบการประชุม

ประภัสสร วงศ์วรรณ (2531) ได้เสนอวิธีสอนที่เชื่อได้ว่ามีประสิทธิภาพในการสอน
วิชาซีพีมี 9 วิธี คือ

1. วิธีสอนแบบบรรยาย
2. วิธีสอนแบบสาธิต
3. วิธีสอนแบบทดลองในห้องปฏิบัติการ
4. วิธีสอนแบบอภิปราย
5. วิธีสอนแบบค้นคว้าด้วยตนเอง
6. วิธีสอนแบบแก้ปัญหา
7. วิธีสอนแบบโครงการ
8. วิธีสอนแบบตัว
9. วิธีสอนแบบบทเรียนสำเร็จรูป

สวัสดี อุตมโกชน์ (2533) ได้กล่าวว่า วิชาช่างอุตสาหกรรมเป็นวิชาที่เน้นหนัก
การฝึกทักษะ ขณะเดียวกันก็ให้ความรู้เรื่องหลักการ ความรู้สัมพันธ์ ลักษณะนิสัย เจตคติ และ
คุณธรรม การสอนวิชาช่างอุตสาหกรรมจึงต้องใช้วิธีสอนหลาย ๆ วิธี เพื่อจะให้เกิดนฤติกรรม

ครอบคลุมเรื่องต่าง ๆ และได้เสนอวิธีการสอนที่นิยมใช้เป็นหลักในการสอนวิชาอาชีพและวิชาช่างอุตสาหกรรม โดยทั่วไปใช้ 3 วิธีคือ

1. วิธีการบรรยายและวิธีการสาธิต
2. วิธีการถามตอบ
3. วิธีการศึกษาด้วยตนเอง

สุนทร สุนันท์ชัย (2533) ได้เสนอรูปแบบและวิธีการเรียนการสอน และการฝึกอบรม การศึกษานอกระบบ 3 ประเภท

1. การเรียนการสอนรายบุคคล
2. การเรียนการสอนเป็นกลุ่ม
3. การเรียนการสอนแบบชุมชน

วิไล แยมสาขา และวินัย สายหงษ์ (2533) ได้เสนอเทคนิควิธีสอนวิชาอาชีพใน เนื้อหาสาระแต่ละประเภทได้แก่

1. การสอนข้อเท็จจริง
2. การสอนให้เกิดความคิดสร้างสรรค์
3. การสอนทักษะ
4. การสอนเจตคติที่ดีในอาชีพ

หลักเกณฑ์ในการเลือกวิธีสอน

ในการเลือกวิธีสอน ครูจำเป็นต้องพิจารณาจุดเด่น จุดด้อยในการสอนของตนเอง ว่ามีความถนัดและความสามารถที่จะสอนอย่างไรจึงจะได้ผล สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายในการสอน เนื้อหาต่างกัน ตลอดจนกลุ่มของนักเรียน นอกจากนี้ ยังต้องคำนึงถึงระดับชั้นของผู้เรียนด้วย ตามปกติแล้วมีความคิดพื้นฐานที่เป็นหลักการก็คือ "ไม่มีวิธีสอนใดที่จะเป็นวิธีสอนที่ดีที่สุดในโลก" แต่ถึงกระนั้นก็ตาม ยังมีเกณฑ์หรือหลักการสำหรับพิจารณาเลือกแบบวิธีสอนได้

ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ (อ้างถึงใน สันต์ ธรรมบำรุง, 2526) ได้เสนอหลักการเลือก วิธีสอนและตัวอย่าง ใช้เกณฑ์ในการพิจารณาเลือกวิธีสอนไว้ดังนี้

1. วิธีสอนแบบนั้น ๆ เหมาะสมกับตัวผู้สอน

2. เหมาะสมกับเนื้อหาวิชาที่สอน
3. เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายในการสอน
4. เหมาะสมกับจำนวนและลักษณะของผู้เรียน
5. เหมาะสมกับบทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน

ประภัสสร วงศ์วรรณ (2531) ได้เสนอเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาเลือกวิธีสอนมีดังนี้

1. แบบต่าง ๆ ของกิจกรรม
2. ชนิดของวัตถุประสงค์ที่ต้องการให้บรรลุ
3. ลักษณะของผู้เรียน เพศ วัย
4. ขนาดของชั้นเรียน
5. หัวข้อของเนื้อหาวิชาที่จะต้องเรียน
6. ความสนใจ และประสบการณ์ของนักเรียน
7. เวลา และสถานที่
8. อุปกรณ์และแหล่งทรัพยากรที่จะหาได้
9. บุคลิกภาพของครูและความรู้ในวิธีสอน

สวัสดิ์ อุดมโกชน์ (2533) ได้เสนอหลักการเลือกวิธีสอนไว้ว่า การเลือกวิธี

การสอนผู้สอนจำเป็นต้องพิจารณา

1. ลักษณะธรรมชาติของเนื้อหาวิชา หรือลักษณะวิชาว่าเป็นวิชาภาคปฏิบัติมีเนื้อหาที่จะให้ผู้เรียน ๆ รู้โดยการศึกษาด้วยตนเอง หรือการสอนเป็นรายบุคคล หรือโดยการบรรยาย หรือโดยการสาธิตหรือโดยการทดลองปฏิบัติ ฯลฯ
2. ธรรมชาติของผู้สอน เป็นผู้มีความสามารถในการสอน หรือเป็นผู้ที่ไม่ค่อยชัดเจน ต้องอาศัยเครื่องมือ อุปกรณ์ หรือสื่อการสอนเป็นกรณีพิเศษ
3. ความพร้อมของทรัพยากรของโรงเรียน เช่น วัสดุ อุปกรณ์ ครุภัณฑ์ โรงเรียนที่ขาดสิ่งดังกล่าวอาจใช้วิธีสอนแบบการใช้สถานประกอบการ หรือศูนย์ฝึกอาชีพ หรือใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเป็นอุปกรณ์การสอน แทนการปล่อยให้สิ่งดังกล่าวเกิดเป็นปัญหาที่โรงเรียน
4. บรรยากาศการเรียนรู้ และหลักการเรียนรู้ก็เป็นที่ยอมรับมาพิจารณาเพื่อเลือกวิธีการสอนอีกอย่างหนึ่ง หลักการเรียนรู้เช่น วิธีเข้าใจ กระตุ้น ช่วงเวลา ความสนใจของ

ผู้เรียนแต่ละระดับ ฯลฯ เป็นข้อที่จะบอกได้ว่าวิธีการสอนวิธีใดเหมาะสมกับเงื่อนไขเหล่านั้น

หลักการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอน

ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอน สุนทร สุนันท์ชัย (2533) ได้เสนอว่า ผู้สอนควรคำนึงถึงหลักการดังนี้

1. ความพร้อมของผู้เรียน
2. การจูงใจในการเรียนรู้
3. ความแตกต่างระหว่างบุคคลและวิธีการเรียนรู้
4. การตั้งจุดประสงค์การเรียนรู้ให้เด่นชัด
5. การวิเคราะห์งานหรือทักษะ
6. การปรับพฤติกรรม
7. การเร่งเร้าให้ตอบสนองอย่างกระตือรือร้น
8. การจัดให้มีการปฏิบัติ
9. การจัดให้มีคู่มือเรียน
10. การสร้างเป้าหมายและความสนใจ
11. การสอนให้เกิดความเข้าใจ
12. การใช้ปัญหาเป็นศูนย์กลาง
13. การใช้แหล่งวิทยาการ
14. การนำเสนอสิ่งที่เรียนให้เด่นชัด

หลักการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนวิชาศัลยกรรม

การจัดการเรียนรู้การสอนวิชาศัลยกรรมเป็นการจัดการเกี่ยวกับหลักสูตร เนื้อหา กิจกรรม สื่ออุปกรณ์ เครื่องมือ วัสดุ และการประเมินผล เพื่อสนองเป้าหมายการส่งเสริมศักยภาพสูงสุดของผู้เรียนแต่ละคน ให้แสดงบทบาทของนักศัลยกรรมในการพัฒนาครอบครัว สังคม และอาชีพ

หลักการที่สำคัญในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอน

1. จัดให้ตอบสนองเป้าหมายของการเรียนรู้ทั้ง 3 ด้านครบบริบูรณ์ คือ ความรู้

ทักษะ เจตคติ และคุณธรรม

2. จัดให้สนองตอบบทบาทของแม่บ้านและพ่อบ้านทั้งในปัจจุบันและอนาคต
3. กิจกรรมการเรียนรู้การสอนศกกรรม ต้องสร้างเสริมทักษะการทำข้อมูลเรื่อง

ครอบครัว

4. จัดบทเรียนจากสถานการณ์จริงดีกว่าบทเรียนจากสถานการณ์จำลอง
5. จัดกิจกรรมโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
6. จัดกิจกรรมส่งเสริมศักยภาพสูงสุดของนักเรียนแต่ละบุคคล

นอกจากนี้เทคนิคการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ คือการจัดการที่ลงทุนน้อยที่สุด (ได้แก่ วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ บุคลากร และงบประมาณ ฯลฯ) เพื่อให้ได้คุณภาพมากที่สุด (ความรู้ ทักษะ เจตคติและคุณธรรม) ในเวลาน้อยที่สุด (วิลาวัณย์ จรรย์ยานนท์, 2533)

กระบวนการเรียนการสอนวิชาอาชีพ

กระบวนการเรียนการสอนวิชาอาชีพจะประกอบด้วยกิจกรรมย่อย ๆ คือ

1. การเตรียมความพร้อม ได้แก่ การสร้างสิ่งเร้าให้สนใจเรียนและประเมินสภาพผู้เรียน เพื่อทราบว่าผู้เรียนมีความรู้พื้นฐานเดิมอย่างไร เท่าใด เพื่อจะได้จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ต่อเนื่องจากพื้นฐานเดิมของผู้เรียน

2. การให้ความรู้ประสบการณ์ใหม่ ในช่วงนี้จะต้องใช้กลวิธีการสอนและสื่อการสอนให้เหมาะสมกับความสนใจ และความต้องการของผู้เรียน

3. การสร้างเสริมทักษะ เป็นกิจกรรมต่อเนื่องจากกิจกรรมการให้ความรู้ประสบการณ์ใหม่ โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะความรู้ ความเข้าใจในเรื่องที่เรียนมาแล้วให้ดียิ่งขึ้น

4. กิจกรรมสนับสนุน ก่อนจะสิ้นสุดการเรียนการสอน ควรจะได้มีกิจกรรมเพื่อการสรุปทบทวนความรู้และทักษะในเรื่องที่เรียนมา เพื่อเป็นการย้ำและทำให้เกิดความเข้าใจ หรือสามารถนำเอาหลักการต่าง ๆ ไปประยุกต์ใช้ได้ นอกจากนี้ครูอาจจะมีการมอบหมายภารกิจต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้เตรียมตัวสำหรับการเรียนการสอนในครั้งต่อไป (วิไล แยมสาขา และวินัย สายหงษ์, 2533)

สรุปว่า ครูอาจใช้วิธีสอนหลาย ๆ วิธีในการสอนตามความเหมาะสม ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงตัวผู้สอนเองและผู้เรียนด้วย รวมทั้งหลักในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วย นอกจากนี้ ทองอยู่ แก้วไทรยะ (2527) นักการศึกษาผู้ใหญ่ได้เสนอแนวคิดในการสอนซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. บรรยากาศในการเรียนการสอน ควรให้เป็นกันเอง มีการซักถาม ได้คิดได้ลงมือปฏิบัติจริง ไม่ใช่นั่งฟังอย่างเดียว
2. จัดสถานที่ให้เป็นธรรมชาติ สามารถปรึกษาหารือกัน ทุกคนได้ออกความคิดเห็นพูดและฟัง โต้ตอบกันได้
3. เนื้อหาที่จะนำมาสอนควรเป็นเรื่อง ใกล้ตัวผู้เรียน เป็นเรื่องที่ผู้เรียนสนใจและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้
4. เนื้อเรื่องที่จะนำมาสอนควรสอดคล้องกับประสบการณ์เดิมของผู้เรียนเพื่อให้เขาสามารถนำเอาประสบการณ์เดิมมาเป็นแนวคิดในการแก้ปัญหาด้วย
5. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้สติปัญญา ความรู้ความสามารถของเขาได้เต็มที่ การอภิปราย ซักถาม แสดงความคิดเห็น ควรใช้เวลาผู้เรียนพอสมควร
6. อุปกรณ์การเรียนการสอนให้ตรงตามวัตถุประสงค์และเหมาะสมกับผู้เรียน ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้
7. การเรียงลำดับข้อมูลให้เป็นไปตามลำดับ เพื่อผู้เรียนจะได้ไม่สับสนและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนใช้ประสบการณ์เดิมถ่ายทอดเชื่อมโยงไปสู่การเรียนรู้ เรื่องใหม่ที่มีพื้นฐานคล้าย ๆ กันได้
8. ส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนด้วยความเข้าใจ มองเห็นประโยชน์ และมองเห็นแนวทางที่จะนำความรู้ ทักษะไปประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวันและส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักวิเคราะห์แนวทางในการแก้ปัญหาหลาย ๆ วิธี เพื่อการตัดสินใจเลือกวิธีที่เหมาะสมที่สุด
9. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติงาน ตรวจสอบความก้าวหน้าของตนเอง แข่งขันกับตนเอง ให้มีความสามารถสูงขึ้น
10. ผู้สอนควรให้ความเป็นกันเอง มีความยืดหยุ่นให้กำลังใจ และใช้วิธีเสริมแรง โดยการให้รางวัลมากกว่าการลงโทษ

5) สื่อการเรียนการสอน

สื่อการเรียนการสอนเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการเรียนการสอน เพราะสื่อเป็นตัวกลางที่ช่วยถ่ายทอดความรู้ ความคิด และทัศนคติของครูไปยังผู้เรียน และทำให้การเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ สื่อการสอนช่วยประหยัดเวลา และแรงงานของครูในการสอนทุกขั้นตอน ตั้งแต่การช่วยนำเข้าสู่บทเรียน อธิบายเนื้อหา เรื่องราวต่าง ๆ การจัดกิจกรรม การฝึกทักษะต่าง ๆ และการสรุปบทเรียน นอกจากนี้ สื่อการสอนเป็นสิ่งเร้าหรือดึงดูดความสนใจของผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจบทเรียน ได้ดีขึ้น (สมศรี สว่างศิลป์, 2536)

ความหมายของสื่อการเรียนการสอน

เรื่อง เจริญชัย (2526) กล่าวว่า สื่อการเรียนการสอน หมายถึง สิ่งที่จะเอื้อต่อการศึกษาล่าเรียนของนักเรียนคือ ช่วยให้ความรู้ ทักษะ ทัศนคติ และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ อาจจะเป็นสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือหลาย ๆ สิ่งในต่อไปนี้

1. หนังสือเรียนประจำวิชา
2. หนังสืออ่านประกอบ
3. หนังสืออ้างอิง
4. อุปกรณ์ประกอบการเรียน
5. วัสดุฝึก
6. คู่มือการสอน หรือคู่มือครู

ดลฤดี สุจิตรา นทรรัตน์ (2528) ให้ความหมายของสื่อการเรียนการสอนไว้ว่า สื่อการเรียนการสอน หมายถึง วัสดุสิ่งของ เครื่องมือ เครื่องใช้ ภาพ สถาบัน สถานที่ และกิจกรรมต่าง ๆ ที่ครูใช้ประกอบการสอน เพื่อช่วยให้การเรียนของนักเรียนประสบผลดีที่สุด อาจสรุปได้ว่า ของทุกสิ่งทุกอย่างตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ ที่จะช่วยให้ครูถ่ายทอดความรู้ ข้อเท็จจริง ทักษะ เจตคติ และความทราบซึ่งเห็นคุณค่าให้แก่แก่นักเรียน

เชียรศรี วิวิธสิริ (2530) สื่อการเรียนการสอนคือตัวกลาง หรือสิ่งต่าง ๆ ที่ใช้ในกระบวนการเรียนการสอน เพื่อใช้เป็นเครื่องมือหรือช่องทางสำหรับการถ่ายทอดความรู้

ของครูถึงผู้เรียน และทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ตามวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายที่วางไว้เป็นอย่างดี หรือสื่อการเรียนการสอนก็คือ วัสดุ อุปกรณ์ วิธีการหรือเทคนิคที่ใช้เป็นสื่อกลางให้ผู้สอนส่งหรือ ถ่ายทอดความรู้ เจตคติ และทักษะไปยังผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

รัตนา พุ่มไพศาล (2533) ได้อธิบายความหมายของสื่อการสอนและสื่อการศึกษาว่า หมายถึงตัวกลาง ได้แก่ วัสดุอุปกรณ์ และวิธีการที่ช่วยนำและถ่ายทอดความรู้จากผู้สอนหรือจาก แหล่งความรู้ไปยังผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้ตามที่ตั้งไว้ในจุดหมาย อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้แล้ว อาชัญญา รัตนอุบล (ม.ป.ป.) ได้กล่าวว่า สื่อการเรียนการสอนในระบบ โรงเรียน หมายถึง ตัวกลางที่ใช้เป็นเครื่องมือช่วยในการถ่ายทอดความรู้จากครู วิทยากร หรือนักเรียนในระบบโรงเรียน ไปสู่ผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมายการศึกษาระบบโรงเรียน ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

จากแนวความคิดดังกล่าว สรุปได้ว่า สื่อการเรียนการสอน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่าง ที่ครูผู้สอนและผู้เรียน นำมาใช้ในการเรียนการสอน เพื่อช่วยให้กระบวนการเรียนรู้ดำเนิน ไปสู่ เป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ หรือหมายถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่ช่วยให้การเรียนการสอนเป็นไป อย่างมีประสิทธิภาพ

ประเภทของสื่อการเรียนการสอน

กรมวิชาการ (2524) ได้เสนอประเภทของสื่อการเรียนการสอนกลุ่มการงานและ อาชีพไว้ดังนี้

1. หนังสือเรียนแต่ละรายวิชา
2. คู่มือการสอน
3. วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ
4. ทรัพยากรในท้องถิ่น
5. หนังสืออ้างอิง หนังสืออ่านประกอบ นิตยสาร วารสาร

Wilker and Pendered (1973) กล่าวว่า สื่อการสอนวิชาการทำงานและอาชีพที่นิยมใช้กันมีดังต่อไปนี้

1. การเยี่ยมชมสถานประกอบการ
2. การสาธิต
3. เครื่องบันทึกเสียง
4. ของจริงและตัวอย่าง
5. หุ่นจำลอง
6. แผนภูมิแสดงกระบวนการทำงาน
7. แผ่นป้ายต่าง ๆ
8. วัสดุได้เปล่าและวัสดุราคาถูก
9. โทรทัศน์เพื่อการศึกษา
10. โทรทัศน์วงจรปิด
11. เทปโทรทัศน์
12. फिल्मสตริป สไลด์

ประเภทของสื่อที่ใช้ในกิจกรรมการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน

รัตนา พุ่มไพศาล (2533) ได้แบ่งประเภทสื่อเพื่อจัดการศึกษาในระบบเป็น 5

ประเภท ได้แก่

1. สื่อโสตทัศน์
2. สื่อสิ่งพิมพ์
3. สื่อวิทยุและโทรทัศน์
4. สื่อคอมพิวเตอร์
5. สื่อพื้นบ้าน

สื่อโสตทัศน์ เป็นสื่อที่สัมผัสได้ด้วยการได้ยิน และการมองเห็น ซึ่งแบ่งได้เป็น 3

ประเภท คือ โสตทัศน์วัสดุ เครื่องมือโสตทัศน์ กิจกรรมทางโสตทัศน์

สื่อสิ่งพิมพ์ คือ สื่อที่ใช้ติดต่อสื่อสาร ทำความเข้าใจกันด้วยภาษาเขียน โดยใช้วัสดุกระดาษพิมพ์ออกมาพร้อมกัน เพื่อแจกจ่ายให้กับผู้อ่านได้คร่าวละมาก ๆ หนังสือพิมพ์ต่าง

หนังสือเสริมการอ่าน ผ่านพับ

สื่อวิทยุและโทรทัศน์ สามารถเสนอเรื่องราวและทักษะต่าง ๆ ได้อย่างดี เป็นสื่อการสอนที่สามารถนำเอาสื่อการสอนหลายอย่างมาใช้ร่วมกันได้อย่างสะดวก เป็นการใช้สื่อที่เรียกว่าสื่อประสมเป็นแหล่งวิทยาการที่สมบูรณ์แห่งหนึ่ง สามารถพัฒนาคุณภาพของประชากรได้ผลอย่างรวดเร็ว และประหยัด

สื่อคอมพิวเตอร์ เป็นการนำเครื่องจักรอิเล็กทรอนิกส์มาทำงานแทนมนุษย์ เป็นตัวกลางในการถ่ายทอดความรู้ โดยทำให้การเรียนการสอนมีการโต้ตอบกันได้ระหว่างผู้เรียนกับเครื่องคอมพิวเตอร์ เช่นเดียวกับการเรียนการสอนระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนที่อยู่ในห้องตามปกติ

สื่อพื้นบ้าน เป็นรูปแบบของสื่อสารระหว่างบุคคลกับบุคคล หรือบุคคลกับกลุ่มคน หรือกลุ่มคนกับกลุ่มคนที่ได้ประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเกิดความเคยชินเป็นประเพณี ตัวอย่างเช่น เพลงระบำ ละคร เป็นต้น

นอกจากนี้ อาชัญญา รัตนอุบล (ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึงประเภทของสื่อที่ใช้ในกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ดังนี้

1. สื่อบุคคล

ได้แก่ วิทยากร ครูอาสา ครูประจำกลุ่มการศึกษาทางไกล

2. สื่อสิ่งพิมพ์

ได้แก่ คู่มือหลักสูตร แบบเรียน ตำราต่าง ๆ ที่ใช้ในการเรียนการสอน

การศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาพพลิก ภาพโปสเตอร์ หนังสือพิมพ์แผ่นัง เป็นต้น

3. สื่อโสตทัศนศึกษา

ได้แก่ ภาพยนตร์ สไลด์ วิทยุทัศน์ แถบบันทึกเสียง ฯลฯ

4. สื่อมวลชน

ได้แก่ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หอกระจายข่าวสาร

5. สื่อที่เป็นของจริงและของจำลอง

ได้แก่ ศูนย์บริการเพื่อการศึกษา นิทรรศน์วิทยาาสตร์ การจัดนิทรรศการ

การจัดนิทรรศน์ เป็นต้น

6. สื่อพื้นบ้าน

ได้แก่การแสดงการเล่นต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นลิเก หมอลำ ละครหุ่น การละเล่นพื้นบ้านและกีฬาพื้นเมือง เป็นต้น

สำหรับเชียรศรี วิวิธสิริ (2530) ได้กล่าวว่า บางท่านจัดวิทยากรเป็นสื่อบุคคล (Resource person หรือ Peopleware) และแบ่งสื่อที่ใช้ในการศึกษานอกโรงเรียนประเภท ให้การฝึกทักษะทางวิชาชีพ ได้เป็น 2 ลักษณะคือ

1. สื่อที่ใช้ประกอบการสอนของครู โดยมีครูเป็นผู้ฝึก มีตำราหรือใบให้งาน ซึ่งครูเขียนขึ้นเอง เช่น ตำราประกอบอาหาร ตำราตัดเย็บเสื้อผ้า ใช้ประกอบการสอน

2. สื่อวิชาชีพที่ผู้เรียนสามารถเรียนได้ด้วยตนเองจากคู่มือหรือเอกสาร เป็นวิชาชีพที่ไม่ต้องการทักษะมากนัก หรือเป็นวิชาง่าย ๆ ที่ผู้เรียนสามารถเรียนและฝึกด้วยตนเองได้

จะเห็นได้ว่าสื่อที่ใช้ในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนนั้นทั้งสื่อที่เป็นบุคคล สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ สไลด์ วัสดุทัศน การจัดนิทรรศการ รวมทั้งการแสดง การละเล่นต่าง ๆ ฯลฯ เป็นต้น

ความสำคัญของสื่อเพื่อจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน 3 ประการได้แก่

1. คุณค่าทางวิชาการ สื่อการศึกษานอกระบบทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงมีผลการเรียนที่ดีกว่าการไม่ใช้สื่อการศึกษา ผู้เรียนจะเข้าใจความหมายได้กว้างขวาง ส่งเสริมความคิด และการแก้ปัญหาให้ประสบการณ์ที่เป็นจริงทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ถูกต้อง จดจำเรื่องราวต่าง ๆ ได้มาก และจำได้นาน รวมทั้งช่วยเพิ่มทักษะในการเรียนรู้ด้วย

2. คุณค่าทางจิตวิทยา สื่อการศึกษานอกระบบทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ ต้องการเรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ ทำให้มีมโนทัศน์ที่ถูกต้อง ทำให้ผู้เรียนเกิดความพอใจ

3. คุณค่าทางเศรษฐกิจ สื่อการศึกษานอกระบบทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้มากและรวดเร็ว เป็นการประหยัดเวลา สามารถเอาชนะข้อจำกัดเกี่ยวกับสถานที่ เวลาและระยะทางได้ สื่อการศึกษานอกระบบสามารถส่งไปได้ทุกแห่งทั่วประเทศ เป็นการกระจายและให้ความเป็นธรรมทางการศึกษา (รัตนา พุ่มไพศาล, 2533)

การเลือกสื่อการเรียนการสอน

สมบูรณ์ สงวนญาติ (2535) กล่าวถึงการเลือกสื่อการเรียนการสอนอาจใช้หลักเกณฑ์ง่าย ๆ ดังนี้

1. สอดคล้องกับวัตถุประสงค์
2. ตรงกับเนื้อหา
3. น่าสนใจ
4. เหมาะกับวัยผู้เรียน
5. สะดวกต่อการใช้และเก็บรักษา

อาชัญญา รัตนอุบล (ม.ป.ป.) ได้กล่าวเกี่ยวกับการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสมต้องคำนึงถึงดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน
 นักการศึกษานอกระบบโรงเรียนจำเป็นต้องวิเคราะห์วัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ และเลือกใช้สื่อการศึกษาให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้นั้น ๆ
2. ความเหมาะสมกับเนื้อหาการศึกษานอกระบบโรงเรียน
 นักการศึกษานอกระบบโรงเรียนควรพิจารณาเนื้อหาของกิจกรรม โดยควรให้สอดคล้องและทันต่อสภาพเหตุการณ์ในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังควรพิจารณาความเหมาะสมของความยากง่าย ชับซ้อนของเนื้อหา ความยาวสั้นของเนื้อหาด้วย
3. สอดคล้องกับวิธีการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน
 กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีลักษณะที่หลากหลาย เช่น การบรรยาย การอภิปราย กลุ่มย่อย การสาธิต การลงมือปฏิบัติ การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เป็นต้น สื่อการศึกษาที่นำมาใช้จึงจำเป็นต้องสอดคล้องกับวิธีการที่หลากหลาย เหล่านี้
 ตัวอย่างสื่อการศึกษาที่มีผู้บรรยาย ได้แก่ แผ่นใสประกอบคำบรรยาย เอกสาร ประกอบการบรรยาย เป็นต้น ฯลฯ หรือการสาธิตโดยใช้ของจริง ของจำลอง เพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจน เป็นต้น
4. ความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายการศึกษานอกระบบโรงเรียน
 นักการศึกษานอกระบบโรงเรียน จำเป็นต้องคำนึงถึงสภาพและความเป็นมา

ของผู้เรียน เช่น อายุ ระดับสติปัญญา ภูมิฐานะ สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนความรู้พื้นฐาน ความสนใจ และเจตคติของผู้เรียนด้วย

5. ความเหมาะสมกับสภาพการนำไปใช้

สภาพการนำไปใช้หมายความว่า วัตถุประสงค์ในการผลิต คุณสมบัติของสื่อ นั้น ๆ ความสะดวกในการนำไปใช้ ความเหมาะสมกับสถานที่ ความสามารถในการใช้ของผู้ใช้สื่อ ฯลฯ

สรุปได้ว่าการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนต้องให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และวิธีสอนและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตรงกับเนื้อหา เหมาะสมกับผู้เรียน สะดวกต่อการใช้และเก็บรักษา และเป็นสื่อที่น่าสนใจ

การใช้สื่อการเรียนการสอน

การใช้สื่อการเรียนการสอนให้ได้ผลดี โดยทั่วไปยอมรับกันว่ามี 4 ขั้นตอน คือ ขั้นเลือก ขั้นเตรียม ขั้นใช้และขั้นวัดประเมินผล ในขั้นนี้ได้ตัดขั้นเลือกออกไปเพราะได้กล่าวมาแล้วโดยละเอียด จึงถือว่า ได้ผ่านขั้นตอนการเลือกสื่อมาแล้ว เมื่อสื่ออยู่ในมือแล้ว การใช้สื่อจึงควรปฏิบัติตามขั้นตอน 3 ขั้น ดังต่อไปนี้

1. ขั้นวางแผนเตรียมการใช้สื่อ
2. ขั้นนำสื่อไปใช้ตามแผน
3. ขั้นวัดและประเมินผลการใช้สื่อ

ขั้นวางแผนเตรียมการใช้สื่อ ประกอบด้วย 4 ส่วนคือ

1. เตรียมตัวผู้สอนเอง ให้ปฏิบัติดังนี้

1.1 ทำความรู้จักกับสื่อการเรียนการสอน ในด้านลักษณะ องค์ประกอบ หน้าที่การทำงาน เนื้อหา เพื่อให้สามารถนำไปใช้ได้ถูกต้อง ถ้าเป็นรูปภาพ แผนภูมิ แผนภาพต้องสามารถอธิบายได้ ถ้าเป็นภาพยนตร์ ต้องเข้าใจเรื่องราวเป็นอย่างดี ถ้าเป็นเครื่องมือต้องรู้จักองค์ประกอบ หน้าที่ของส่วนต่าง ๆ ตลอดจนวิธีใช้

1.2 วางแผนการใช้สื่อการเรียนการสอน โดยพิจารณาพร้อมกับระบบการสอนว่าจะใช้สิ่งใดเมื่อไร อย่างไร น่าจะบังเกิดผลดีที่สุด โดยกำหนดขั้นตอนการใช้ไว้ให้ชัดเจน

2. เตรียมสื่อการเรียนการสอนให้ปฏิบัติดังนี้

2.1 ตรวจสอบสภาพสื่อการเรียนการสอนให้อยู่ในสภาพพร้อมที่จะนำไปใช้โดยไม่
เกิดปัญหา

2.2 เตรียมจำนวนสื่อการเรียนการสอนให้เพียงพอกับจำนวนผู้เรียน

2.3 เตรียมสิ่งจำเป็นที่จะต้องใช้ควบคู่กับสื่อการเรียนการสอนเพื่อความคล่องตัว
ในการใช้และเสริมความเข้าใจ

2.4 ทดลองใช้สื่อการเรียนการสอนตามแนวที่จะนำไปใช้จริงเพื่อให้เกิดความ
เชื่อมั่น

2.5 เตรียมจัดลำดับสื่อการเรียนการสอน เพื่อให้สะดวกต่อการใช้นำหรือนำออก
แสดง

3. เตรียมผู้เรียน ให้ปฏิบัติดังนี้

3.1 เตรียมล่วงหน้าก่อนเรียน การใช้สื่อบางประเภท ผู้เรียนอาจจำเป็นต้อง
เตรียมบางสิ่งบางอย่างมาด้วยตนเอง หรือเตรียมตัวเองก่อนเรียน ซึ่งผู้สอนจะต้องบอกให้ทราบ
ล่วงหน้า เป็นต้นว่า

- เตรียมวัสดุ อุปกรณ์บางอย่าง เช่น ต้องเตรียมกระดาษกราฟ เชือก
เศษไม้ เศษผ้า หรืออื่น ๆ

- เตรียมก่อนทำบางอย่างล่วงหน้าซึ่งต้องใช้ เวลาในการเตรียมการนาน
เช่น เตรียมเพาะเมล็ดพืช เป็นต้น

- เตรียมอ่านเอกสารประกอบล่วงหน้าถ้าจำเป็น

3.2 เตรียมก่อนทำการสอน การใช้สื่อบางประเภท ผู้สอนอาจมีความจำเป็น
จะต้องอธิบาย ชี้แจง แนะนำ หรือแสดง เพื่อให้ผู้เรียนสามารถร่วมกระทำในการใช้สื่อได้
อย่างมีประสิทธิภาพ ขึ้นอยู่กับประเภทและชนิดของสื่อที่ใช้ เช่น

- การดูภาพยนตร์ ผู้สอนจะต้องบอกวัตถุประสงค์ เนื้อหาโดยย่อ จุดสำคัญ
ที่ควรสนใจ ภารกิจที่ต้องกระทำระหว่างดู และหลังจากดูจบจะต้องทำอะไรบ้าง

- การใช้กิจกรรมบางอย่าง ผู้สอนต้องแนะนำให้ผู้เรียนทราบกระบวนการ
ว่าจะเริ่มต้นอย่างไร และมีภารกิจอะไรบ้าง เช่น การสอนแบบศูนย์การเรียนจะต้องแนะนำให้
เข้าใจก่อน

- การใช้เครื่องทดลอง ผู้สอนต้องแนะนำให้ผู้เรียนรู้จักเครื่องมือ ชี้แจงวิธีการใช้การบันทึกข้อมูล ข้อควรระวังเพื่อไม่ให้เกิดอันตราย หรือชำรุดเสียหาย ตลอดจนการปฏิบัติเมื่อเสร็จการทดลอง

4. เตรียมสถานที่ ให้ปฏิบัติดังนี้

4.1 เตรียมสภาพห้องเรียนให้สอดคล้องกับการใช้สื่อ และการประกอบกิจกรรม โดยจัดโต๊ะเก้าอี้ให้เหมาะสม

4.2 ตรวจสอบสภาพความพร้อมด้านต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อการใช้สื่อ เช่น การใช้เครื่องฉายภาพยนตร์ ต้องตรวจปลั๊กไฟ การระบายอากาศ การควบคุมแสงภายในห้อง เป็นต้น
 ชี้นำสื่อไปใช้ตามแผน ประกอบด้วย 2 ส่วน

1. ใช้สื่อการเรียนการสอนตามแผนที่วางไว้ โดยปฏิบัติตามขั้นตอน ตามวิธีการและเวลาที่กำหนดไว้ สื่อบางชนิดใช้ในการนำเข้าสู่บทเรียน บางชนิดใช้ประกอบคำอธิบาย บางชนิดใช้สรุป บางชนิดใช้ในการประเมินผล จึงควรคำนึงถึงเทคนิคการใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

2. จัดสภาพเพื่อให้การใช้สื่อดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่

- การควบคุมชั้นเรียนให้มีระเบียบวินัย
- พยายามให้ทุกคนมองเห็นชัดเจน
- ให้เวลาเพื่อทำความเข้าใจพอสมควร
- คำอธิบายต้องชัดเจน ใช้คำพูดที่เข้าใจง่าย
- หยุดบรรยายเมื่อมีเสียงรบกวนจากภายนอก
- เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการใช้สื่อ
- ควรกระตุ้นให้ผู้เรียนใช้ความคิดโดยใช้คำถามนำ
- ให้โอกาสผู้เรียนซักถามเมื่อมีปัญหาข้อข้องใจ

ขั้นตอนและประเมินผลการใช้สื่อ มีวัตถุประสงค์เพื่อจะทราบผลสัมฤทธิ์ด้านการใช้สื่อตามวิธีการที่ผ่านมา ว่าเป็นไปตามเป้าหมายหรือไม่ ได้ผลมากน้อยเพียงใด มีอะไรที่ควรปรับปรุงแก้ไขบ้าง โดยปฏิบัติดังนี้

1. พิจารณาว่า ขั้นตอนการใช้เป็นไปตามแผนหรือไม่ ผู้ใช้เป็นผู้ประเมินเอง โดยยึดแผนการใช้ที่กำหนดไว้เดิมเป็นหลัก
  2. พิจารณาถึงปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างการใช่ว่ามีอะไรบ้างถ้ามีเนื่องมาจากสาเหตุใด อาจใช้วิธีสอบถามผู้เรียน หรืออภิปรายร่วมกันระหว่างผู้สอนและผู้เรียนก็ได้
  3. พิจารณาด้านความเหมาะสมในการนำสื่อดังกล่าวมาใช้ช่วยในการเรียนการสอน โดยคำนึงถึงความชัดเจน ความน่าสนใจ และความพึงพอใจของผู้สอนและผู้เรียน อาจใช้วิธีสอบถามหรือใช้แบบสำรวจ
  4. พิจารณาถึงผลสัมฤทธิ์ในการเรียนการสอน การนำเอามาใช้เป็นสื่อการเรียนการสอนจะได้ผลมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับความเหมาะสม เทคนิคและวิธีการใช้ (สมบุญรณ สงวนญาติ, 2535)
- สรุปได้ว่าถ้าใช้สื่อการเรียนการสอนเป็นไปตามขั้นตอนดังที่กล่าวแล้วจะทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น

6) การวัดผลและประเมินผล

การวัดผลและประเมินผลเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในกระบวนการเรียนการสอนซึ่งทำให้เป็นไปตามเป้าหมายของหลักสูตร เป็นเครื่องมือตรวจสอบความรู้ความสามารถของนักเรียนเพื่อใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอนและการตัดสินใจผลการเรียน ช่วยให้การสอนของครูเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพราะผลจากการประเมินจะเป็นข้อมูลย้อนกลับที่ช่วยให้ครูได้นำไปค้นคว้าวิธีแก้ไขข้อบกพร่อง และจุดอ่อนด้านต่าง ๆ ซึ่งจะทำให้นักเรียนได้รับความรู้และมีโอกาสได้ฝึกทักษะต่าง ๆ อย่างได้ผล (ปานตา ใช้เทียมวงศ์, 2530)

การวัดผล (Measurement) หมายถึง กระบวนการวัดคุณลักษณะของสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือบุคคล โดยใช้วิธีการต่าง ๆ ทั้งที่เป็นเครื่องมือหรือเทคนิควิธีการต่าง ๆ ที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะที่ต้องการจะวัดได้ การวัดผลทางการศึกษาที่ใช้กันอยู่ เช่น การซักถาม การสังเกตพฤติกรรม การทำกิจกรรม การปฏิบัติงาน การทำแบบฝึกหัด และการทดสอบ เป็นต้น

การประเมินผล (Evaluation) หมายถึง กระบวนการพิจารณาตัดสินในข้อมูลที่ได้

จากการวัดว่ามีระดับคุณภาพมากน้อยเพียงใด สรุป ตีค่าคุณภาพเป็นอย่างไร เช่นผลที่ได้รับดีหรือไม่ บรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้มากน้อยเพียงใด เป็นการวินิจฉัยตัดสินความสามารถ เปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานเกณฑ์ใดเกณฑ์หนึ่งแล้วจัดอันดับ หรือกำหนดเป็นระดับคะแนน เช่น ดี ดีมาก พอใช้ อ่อน และอ่อนมาก ได้ระดับค่าคะแนน ก ข ค ง จ หรือ A B C D E หรือสอบได้หรือตก เป็นต้น (ประภัสสร วงศ์วรรณ, 2531)

นอกจากนี้ วิลาวดี จรรย์ยานนท์ (2533) ได้กล่าวถึงเรื่องการวัดผลและการประเมินผล ว่ามักจะใช้ควบคู่กันจนมักถูกใช้แทนกันบ่อย ๆ และได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

การวัดผล เป็นศาสตร์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล นำข้อมูลมาจัดลำดับ

ส่วน การประเมินผล เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการวัดผลมาตีค่าโดยเปรียบเทียบกับเป้าหมายของการศึกษาแล้วจึงตัดสินประเมินผลความสำเร็จของการเรียนการสอน

พจน์ สะเพียรชัย (2526) กล่าวว่า การวัดผล ประเมินผลวิชาอาชีวศึกษาภาคทฤษฎีนั้น ไม่แตกต่างไปจากการวัดผลประเมินผลวิชาสามัญทั่ว ๆ ไป แต่สำหรับในด้านการปฏิบัตินั้น วิธีการประเมินมีสิ่งที่แตกต่างจากวิชาสามัญอื่น ๆ โดยแบ่งเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. การวัดวิธีการ กระบวนการ และแนวทางปฏิบัติ
2. การวัดหรือประเมินผลงานขั้นสุดท้าย
3. การวัดเจตคติหรือคุณภาพทางจิตใจของผู้เรียนที่มีต่อการทำงาน เช่น ความอดทน

ความวิริยะอุตสาหะ ความเพียรพยายาม ระเบียบในการทำงาน การบังคับตัวเองให้ทำงาน เสร็จภายในเวลา และอื่น ๆ

สรุปได้ว่า การวัดผลและประเมินผลเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของการจัดการศึกษา กล่าวคือ เมื่อมีการจัดการเรียนการสอน ก็จำเป็นต้องมีการวัดผลเพื่อติดตามผลการปฏิบัติว่า ได้ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ และประเมินผลเพื่อตัดสินคุณค่าสรุปหาคุณภาพของการดำเนินงานนั้น ๆ ออกมา ซึ่งการจัดการเรียนการสอนจะขาดการวัดผลและประเมินผลมิได้ และเป็นสิ่งที่ต้องทำอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง เพื่อช่วยเหลือและแก้ปัญหาให้ผู้เรียนสามารถได้เรียนรู้ได้เหมาะสมขึ้นและเป็นการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น

จุดประสงค์ของการวัดผลและประเมินผลการศึกษา

ชวาล แพริตกุล (2516) ได้จำแนกจุดประสงค์ของการวัดผลการศึกษา หรือการสอบไว้ดังนี้

1. สอบเพื่อจัดตำแหน่ง (Placement) เป็นการสอบเพื่อเปรียบเทียบผลของเด็กแต่ละคนกับเพื่อน ๆ ทั้งหมด เป็นการสอบเพื่อวางหรือบรรจุเขาให้ถูกกับตำแหน่ง
2. สอบเพื่อวินิจฉัย (Diagnosis) คือเป็นการสอบเพื่อหาสมมุติฐานว่าเด็กคนนั้น เก่ง ไม่เก่ง เนื่องด้วยสาเหตุใด เป็นการนำความสามารถชนิดหนึ่งของเด็กไปเปรียบเทียบกับความสามารถด้านอื่น ๆ ของเด็กคนนั้นเอง
3. สอบเพื่อเปรียบเทียบ (Assesment) คือเป็นการสอบเพื่อวัดดูว่าเด็กแต่ละคน หรือนักเรียนแต่ละห้องเปลี่ยนแปลง พัฒนาขึ้นจากเดิมเท่าใด เป็นการเปรียบเทียบสมรรถภาพของตนเองกับตัวเอง ในการทดสอบมักจะใช้วิธีสอบซ้ำ โดยใช้ข้อทดสอบชุดเดิมก่อนวัดและหลังการสอนแล้วเปรียบเทียบดูว่าเด็กแต่ละคนทำได้มากขึ้นเพียงใด แล้วนำผลไปพิจารณาตัดสินชี้ขาด
4. สอบเพื่อพยากรณ์ (Prediction) คือเป็นการนำคะแนนที่ได้จากผลการสอบไปทำนายว่า เขาควรเรียนอะไรจึงจะสำเร็จ ซึ่งนักแนะแนวมักจะใช้กัน โดยใช้แบบทดสอบความถนัดเป็นเครื่องมือวัด สำหรับพยากรณ์ภายหน้าซึ่งเป็นเรื่องของอนาคตกาล
5. สอบเพื่อประเมินค่า (Evaluation) คือการที่เอาคะแนนจากการสอบไปประเมินคุณค่า หรือตีราคาผลการศึกษาโดยสรุปอย่างมีหลักเกณฑ์ว่า หลักสูตรนี้ วิธีสอนแบบนี้ หรือโรงเรียนนี้มีความสามารถให้การศึกษแก่เด็กปานใด มีมาตรฐานการศึกษาตามที่กระทรวงปรารถนาหรือไม่ โดยการนำผลการสอบของชั้นหรือโรงเรียนนั้น ๆ ไปเทียบกับชั้นหรือโรงเรียนอื่น ๆ ในกลุ่มเดียวกันที่มีมาตรฐานการศึกษา ซึ่งถ้าพบว่ายังไม่ถึงเกณฑ์ก็จะได้ใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขให้ได้มาตรฐานต่อไป

สำหรับการประเมินผลทางการศึกษา โดยเฉพาะที่ปฏิบัติอยู่ตามโรงเรียนหรือสถานศึกษาต่าง ๆ มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 2 ประการคือ

1. เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน (Formative Evaluation) เป็นการประเมินผลในขณะที่มีการเรียนการสอน หรือเมื่อสอนผ่านไปชั่วระยะหนึ่ง จบบทเรียนหรือตอนหนึ่งเพื่อดูว่านักเรียนบรรลุผลสัมฤทธิ์ตามที่กำหนดไว้มากน้อยเพียงใด เพื่อนำผลประเมิน

ที่ได้ไปใช้ปรับปรุงการเรียนการสอนในครั้งต่อไป

2. เพื่อตัดสินผลการเรียน (Summative Evaluation) เป็นการประเมินผลเมื่อสิ้นสุดการสอนในแต่ละระยะ เช่น ปลายภาคเรียน ปลายปี เป็นต้น เพื่อตัดสินว่าใครเก่งใครอ่อน ผ่านเกณฑ์ในการกำหนดไว้หรือไม่

เครื่องมือที่ใช้ในการวัดผลทางการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้กันอยู่เสมอในการวัดผลทางการศึกษา คือ ข้อสอบ ด้วยเหตุนี้จึงมักเข้าใจกันว่า การวัดผลทางการศึกษากับการสอบเป็นสิ่งเดียวกัน ซึ่งความจริงแล้วในการวัดผลนี้อาจใช้เครื่องมือหรือกิจกรรมต่าง ๆ ได้หลายอย่าง ดังนี้

1. การสอบ (Test)
2. การสังเกต (Observations)
3. การจัดอันดับประมาณค่า (Rating Scale)
4. การใช้บันทึก (Records)
5. การสัมภาษณ์ (Interviews)
6. การใช้แบบสอบถาม (Questionnaire)
7. การแสดงจริง (Performance)
8. การศึกษารายกรณี (Case Study)
9. สังคมมิติ (Sociometry)
10. การให้จินตนาการ (Projective Technoique)

ครูจะทำการวัดผลการเรียนโดยวิธีใดก็ได้ แต่เท่าที่ปฏิบัติกันมานิยมวัดโดยการสังเกต โดยการซักถามในขณะดำเนินการสอน ส่วนการวัดก่อนลงมือสอนหรือหลังจากจบบทเรียนหรือจบวิชาที่เรียน จะใช้วิธีวัดโดยการทดสอบข้อเขียน หรือการทดสอบปฏิบัติ

- การทดสอบข้อเขียน (Written Test) แบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ แบบปรนัย (Objective Test) และแบบอัตนัย (Subjective Test) ครูจะเลือกใช้แบบทดสอบชนิดใดขึ้นอยู่กับความมุ่งหมายของการทดสอบแต่ละครั้ง ถ้าครูมีความมุ่งหมายที่จะวัดความรู้ความสามารถ ควรใช้ข้อทดสอบแบบปรนัยจะดีกว่า เพราะมีความเที่ยงตรงและเชื่อถือได้มากกว่า

แต่ถ้าจะวัดความคิดเห็น ความสนใจและใช้เหตุผลก็ควรใช้ข้อสอบแบบอัตนัย เพราะนักเรียนมีเสรีภาพที่จะบรรยายได้มาก

- การทดสอบปฏิบัติ (Performance Test) เป็นการสอบที่ให้นักเรียนทำให้อูเพื่อวัดความสามารถและทักษะของนักเรียนในการปฏิบัติงาน ส่วนมากใช้ข้อทดสอบแบบนี้เมื่อสอนจบบทเรียนแต่ละบท หรือเมื่อจบวิชานั้น ๆ แล้ว การทดสอบปฏิบัติจะให้ได้ตรงวัตถุประสงค์ที่ต้องการถ้าครูพยายามหาวิธีที่จะเป็นเครื่องมือที่สามารถวัดวิธีการและผลงานของนักเรียนได้ เช่น ความคิดริเริ่มและการวางแผนขั้นตอนการใช้วัสดุเครื่องมือ ความรวดเร็วในการใช้ และคุณภาพของผลงาน

การวัดผลและประเมินผลในปัจจุบันได้เน้นถึงการวัดผลของครูว่า ไม่ใช่มีหน้าที่เพียงตัดสินได้ หรือตกเท่านั้น แต่ต้องทำหน้าที่แก้ไขช่วยเหลือผู้เรียนให้เขาเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามที่พึงประสงค์ด้วย (ประภัสสร วงศ์วรรณ, 2531)

องค์ประกอบที่ส่งเสริมให้การวัดผลมีความถูกต้อง

ถึงแม้จะยอมรับกันว่าการวัดและประเมินผลทางการศึกษา ทำให้ถูกต้องแน่นอนได้ยาก เพราะเกี่ยวกับการวัดพฤติกรรมของมนุษย์ และเครื่องมือที่ใช้ต้องพึงมนุษย์เป็นผู้ประเมินอย่างไรก็ตาม ครูควรพยายามที่จะหาหนทางวัดผลให้ถูกต้องมากที่สุด ครูต้องรู้ว่าจะวัดอะไร ควรใช้เครื่องมืออะไร และใช้เครื่องมือนั้นวัดอย่างไร

1. ครูจะต้องรู้ว่าวัดอะไร จะต้องการวัดความรู้ วัดความสามารถ วัดความสำเร็หรือวัดความถนัด เป็นต้น ครูและนักเรียนควรตกลงให้เข้าใจตรงกันก่อนในรายวิชาหนึ่ง ๆ ว่า จะวัดอะไรบ้าง วัดอย่างไร ให้สัดส่วนและน้ำหนักอย่างไร ควรกำหนดให้ชัดเจนเพื่อประโยชน์ที่จะได้รับจากผลของการวัดจะได้ไม่คลุมเครือและวัดได้ถูกต้องยิ่งขึ้น

2. เครื่องมือที่ใช้วัดต้องมีประสิทธิภาพ การใช้แบบทดสอบต่าง ๆ เช่น ข้อสอบปรนัย ข้อสอบอัตนัย การกำหนดงานให้ปฏิบัติ การใช้แบบสังเกตพฤติกรรมและการศึกษากระบวนการทำงาน การสัมภาษณ์ การสอบปากเปล่า การถกแถลง การแสดงบทบาทสมมติ การทำโครงการ ฯลฯ สิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องมือที่มีลักษณะเฉพาะเหมาะกับการค้นหาความรู้ความสามารถ ทักษะ เจตคติในระดับต่าง ๆ การเลือกเครื่องมือที่เหมาะสมมีประสิทธิภาพจะ

ทำให้ผลการวัดและการประเมินผลมีประสิทธิภาพ

3. ครูต้องมีทักษะในการใช้เครื่องมือ ครูทุกคนควรได้รับการฝึกฝนการออกข้อสอบแบบต่าง ๆ ฝึกสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน และฝึกแยกแยะพฤติกรรมที่ต้องการวัดให้ถูกต้อง พฤติกรรมปกติของนักเรียนบางคนอาจจะต่างจากพฤติกรรมที่ส่งเสริมทำในโอกาสใดโอกาสหนึ่งหรือต่อหน้าสาธารณชน จากการสังเกตหลายครั้งในหลาย ๆ สถานการณ์และสังเกตอย่างต่อเนื่อง ครูจะสามารถรู้จักลักษณะนิสัย หลักการทำงานและความสามารถในการทำงานที่แท้จริงของนักเรียนคนนั้น ๆ ได้ถูกต้องยิ่งขึ้น (วิลาวุธย์ จรรย์ยานนท์, 2533)

ปรีชา ซาติมาลากร (2524) ได้เสนอแนวทางเกี่ยวกับการวัดผลวิชาการงานและวิชาอาชีพ ไว้ดังนี้

1. วิเคราะห์หาตัวชี้ (Indicators) เพื่อให้ทราบว่าจะต้องวัดการวัดผลทางด้านใดบ้าง โดยการนำจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตรมาวิเคราะห์เพื่อให้ได้ตัวชี้ที่ถูกต้อง
2. วิเคราะห์ตัวชี้แต่ละตัวออกเป็นข้อย่อย ๆ เพื่อสะดวกในการวัดผลแต่ละข้อย่อย
3. กำหนดแนวทางในการวัดผลในแต่ละตัวชี้ หรือแต่ละข้อย่อย ซึ่งมีแนวทางในการวัดผลดังนี้

3.1 ทักษะขั้นพื้นฐานในงานอาชีพ มีแนวทางในการวัดผลดังนี้

- (1) วัดผลคุณภาพของงานกำหนด (Project) ที่กำหนดให้นักเรียนทำโดยการวัดตลอดขั้นตอนของการทำงานชิ้นนั้น ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงขั้นสำเร็จ
- (2) วัดโดยการสอบภาคปฏิบัติ ซึ่งควรจะสอบหลาย ๆ ครั้ง เพื่อความเที่ยงตรงแน่นอนในการวัดผล

3.2 การวางแผนในการทำงาน มีแนวทางในการวัดผลดังนี้

- (1) สร้างตารางวัดผลและให้คะแนน โดยการสังเกตของครู
- (2) วัดผลจากโครงการหรือแผนงานของนักเรียน

3.3 ความรู้ เทคนิค และความรู้สัมพันธ์ มีแนวทางในการวัดผลดังนี้

- (1) สอบสัมภาษณ์
- (2) การเข้าเรียน
- (3) การสอบย่อยตลอดภาคเรียน

(4) สอบปลายภาค

3.4 นิสัยในการทำงาน วัดผลได้โดยการสร้างตารางวัดผล และให้คะแนนจากการสังเกตของครู

3.5 เจตคติที่ดีต่อการทำงาน มีแนวทางในการวัดผลดังนี้

(1) สร้างตารางวัดผล และวัดผลโดยการให้คะแนนจากการสังเกตของครู

(2) ให้คะแนนจากการค้นคว้าและรายงานเกี่ยวกับงานที่ทำ

4. กำหนดค่าคะแนนในแต่ละตัวชี้ (Indicators) ซึ่งเป็นแนวทางในการกำหนดคะแนนในแต่ละตัวชี้ ดังนี้

4.1	ทักษะขั้นพื้นฐานในการทำงาน	20	คะแนน
4.2	การวางแผนในการทำงาน	20	คะแนน
4.3	ความรู้เทคนิคและความรู้สัมพันธ์	30	คะแนน
4.4	นิสัยในการทำงาน	20	คะแนน
4.5	เจตคติที่ดีต่องานอาชีพ	10	คะแนน

การวัดผลและประเมินผลการเรียนหลักสูตรวิชาชีพพระยะสัน

การเรียนการสอนวิชาชีพพระยะสัน โดยทั่วไปเน้นหนักให้ผู้เรียนหรือผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้รับการฝึกภาคปฏิบัติให้มีทักษะพอที่จะนำไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน หรือใช้ในการประกอบอาชีพได้

โดยที่การเรียนการสอนวิชาชีพพระยะสันมีลักษณะดังกล่าว การวัดผลและประเมินผลการเรียนจึงควรจัดให้สอดคล้องกัน กล่าวคือ ในการวัดผลควรให้น้ำหนักทางภาคปฏิบัติให้มากกว่าภาคทฤษฎีคือ อาจให้ประมาณ 80-100% และน้ำหนักทางภาคทฤษฎีอาจให้ประมาณ 0-20% ทั้งนี้ให้อยู่ในดุลยพินิจของครูผู้สอนว่าควรจะให้อัตราส่วนของน้ำหนักในการวัดผลภาคปฏิบัติและภาคทฤษฎีเป็นเท่าไร โดยพิจารณาจากเนื้อหาวิชาในแต่ละงาน (รายวิชาย่อย)

หลักการวัดผลและการประเมินผล

โดยที่ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วย "การประเมินผลการเรียนหลักสูตรวิชาชั้นระยะสั้น พ.ศ. 2522" ได้กำหนดให้ประเมินผลการเรียนจากการวัดผลระหว่างเรียนและเมื่อเรียนจบแต่ละวิชา การประเมินผลอาจใช้การทดสอบหรือการสังเกตหรือวิธีอื่นใดทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ โดยให้ครอบคลุมเนื้อหาและจุดมุ่งหมายของรายวิชานั้น ๆ

เนื้อหาในแต่ละรายวิชาครูผู้สอนอาจพิจารณาแบ่งออกเป็นรายวิชาหรือเป็นงานให้ผู้เรียนปฏิบัติ ในการประเมินผลจึงควรประเมินจากระหว่างการเรียนแต่ละรายวิชาย่อยหรือการปฏิบัติงานแต่ละงานตั้งแต่ต้นจนจบ ถือว่าเป็นผลการเรียนของรายวิชาย่อยหรืองานนั้น เมื่อสิ้นสุดการเรียนของรายวิชาใดแล้วให้นำผลการเรียนของทุกวิชาย่อยหรือทุกงานในรายวิชานั้นมาประเมินเป็นผลการเรียน (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, ม.ป.ป.)

วิธีการวัดผลประเมินผลการปฏิบัติงานแต่ละงาน (รายวิชาย่อย)

เมื่อครูผู้สอนพิจารณาเนื้อหาในแต่ละงานว่าควรจัดสอนและวัดผลเน้นหนักทางทฤษฎีและภาคปฏิบัติอย่างละกี่เปอร์เซ็นต์แล้ว อาจวัดผลโดยใช้วิธีสังเกตการปฏิบัติงาน การทดสอบหรือการดูผลงาน ตั้งแต่เริ่มปฏิบัติจนสิ้นสุดและให้ผลการเรียนออกมาเป็นคะแนน แล้วจึงนำคะแนนของการวัดผลทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติของงานนั้นมารวมกัน ได้เท่าไรนำผลรวมที่ได้มาปรับเป็นระดับคะแนนตามเกณฑ์ดังนี้

คะแนนร้อยละ

90-100	เท่ากับผลการเรียน ดีมาก	ระดับคะแนน 4
75-89	เท่ากับผลการเรียน ดี	ระดับคะแนน 3
60-74	เท่ากับผลการเรียน ค่อนข้างดี	ระดับคะแนน 2
50-59	เท่ากับผลการเรียน ผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำ	ระดับคะแนน 1
0-49	เท่ากับผลการเรียน ต่ำกว่าเกณฑ์	ระดับคะแนน 0

วิธีการประเมินผลการเรียนเป็นรายวิชา

โดยที่การจัดสอนในแต่ละรายวิชาแบ่งออกเป็นรายวิชาย่อยหรืองาน ในแต่ละรายวิชา อาจประกอบด้วยงานหลายงาน เมื่อสิ้นสุดการเรียนในแต่ละรายวิชา ให้ประเมินผล โดยนำ ผลการเรียนหรือผลการปฏิบัติงานของทุกงานในรายวิชานั้น ๆ มารวมกัน ได้เท่าไรแล้วหาร ด้วยจำนวนงาน นำผลลัพธ์มาปรับระดับคะแนนอีกครั้งหนึ่ง โดยใช้เกณฑ์ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย	3.50-4.00	เท่ากับ 4
	2.50-3.49	เท่ากับ 3
	1.50-2.49	เท่ากับ 2
	0.50-1.49	เท่ากับ 1
	0.00-0.49	เท่ากับ 0

ตัวอย่างเช่น ในรายวิชา แผนกวิชาช่างไฟฟ้า เรื่องการตรวจซ่อมเครื่องใช้ไฟฟ้าประเภทให้ความร้อน 6 งาน แต่ละงานได้ผลการเรียนเป็นระดับคะแนน 2, 3, 4, 4, 3, 3 ตามลำดับ

ผลรวมของระดับคะแนนทั้ง 6 งานเท่ากับ $2 + 3 + 4 + 4 + 3 + 3 = 19$

ระดับคะแนนเฉลี่ยของรายวิชาเท่ากับ 9 เท่ากับ 3.2

ดังนั้นเมื่อปรับระดับคะแนนตามเกณฑ์ข้างต้น จะได้ว่าระดับคะแนนของรายวิชา ตรวจซ่อมเครื่องใช้ไฟฟ้าประเภทให้ความร้อนเป็นระดับคะแนน 3 (กรมการศึกษาเอกโรงเรียน, ม.ป.ป.)

การวัดผลและการประเมินผลการเรียนการสอนเป็นกระบวนการที่ทำให้ทั้งผู้เรียน และผู้สอนได้ทราบทั้งข้อดีและข้อบกพร่องของตน เพื่อนำไปส่งเสริมและปรับปรุงการเรียนการสอน ให้ดีขึ้น การวัดผลและการประเมินผลที่มีประสิทธิภาพควรกำหนดเกณฑ์ให้ตรงตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมที่กำหนดไว้เหมาะสมกับบทเรียนและเวลาและครอบคลุมเนื้อหาทั้งหมดที่สอนภายใน ระยะเวลาที่กำหนดไว้

ส่วนการวัดผลและประเมินผลวิชาอาชีพ จะต้องวิเคราะห์หาตัวชี้ แล้วจึงกำหนด แนวทางในการวัดผลในตัวชี้แต่ละตัว ซึ่งมีแนวทางในการวัดด้านทักษะพื้นฐานในงานอาชีพ การวางแผนการทำงาน ความรู้ นิสัย และเจตคติที่ต่อการทำงาน โดยกำหนดค่าคะแนนในตัวชี้แต่ละตัวออกมาให้ชัดเจน

2. สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกลาง

2.1 ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน เป็นหน่วยงานที่ตั้งขึ้นควบคู่กับศาลเยาวชนและครอบครัว และรองรับภารกิจของศาลเยาวชนและครอบครัว (เดิมใช้ชื่อศาลคดีเด็กและเยาวชน) มีผู้อำนวยการเป็นผู้บังคับบัญชาภายใต้บังคับบัญชาของอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง จัดตั้งขึ้นทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ได้เปิดดำเนินการเมื่อวันที่ 28 มกราคม 2495 โดยพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ.2499 และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ.2494 ต่อมาในปี พ.ศ.2534 ได้มีการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติดังกล่าวทั้ง 2 ฉบับ และได้ตราเป็นกฎหมายคือ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2534 โดยมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 22 มกราคม พ.ศ.2535 ทำหน้าที่ให้การสงเคราะห์เลี้ยงดูและพัฒนาบุคคลิกลักษณะพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนผู้หลงผิดระยะหนึ่ง เพื่อให้กลับตนเป็นพลเมืองดี สถานพินิจไม่ใช่คุก เรือนจำ หรือทัณฑสถาน อันเป็นสถานที่คุมขังนักโทษตามลักษณะงานของกรมราชทัณฑ์ (ศาลเยาวชนและครอบครัว, 2535)

สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนเปิดดำเนินการทั้งในกรุงเทพมหานคร และส่วนภูมิภาค มีรวมทั้งหมด 11 แห่งคือ

1. สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกลาง
2. สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดสงขลา
3. สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดนครราชสีมา
4. สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดเชียงใหม่
5. สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานี
6. สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดระยอง
7. สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดสุราษฎร์ธานี
8. สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดนครสวรรค์
9. สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดสมุทรปราการ
10. สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดนนทบุรี

11. สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดขอนแก่น

สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกลาง

สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกลาง มีสถานควบคุมเด็กและเยาวชนอยู่ 5 แห่ง (กระทรวงยุติธรรม, 2528)

1. สถานแรกรับ (บ้านเมตตา) เป็นหน่วยรับเด็กหรือเยาวชนที่อยู่ในระหว่างรอผลการสอบสวน และระหว่างรอการพิจารณาของศาล ซึ่งจะรับเด็กหรือเยาวชนชายไว้ทั้งหมด ตั้งอยู่ที่ถนนแจ้งวัฒนะ หลักสี่ บางเขน (ทางไปปากเกร็ด) กรุงเทพมหานคร
2. สถานฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนชายรุ่นใหญ่ (บ้านกรุณา) เป็นสถานฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน ซึ่งศาลพิจารณานิเทศาภิบาลให้เข้ารับการฝึกและอบรม
3. สถานฝึกอบรมเด็กและเยาวชนชายรุ่นเล็ก (บ้านมุทิตา) เป็นสถานฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนที่มีอายุไม่เกิน 14 ปี
4. สถานกักและอบรม (บ้านอุเบกขา) เป็นสถานฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนชายซึ่งศาลให้รับตัวไว้ฝึกและอบรม แต่มีความประพฤติตนไม่ก้าวหน้า
ทั้งหน่วยงาน 2, 3 และ 4 เป็นสถานฝึกและอบรมตามคำสั่งศาล ตั้งอยู่ที่ถนนสรรพาวุธ แขวงบางนา เขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร
5. สถานฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนหญิง (บ้านปรานี) เป็นสถานที่ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนหญิง ทั้งที่อยู่ในระหว่างการสอบสวนและการพิจารณาของศาล รวมทั้งเด็กและเยาวชนหญิง ซึ่งศาลพิจารณาเอาตัวไว้เพื่อฝึกและอบรม ตั้งอยู่ข้าง โรงเรียนราชินี ซอยท่าข้าม ถนนมหาราช ปากคลองตลาด แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

2.2 หน้าที่และความรับผิดชอบของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนมีหน้าที่หลัก ๆ อยู่ 3 ประการคือ

1. หน้าที่และความรับผิดชอบในทางด้านคดีอาญา
2. หน้าที่ในคดีแพ่ง
3. หน้าที่ในด้านการฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน

สำหรับหน้าที่ในด้านการฝึกอบรมเด็กและเยาวชนนั้นเมื่อศาลสั่งใช้วิธีการฝึกอบรมคือเอาตัวเด็กหรือเยาวชนไว้ฝึกอบรมในสถานฝึกและอบรมของสถานพินิจฯ ซึ่งเป็นงานหัวใจของศาลเยาวชนและครอบครัว ในการที่จะแก้ไขฟื้นฟูความประพฤติของเด็กและเยาวชนเพื่อสวัสดิภาพและอนาคต การจัดฝึกและอบรมในส่วนกลางกรุงเทพมหานครและในส่วนภูมิภาคจะจัดหน่วยงานคล้ายคลึงกันดังนี้

1) การสอนวิชาสามัญ จัดให้เด็กและเยาวชนได้รับการศึกษาวิชาสามัญด้านหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน

2) การสอนวิชาชีพ จัดให้เด็กและเยาวชนฝึกฝนวิชาชีพตามความถนัดและความสมัครใจ แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระยะเวลาที่ศาลกำหนดให้ฝึกอบรมด้วย วิชาชีพที่จัดสอนอยู่ในปัจจุบันมุ่งหมายจะให้ประโยชน์ต่อเด็กและเยาวชน เมื่อพ้นการฝึกอบรมมีความรู้ไปประกอบอาชีพต่อไป ได้แก่ ช่างไม้ ช่างยนต์ ช่างศิลป์ ช่างไฟฟ้า ช่างเชื่อมโลหะ ช่างตัดเย็บเสื้อผ้า และเกษตรกรรม เป็นต้น

3) การพัฒนานิสัย จัดให้มีการอบรมด้านจริยธรรม เพื่อฟื้นฟูจิตใจให้กลับตนเป็นพลเมืองดี โดยมีเจ้าหน้าที่ผู้มีความรู้โดยเฉพาะ เช่น นักจิตวิทยา อนุศาสนาจารย์ และผู้ทรงคุณวุฒิจากภายนอก เป็นต้น

4) งานพัฒนาสุขภาพอนามัย จัดให้มีการออกกำลังกายเล่นกีฬาและการบริหารตลอดจนด้านการกินอยู่หลับนอน ให้ถูกสุขลักษณะ การจัดที่อยู่มีลักษณะเป็นโรงเรียนกินนอนประจำ

กล่าวโดยสรุปแล้ว การจัดการบริหารงานฝึกและอบรมก็คือ การจัดให้ครบหลักการศึกษา 4 ประการ คือ พุทธศึกษา หัตถศึกษา จริยศึกษา และพลศึกษา การจัดการเรียนการสอนนอกจากจะใช้เจ้าหน้าที่ของสถานพินิจฯ เองยังรับอาสาสมัครจากภายนอกเข้ามาช่วยเหลืออีกด้วย ทั้งนี้ เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้รับประโยชน์จากการฝึกอบรมอย่างเต็มที่ (ศาลเยาวชนและครอบครัว, 2535)

2.3 การดำเนินการฝึกและอบรม

การดำเนินการฝึกและอบรมของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กแบ่งออกเป็น 3 แบบ คือ

1. สถานฝึกและอบรม (Training School) เป็นสถานที่ดำเนินการฝึกและอบรม โดยปกติจะรับเด็กและเยาวชนซึ่งมีความประพฤติยังไม่เสียหายร้ายแรงที่ศาลได้มีคำสั่งให้รับการฝึกและอบรม

2. สถานฝึกและอบรมแบบเปิด (Open-Type Training School) วิธีนี้เคยปฏิบัติอยู่ระยะหนึ่ง คือ รับเด็กและเยาวชนที่มีความประพฤติดีไว้วางใจให้อยู่ในบ้านแบบเปิด ไม่มีผู้ควบคุมคนมีแต่พ่อบ้านดูแล ปรากฏว่าไม่สู้ได้ผล ต่อมาก็ยังไม่ได้จัดการฝึกวิธีนี้อีกเลย

3. สถานกักและอบรม (Annex-Training School) เป็นสถานที่ดำเนินการฝึกและอบรมแบบเข้มงวด โดยปกติรับเด็กและเยาวชนที่ศาลสั่งให้รับการฝึกและอบรมมาแล้ว แต่การปฏิบัติตัวไม่ก้าวหน้า หรือมีความประพฤติเป็นอันตรายร้ายแรง ซึ่งถ้าใช้วิธีการของสถานฝึกและอบรมแบบธรรมดา จะได้ผลไม่เต็มที่ แต่ยังไม่จำเป็นต้องฝากควบคุมที่เรือนจำ (ศาลคดีเด็กและเยาวชนกลาง อ้างถึงใน เตือนใจ ชาลี, 2535)

2.4 การจัดการศึกษาออกโรงเรียนสายอาชีพ ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกลาง

การจัดการศึกษาออกโรงเรียนสายอาชีพ หลักสูตรวิชาอาชีพระยะสั้นที่ได้รับอนุมัติจากกรมการศึกษาออกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกลาง ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ได้จัดการศึกษาวิชาอาชีพต่าง ๆ หลากหลายดังนี้

สถานฝึกและอบรมบ้านกรุณา จัดการศึกษาออกโรงเรียนสายอาชีพ (หลักสูตรวิชาอาชีพระยะสั้น) ในโรงเรียนผู้ใหญ่เทพการุญย์ โดยเปิดสอนวิชาอาชีพในปัจจุบัน 12 วิชาอาชีพ ต่อไปนี้

1. วิชาอาชีพช่างตัดผมชาย
2. วิชาอาชีพช่างไม้ครุภัณฑ์
3. วิชาอาชีพช่างเชื่อมโลหะ
4. วิชาอาชีพช่างเครื่องทำความเย็น
5. วิชาอาชีพช่างพิมพ์
6. วิชาอาชีพช่างไฟฟ้า
7. วิชาอาชีพดนตรีสากล
8. วิชาอาชีพช่างเครื่องยนต์

9. วิชาอาชีพช่างศิลป์
10. วิชาอาชีพช่างหัตถกรรม
11. วิชาอาชีพช่างตัดเย็บเสื้อผ้าชาย
12. วิชาอาชีพการขยายพันธุ์พืช

สถานฝึกและอบรมบ้านมุกิตาจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพ (หลักสูตรวิชา อาชีพระยะสั้น) ในโรงเรียนผู้ใหญ่บ้านมุกิตา โดยเปิดสอนวิชาอาชีพในปัจจุบันต่อไปนี้

1. วิชาอาชีพช่างตัดผมชาย
2. วิชาอาชีพศิลปหัตถกรรม
3. วิชาอาชีพช่างถ่ายรูป

สถานฝึกและอบรมบ้านปรานี จัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพ (หลักสูตรวิชา อาชีพระยะสั้น) ในโรงเรียนผู้ใหญ่เทพปรานี โดยเปิดสอนวิชาอาชีพในปัจจุบัน ต่อไปนี้

1. วิชาอาชีพช่างตัดเย็บเสื้อผ้าสตรี
2. วิชาอาชีพอาหารและขนม (โภชนาการ)
3. วิชาอาชีพศิลปหัตถกรรม (จักสาน)
4. วิชาอาชีพประดิษฐ์ดอกไม้
5. วิชาอาชีพนานาศิลป์-ดนตรีไทย

สถานักกและอบรมบ้านอุเบกขา จัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพ (หลักสูตรวิชา อาชีพระยะสั้น) ในหน่วยวิชาชีพบ้านอุเบกขา และดำเนินการทดสอบประเมินผลกับโรงเรียนผู้ใหญ่ เทพการุณย์ ในสถานฝึกอาชีพและอบรมบ้านกรุณา โดยเปิดสอนวิชาอาชีพในปัจจุบันต่อไปนี้

1. วิชาอาชีพช่างไม้
2. วิชาอาชีพช่างเชื่อมโลหะ
3. วิชาอาชีพช่างพิมพ์
4. วิชาอาชีพช่างตัดผมชาย

(แหล่งที่มาจากบัญชีขึ้นเรียนสายอาชีพของโรงเรียนผู้ใหญ่เทพการุณย์ 24 มกราคม 2537 และที่ ศธ. 1104.062/87 28 มิถุนายน 2537 และจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารฝ่าย อธิการที่จัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพในโรงเรียนผู้ใหญ่เทพการุณย์ บ้านมุกิตา เทพปรานี

และหน่วยวิชาชีพบ้านอุเบกขา เมื่อวันที่ 9 และ 14 กุมภาพันธ์ 2537 และจากการสัมภาษณ์ อาจารย์ถาวร จิระคุณ งานส่งเสริมและบริการการศึกษาสายอาชีพ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน กรุงเทพมหานคร กระทรวงศึกษาธิการเมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2537)

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่น่าสนใจในที่นี้ จะเป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสายอาชีพ หรือวิชาอาชีพในสถานศึกษาทั้งในระบบโรงเรียนและนอกโรงเรียน รวมทั้งการจัดการฝึกอบรม เกี่ยวกับวิชาอาชีพต่าง ๆ และการเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้เรียนที่มีตัวแปร เพศ อายุ และระดับการศึกษา ซึ่งจะนำเสนอ ดังนี้

3.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพ

กองแผนงานและวิจัย กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2524) ได้ทำการวิจัยติดตาม ผลักศึกษาวิชาชีพหลักสูตรระยะสั้น ในโรงเรียนฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่เพื่อจัดทำโครงการติดตาม ผลของกลุ่มเป้าหมาย พบว่านักศึกษาส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 20-29 ปี วิชาช่างตัดเสื้อสตรีมี ผู้นิยมเรียนมากที่สุด และช่างเชื่อมโลหะมีผู้เข้าเรียนน้อยที่สุด มีการนำวิชาชีพรุ่นในชีวิต ประจำวันมากที่สุด และรองลงมาคือ นำไปใช้ประกอบอาชีพ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักศึกษาหญิงที่ไม่ สามารถนำวิชาชีพรุ่นไปใช้ได้คือ ช่างเชื่อมโลหะ และช่างเครื่องยนต์ ตามลำดับ ด้าน การเรียนการสอนมีการสอนเป็นกลุ่มใหญ่ทั้งชั้น แบ่งกลุ่มย่อยและรายบุคคล ตามลำดับ ซึ่งครู ส่วนใหญ่สอนดีและมีผู้เรียนส่วนใหญ่อยากกลับเข้ามาเรียนเพิ่มเติมในวิชาที่ตนเคยเรียนอีก และ มีผู้ออกก่อนจบหลักสูตร

โสภกา ชูพิกุลชัยและคณะ (2525) ได้วิเคราะห์สาเหตุเพื่อพัฒนามาตรฐานการฝึกอบรม วิชาชีพในสถานฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน ของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กกลาง จากการ ศึกษาพบว่าเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่คาดว่าจะสามารถนำวิชาชีพที่ได้รับการฝึกอบรมมาใช้ในชีวิต ประจำวัน หลังจากได้รับการปลดปล่อยออกไป สำหรับสาเหตุที่ทำให้เด็กและเยาวชนเลิกเรียน และฝึกอบรมด้านวิชาชีพ เนื่องมาจากเด็กและเยาวชนมีความสนใจในสาขาวิชาชีพนั้น ตลอดจน เห็นว่าตนเองสามารถฝึกและอบรมในสาขาวิชาชีพที่ต้องการนั้นประสบความสำเร็จได้ นอกจากนี้ ยังพบสาเหตุที่ทำให้การเรียนการสอนไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องมาจากเครื่องมือ

เครื่องใช้ วัสดุและอุปกรณ์ในการเรียนการสอนไม่เพียงพอกับจำนวนผู้เรียนและมีคุณภาพไม่ดี กล่าวคือเครื่องมือเครื่องใช้หรือวัสดุอุปกรณ์ไม่ทันสมัย ชำรุด และขาดการดูแลรักษาซ่อมแซม

นิตยา ชินฉัตร (2526) รายงานการฝึกภาคปฏิบัติเรื่อง การศึกษางานสังคมสงเคราะห์ทางการศึกษาในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนหญิงด้านปราณี โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาคือ เพื่อศึกษาความสอดคล้องและส่งเสริมกันและกันของระบบการจัดการศึกษาและการบริการสวัสดิการต่าง ๆ ในบ้านปราณี เพื่อศึกษาความต้องการทางการศึกษาทั้งวิชาสามัญและวิชาชีพของเด็กและเยาวชน เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการจัดการศึกษาและการบริการบุคลากรทางการศึกษาในบ้านปราณี ผลของการศึกษาพบว่า การจัดการศึกษาหน่วยวิชาชีพ เด็กและเยาวชนมีความต้องการเรียนวิชาชีพอยู่ในระดับปานกลางคือ ร้อยละ 45 ในขณะที่ผู้ปกครองต้องการให้เด็กฝึกวิชาชีพมาก ร้อยละ 92 วิชาชีพที่เด็ก ผู้ปกครองและครูเห็นพ้องต้องกันว่าควรเปิดเพิ่มขึ้น เช่นงานประดิษฐ์เครื่องใช้ง่าย ๆ งานถักทอ งานเย็บปักถักร้อย เย็บผ้า ทำผม เป็นต้น ปัญหาและอุปสรรคคือ ไม่มีอุปกรณ์การเรียนการสอนเพียงพอเด็กและเยาวชนไม่มีกำลังใจในการเรียน ทำไปตามหน้าที่

พจน์ ราศรีรัตนะ และชูศรี ราศรีรัตนะ (2526) ได้ศึกษาปัญหาและความต้องการของนักศึกษาผู้ใหญ่ตามหลักสูตรวิชาชีพพระยะสัน ในศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่ามีปัญหาคือ เนื้อหาวิชาที่เรียนในภาคทฤษฎีนั้นสามารถนำไปใช้ในอาชีพได้ปานกลางค่อนข้างไปทางน้อย ขณะเดียวกันนักศึกษาให้ความเห็นเกี่ยวกับความรู้ที่ได้จากภาคปฏิบัติสามารถนำไปใช้ในอาชีพปัจจุบันได้เพียงบางส่วน สำหรับในเรื่องเกี่ยวกับครูผู้สอน นักศึกษามีความเห็นที่ครูยังใช้สื่อการสอนประกอบไม่มากนักอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างน้อย ส่วนกิจกรรมการเรียนการสอนปรากฏว่าการสอนแบบสาธิตทดลองมีการปฏิบัติในระดับกลางเช่นเดียวกับการผลิตหรือจัดหาคู่มือหรือเอกสารประกอบการเรียนอยู่ในเกณฑ์ปานกลางค่อนข้างน้อย การเชิญวิทยากรพิเศษผู้เชี่ยวชาญและการใช้โสตทัศนูปกรณ์มีการปฏิบัติน้อยที่สุดในเรื่องวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องจักร พบว่า สมรรถภาพอยู่ในเกณฑ์ปานกลางค่อนข้างต่ำ และมีปริมาณไม่เพียงพอกับจำนวนผู้เรียน

วินัย สายหงษ์ (2528) ได้ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวิชาชีพพระยะสันของครูผู้สอนและผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด ผลปรากฏว่า

ครูผู้สอนและผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนส่วนใหญ่เห็นด้วยกับลักษณะและบทบาทของครูผู้สอนที่จะต้องเป็นผู้มีความรู้ มีทักษะการสอน คุ้นเคยกับนโยบายการศึกษาของโรงเรียนและมีความเห็นด้วยเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารจะต้องจัดการประชาสัมพันธ์ ส่งเสริม สนับสนุนการจัด การนิเทศ การแนะแนว การติดตามผู้เรียน สำหรับการจัดชั้นเรียนควรมีการยืดหยุ่นในการพิจารณาการรับกลุ่มเป้าหมายที่ขาดคุณสมบัติ เพื่อเข้าเรียนและเกณฑ์การจัดชั้นเรียน ด้านหลักสูตร ควรมีความยืดหยุ่น มีเนื้อหาจบในตัวเอง การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตร ควรให้สถานศึกษาเป็นผู้กำหนดและอนุมัติเองได้ สื่อแบบเรียนควรมีให้เพียงพอกับผู้เรียนและครบตามที่หลักสูตรกำหนด ส่วนการประเมินผลการเรียนควรมีการประเมินทุกกิจกรรมการเรียน ทั้งยังจะต้องหาแนวทางให้ผู้เรียนสามารถประเมินผลความก้าวหน้าของตนเองด้วย

สุริย์ นาคินิยม (2528) ได้ทำการศึกษาปัญหาและความต้องการของนักศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้นของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนในเขตการศึกษา 2 ผลการศึกษาพบว่า

1. นักศึกษาวิชาชีพที่มีเพศต่างกัน ประสบปัญหาด้านส่วนตัว ด้านการเรียนการสอน และด้านสิ่งอำนวยความสะดวกแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
2. นักศึกษาวิชาชีพที่มีอายุต่างกันประสบปัญหาด้านส่วนตัว ด้านการเรียนการสอน ความต้องการด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และเหตุผลด้านส่วนตัวแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ส่วนปัญหาของนักศึกษาวิชาชีพด้านต่าง ๆ โดยส่วนรวมอยู่ในระดับน้อย แต่เนื้อหาที่เรียนง่ายเกินไป วัสดุที่ใช้ในการฝึกอาชีพไม่ทันสมัย

รุ่งทิวา บุญสิทธิ์ (2530) ได้ทำการวิเคราะห์การดำเนินงานของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กกลาง : ศึกษาเฉพาะกรณีสถานฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนหญิง พบว่า ประชากรที่เป็นเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่มีอายุ 15-18 ปี มีความรู้พื้นฐานระดับประถมศึกษามีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพมหานคร ก่อนเข้ารับการฝึกอบรมเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่ ไม่ได้ประกอบอาชีพและอาศัยอยู่กับบิดามารดา ส่วนใหญ่บิดาประกอบอาชีพรับจ้าง มารดาประกอบอาชีพค้าขาย ร้อยละ 51.93 ทำความผิดฐานลักทรัพย์ และร้อยละ 31.73 ทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ระยะเวลาที่เข้ารับการฝึกและอบรมอยู่ในช่วง 1-2 ปี ส่วนใหญ่ทำความผิดเป็นครั้งแรก และเข้ารับ

การฝึกอบรมเป็นเวลาประมาณ 6 เดือนถึง 1 ปี ด้านการศึกษาวิชาสามัญและวิชาชีพ เด็กและเยาวชนที่ไม่ผ่านการทดสอบความรู้ระดับประถมศึกษาปีที่ 4 จะต้องเรียนวิชาสามัญก่อน ส่วนเด็กและเยาวชนที่ผ่านการทดสอบนั้น ส่วนใหญ่เลือกเรียนเอง เพราะตรงกับความถนัดและความสนใจ ด้านการเรียนการสอนวิชาสามัญและวิชาชีพเด็กและเยาวชนเห็นว่าเหมาะสมดีแล้ว และส่วนใหญ่ต้องการใบรับรองความรู้จากสถานฝึกและอบรม เพราะต้องการใช้ในการสมัครงาน เมื่อได้รับการปลดปล่อยแล้ว ส่วนเจ้าหน้าที่ที่มีความเห็นว่าการเรียนการสอนเหมาะสมแล้ว วันแต่อุปกรณ์ในการเรียนการสอนยังไม่เพียงพอ

สายสุรี จุติกุล (2530) ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์สภาพและปัญหาปัจจุบันในการจัดการศึกษาอาชีพระยะสั้น โดยสรุปผลการวิเคราะห์จากคณะผู้เชี่ยวชาญการวางแผนการศึกษา ประสานกับการวางแผนกำลังคน โครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการวางแผนและบริการการศึกษา ซึ่งผลการวิเคราะห์ สรุป สภาพและปัญหาปัจจุบันในการจัดการฝึกอาชีพระยะสั้น ได้ดังนี้

การจัดการฝึกอาชีพระยะสั้น ปัจจุบันขาดทิศทางที่ชัดเจน โดยเฉพาะประเภทสาระเนื้อหา (สาขาวิชา) ของการฝึกอบรม เนื่องจากขาดการชี้แนะจากรัฐและขาดความตระหนักของหน่วยงานต่าง ๆ เรื่องการมีงานทำของผู้ได้รับการฝึกอาชีพระยะสั้น เช่น ด้านหลักสูตรและวิธีการฝึกอาชีพระยะสั้น

1. หลักสูตรการฝึกอาชีพระยะสั้น ขาดความต่อเนื่องและขาดการจัดหลักสูตรเป็นขั้นตอนตามระดับความก้าวหน้า ทำให้ผู้รับการฝึกอบรมไม่สามารถเห็นภาพรวมหรือความก้าวหน้าของอาชีพได้
2. การฝึกอาชีพระยะสั้นบางโครงการ ครอบคลุมสาระเนื้อหากว้างขวางเกินไป ทำให้ผู้รับการฝึกอบรมขาดทักษะอาชีพนั้น ๆ หรือไม่สามรถมีทักษะอาชีพนั้น ๆ ในระดับที่จะมีงานทำได้
3. การจัดการฝึกอาชีพระยะสั้นมักจะจัดตามแบบที่เคยจัดมาแล้ว (Traditional) หรือจัดเนื่องจากมีความสะดวกในด้านบริหารและการให้บริการหรือเป็นความคิดเห็นของหน่วยงานมากกว่าจัดตามความต้องการของผู้ต้องการรับการฝึกอบรม
4. การจัดการฝึกอาชีพระยะสั้นไม่ครบวงจร กล่าวคือ ส่วนใหญ่ไม่ได้คำนึงถึงการมีงานทำหรือการเพิ่มรายได้หลังจากที่ได้รับการฝึกอาชีพระยะสั้น

5. ขาดการประเมินผลการจัดการฝึกอาชีพระยะสั้นเฉพาะอย่างยิ่งที่สัมพันธ์กับการเพิ่มรายได้ และความคุ้มค่าของการลงทุนในการจัดฝึกอบรม

6. การฝึกอบรมอาชีพระยะสั้นขาดกลไก และวิธีการควบคุมคุณภาพและในหลายกรณีทำให้ผู้รับฝึกอบรมเข้าใจผิดว่าทักษะที่มีอยู่นั้นเพียงพอต่อการประกอบอาชีพแล้ว และได้ไปลงทุนแต่ไม่สามารถขายผลผลิตได้ เนื่องจากผลิตไม่ได้ระดับคุณภาพ

ด้านผู้รับการฝึกอาชีพระยะสั้น

1. การจัดการฝึกอาชีพระยะสั้น โดยเฉพาะในชนบทมักจะกระทำโดยการเกณฑ์ผู้รับการฝึกอบรม โดยหน่วยงานนั้น ๆ ในท้องถิ่น หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่น โดยผู้รับบริการฝึกอบรมมิได้มีเป้าหมายชัดเจนของตนเองเกี่ยวกับการฝึกอบรมนั้น
2. ผลการศึกษาปรากฏว่า ผู้รับการฝึกอบรมมักเป็นผู้ที่เคยได้รับการอบรมโครงการอื่นของหน่วยงานนั้น ๆ มาแล้ว
3. ผู้รับการฝึกอาชีพระยะสั้น มักจะเป็นแม่บ้าน หรือผู้ที่มั่งงานทำอยู่แล้ว มากกว่าเป็นผู้ว่างงาน
4. ผู้รับการฝึกอบรมส่วนใหญ่มักจะเป็นผู้ที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป โครงการฝึกอบรมอาชีพสำหรับผู้ที่มีอายุระหว่าง 12-14 ปี มีจำนวนจำกัด
5. ในแต่ละการฝึกอบรม จะมีผู้ลาออกกลางคันเป็นจำนวนมาก พิสัยจากร้อยละ 1.5 ของจำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรม ถึงประมาณร้อยละ 15.5 ในบางโครงการของการอบรมซึ่งจัดโดยมูลนิธิและสมาคมเอกชน ส่วนของรัฐบาลพิสัยสูงร้อยละ 7 ถึง 47

ด้านหน่วยงานและกลไกประสานงานและการรองรับการมีงานทำ

1. หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนจัดการฝึกอาชีพระยะสั้น แต่ยังไม่มีการประสานสัมพันธ์กัน ทำให้เกิดการซ้ำซ้อนและการใช้ทรัพยากรอย่างไม่มีประสิทธิภาพ
2. ขาดแหล่งเงินทุนสำหรับประกอบอาชีพ หลังจากได้รับการฝึกอบรมแล้ว
3. ขาดกลไกรองรับการส่งเสริมให้มั่งงานทำหลังจากได้รับการฝึกอาชีพแล้ว เช่น การแนะแนวหรือชี้ช่องทางในการประกอบอาชีพ สถานที่ประกอบอาชีพ เป็นต้น
4. ขาดการแสวงหาตลาดเพื่อรองรับสินค้าที่ผลิตได้
5. ขาดการส่งเสริมภาคเอกชนให้มียุทธศาสตร์มากขึ้น ในการจัดการฝึกอาชีพระยะสั้น

ให้มีงานทำ โดยเฉพาะในส่วนภูมิภาค และรัฐมักจะทำเสียเองเกือบทั้งหมดในส่วนนี้

กรมวิชาการ (2531) ได้ทำการศึกษาการพัฒนาการศึกษาวิชาชีพในระบบโรงเรียน และนอกระบบโรงเรียนพบว่า ในส่วนของการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนในด้านวิชาชีพ จังหวัดเป็นหน่วยงานที่จัดการการเรียนการสอนวิชาชีพ โดยมีหลักสูตรประเภทวิชาต่าง ๆ เช่น ช่างอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม นอกจากนั้นยังได้มีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายและกลุ่มสนใจต่างๆ รวมทั้งจัดการเรียนการสอนทั้งประเภทประจำที่และประเภทเคลื่อนที่กระจายอยู่ทั่วไปทั้งในเมืองและชนบท ปัญหาและอุปสรรคที่พบนั้น พบว่าขาดการพัฒนาด้านการจัดการและด้านความเข้าใจในการจัดการศึกษา ตลอดจนขาดครู และวิทยากรที่มีความชำนาญในเฉพาะสาขา ส่วนในเรื่องสภาพการจัดการเรียนการสอนวิชาชีพ ในโรงเรียนและสถานศึกษาต่าง ๆ นั้น พบว่าส่วนใหญ่มุ่งให้ผู้เรียนนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ใช้เป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพและปรับปรุงอาชีพเดิมตลอดจนให้เห็นช่องทางในการประกอบอาชีพเป็นสำคัญและมีความพร้อมค่อนข้างมากในการเปิดสอนวิชาชีพในสถานศึกษาของตน ยกเว้นความพร้อมด้านสื่อ อุปกรณ์ต่าง ๆ และการปรับปรุงเนื้อหาวิชาอาชีพให้เหมาะสมกับท้องถิ่นซึ่งยังไม่พร้อม

บุญถม แสงเพชร (2531) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สภาพการจัดการศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพ ตามทัศนะของผู้บริหารและครูผู้สอนของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอนมีความเห็นสอดคล้องกันว่า การจัดการศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์อยู่ในระดับปานกลาง เจ้าหน้าที่ในส่วนภูมิภาคควรมีบทบาทในการสร้างหลักสูตรรายวิชาสำหรับท้องถิ่น เพราะเห็นว่าในแต่ละท้องถิ่นมีความต้องการที่จะเรียนวิชาชีพเฉพาะรายวิชาไม่เหมือนกัน วัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอนไม่เพียงพอต่อความต้องการและมีคุณภาพต่ำ

สำหรับด้านการจัดการเรียนการสอน ผู้บริหารและครูผู้สอนมีความเห็นตรงกันว่า มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับปานกลาง ทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้และทักษะพื้นฐาน สามารถลงมือปฏิบัติด้วยตนเองได้ และสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการแก้ปัญหาชีวิตประจำวันของตนเองได้ด้วย

ในด้านปัญหาและอุปสรรค พบว่า การจัดการศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพจัดน้อยส่งเสริมให้

ประชาชนมีอาชีพร่อนเท่านั้น ยังไม่มีการพัฒนาอาชีพหลักของประชาชนอย่างจริงจัง การเรียนการสอนยังไม่เน้นที่คุณภาพ วันเวลาที่ทำการสอนยังไม่เอื้ออำนวยแก่ผู้เรียนเท่าที่ควร วัสดุอุปกรณ์การฝึกอบรมไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้เรียน สถานที่ไม่เหมาะสมกับสภาพการเรียนการสอน ครูผู้สอนไม่มีประสบการณ์ ขาดความรู้ด้านเทคนิคและวิธีการสอน ตลอดจนการถ่ายทอดความรู้

อรสา โพธิ์ทอง (2532) ศึกษาความคิดเห็นและความต้องการด้านการศึกษานอกโรงเรียนของเยาวชนที่มีประวัติติดยาเสพติดในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กกลาง พบว่า เยาวชนร้อยละ 35 เข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาสายสามัญที่ทางสถานพินิจและคุ้มครองเด็กกลางจัดขึ้น ความคิดเห็นในการปรับปรุงการเรียนการสอนได้แก่ ต้องการให้ขยายระดับการศึกษา ปรับปรุงบรรยากาศของห้องเรียน ปรับปรุงระเบียบของชั้นเรียน ส่วนการศึกษานอกโรงเรียนด้านอาชีพนั้นเยาวชนร้อยละ 89 มีความต้องการและสนใจกิจกรรมการศึกษาด้านอาชีพ หมวดวิชาที่เลือกศึกษาคือคหกรรม อุตสาหกรรม เกษตรกรรม ดนตรีและศิลปะ ประโยชน์ที่เยาวชนได้รับการเข้าร่วมกิจกรรมคือ สอนหรือแนะนำผู้อื่น นอกจากนี้นำไปประกอบอาชีพได้รับความรู้ด้านข่าวสารข้อมูล สิ่งที่ต้องการคือให้เพิ่มจำนวนหนังสือใหม่ เพิ่มความเป็นระเบียบ ต้องการเจ้าหน้าที่ที่มีอัธยาศัยดีต้องการให้ปรับปรุงด้านวัสดุอุปกรณ์ ด้านการสอนของครู และต้องการให้มีการปฏิบัติจริง

มนัส ศรีกัลยา (2533) ศึกษาปัญหาการเรียนของนักศึกษาวิชาชีพหลักสูตรระยะสั้น โรงเรียนสารพัดช่าง เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า

1. นักศึกษามีปัญหาการเรียนเฉลี่ยรวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมีปัญหามาก โดยมีด้านตัวผู้เรียน ด้านหลักสูตร และด้านสิ่งอำนวยความสะดวกอยู่ในระดับมีปัญหามาก ส่วนด้านครูผู้สอน อยู่ในระดับมีปัญหาน้อย ด้านตัวผู้เรียนนักศึกษามีปัญหาสูงสุดในเรื่อง เขียน-อ่าน หนังสือไม่คล่อง ด้านหลักสูตรนักศึกษามีปัญหาสูงสุดในเรื่อง เนื้อหาที่เรียนไม่ตรงกับความต้องการของนักศึกษา ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกนักศึกษามีปัญหาสูงสุดในเรื่อง วัสดุ-อุปกรณ์ ในการฝึกปฏิบัติเก่าและล้าสมัย ด้านครูผู้สอนนักศึกษามีปัญหาสูงสุดในเรื่อง ครูไม่เข้าใจในตัวนักศึกษา
2. นักศึกษาที่มีระดับอายุ 15-20 ปี ระดับอายุ 21-25 ปี และระดับอายุ 26 ปีขึ้นไป มีปัญหาการเรียนด้านตัวผู้เรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักศึกษาระดับอายุ 26 ปีขึ้นไป และระดับ 21-25 ปี มีปัญหาการเรียนมากกว่านักศึกษาระดับอายุ

15-20 ปี ส่วนด้านครูผู้สอน หลักสูตร และสิ่งอำนวยความสะดวก นักศึกษาระดับอายุ 15-20 ปี ระดับอายุ 21-25 ปี และระดับอายุ 26 ปีขึ้นไป มีปัญหาการเรียนแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

สมพิศ เจริญทอง (2533) ได้ทำวิจัยเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการดำเนินการศึกษานอกโรงเรียน เพื่อพัฒนาอาชีพของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด พบว่า ในด้านปัญหาอุปสรรคของการดำเนินงานพบปัญหาด้านบุคลากร ยังไม่เข้าใจในหลักการดำเนินงานและบทบาทหน้าที่ บางศูนย์ยังมีบุคลากรจำนวนจำกัดโดยเฉพาะศูนย์ที่ตั้งใหม่ตลอดจนยังขาดวิทยากรในบางสาขา ในด้านงบประมาณมีปัญหาในเรื่องระเบียบหลักเกณฑ์ซึ่งยังไม่เอื้อต่อการจัดกิจกรรม และค่าตอบแทนซึ่งมีระดับต่ำ ส่วนในด้านวัสดุอุปกรณ์ส่วนใหญ่ยังมีปัญหาในเรื่องเก่าล้าสมัย ชำรุด เครื่องมือยังไม่ทันต่อสภาพของเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไปและขาดข้อมูลที่ทันสมัย โดยเฉพาะข้อมูลด้านการตลาด

ณัฐ จุลสุวรรณ (2537) ได้ทำการศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพในเรือนจำกลางคลองเปรมเกี่ยวกับการเรียนการสอนตามหลักสูตรวิชาอาชีพระยะสั้น พบว่า

1. นักศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนการสอนตามหลักสูตรวิชาอาชีพระยะสั้นโดยรวม และเป็นรายด้านในระดับเห็นด้วย
2. นักศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพที่มีอายุต่ำกว่า 30 ปี ตั้งแต่ 30 ปี ขึ้นไปมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนการสอนตามหลักสูตรวิชาอาชีพระยะสั้น โดยรวมและเป็นรายด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ
3. นักศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพที่มีพื้นฐานความรู้เดิม ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนการสอนตามหลักสูตรวิชาอาชีพระยะสั้น โดยรวมและเป็นรายด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ
4. นักศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพมีความคิดเห็นเพิ่มเติมว่า เนื้อหาและหลักสูตรไม่ทันสมัยและล้าเกินไป เวลาฝึกภาคปฏิบัติมีน้อยและอุปกรณ์และเครื่องมือเก่าไม่ทันสมัย และมีข้อเสนอแนะว่า ควรปรับปรุงหลักสูตรให้ทันสมัย ครูผู้สอนควรเอาใจใส่ในการสอนภาคปฏิบัติมากขึ้น และให้เวลากับการฝึกภาคปฏิบัติมากขึ้น

3.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาวิชาชีพในระบบโรงเรียน

ไชยพร ตันต์จิตานนท์ (2525) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สภาพการเรียนการสอนวิชาพื้นฐานวิชาอาชีพตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายพุทธศักราช 2524 ในเขตการศึกษา 8 ปรากฏผลดังนี้ สภาพการเรียนการสอนวิชาพื้นฐานอาชีพในด้านต่าง ๆ พบว่า หลักสูตรวิชาพื้นฐานวิชาอาชีพมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากทุกเรื่อง บริการแนะแนวอาชีพที่ครูและนักเรียนมีความเห็นว่ามีเหมาะสมน้อยคือ การสัมภาษณ์นักเรียนก่อนที่นักเรียนจะตัดสินใจเลือกแผนการเรียน และที่โรงเรียนปฏิบัติน้อยคือ การเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาและอาชีพเรื่องพฤติกรรมการเรียนการสอนของครูและนักเรียนส่วนใหญ่ปฏิบัติอยู่ในระดับมาก กิจกรรมที่ครูผู้สอนปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย ได้แก่ การเชิญวิทยากรหรือบุคคลในท้องถิ่นมาให้ความรู้แก่นักเรียน การพานักเรียนออกไปดูงานด้านวิชาชีพในท้องถิ่นและให้นักเรียนจัดทำป้ายนิเทศเกี่ยวกับงานอาชีพ พฤติกรรมที่นักเรียนปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย คือการใช้วัสดุและเครื่องมือต่าง ๆ อย่างระมัดระวัง และปฏิบัติตามข้อตกลงในการใช้วัสดุอุปกรณ์ด้านสื่อการเรียนการสอนมีความเพียงพออยู่ในระดับน้อย และนักเรียนส่วนใหญ่ไม่มีการออกไปฝึกทักษะหรือปฏิบัติงานในสถานที่ต่าง ๆ นอกโรงเรียน ด้านการวัดผลและประเมินผลมีการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อยคือ การที่ครูผู้สอนให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการตั้งเกณฑ์วัดและประเมินผล ส่วนวิธีการวัดและประเมินผลระหว่างเรียนที่ครูผู้สอนใช้อยู่ในระดับมากกว่าวิธีอื่น ๆ คือ พิจารณาผลงานที่นักเรียนทำส่ง สังเกตการฝึกปฏิบัติงานของนักเรียนและสังเกตความสนใจในการเรียน ปัญหาการเรียนการสอนวิชาพื้นฐานวิชาอาชีพในด้านต่าง ๆ พบว่าเรื่องที่เป็นปัญหาในระดับมาก ได้แก่ ความไม่เพียงพอของจำนวนครูผู้สอน การขาดแคลนหนังสือ หรือคู่มือการเรียนการสอน ความไม่เพียงพอด้านอุปกรณ์การสอน อุปกรณ์ที่ใช้ฝึกงาน และเครื่องมือต่าง ๆ ความไม่พร้อมด้านโรงฝึกงาน ห้องปฏิบัติการหรือสถานที่ทำการทดลองด้านวิชาชีพ ความไม่เหมาะสมของจำนวนนักเรียนต่ออุปกรณ์และเครื่องมือ และการให้นักเรียนไปฝึกปฏิบัติงานนอกโรงเรียน

สุวิทย์ ชี้อย่าง (2527) ได้วิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการเรียนการสอนวิชาอาชีพตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 ในจังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี และระยอง พบว่าการสอนที่ฝึกปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย คือ ใช้วิธีการสอนโดยการบรรยาย การพานักเรียนไปที่ต้นศึกษาหรือดูงานด้านอาชีพในท้องถิ่น มีการเชิญวิทยากรหรือบุคลากรในท้องถิ่นมาให้ความรู้

แก่นักเรียนอย่างสม่ำเสมอ การมอบหมายงานให้นักเรียนไปศึกษา ค้นคว้า และทำรายงานถึง เป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่ม การให้นักเรียนจัดทำออร์ตหรือป้ายนิเทศเกี่ยวกับงานอาชีพอย่างสม่ำเสมอ ครูผู้สอนมีความเห็นว่า สื่อการเรียนการสอนวิชาอาชีพ ส่วนใหญ่มีความเพียงพอในระดับน้อย

วิเศษ บุญอยู่ (2529) ได้วิจัยเรื่องปัญหาการใช้หลักสูตรพื้นฐานวิชาอาชีพในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในจังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี และระยอง พบว่า โรงเรียนไม่สามารถจัดบริการงานให้นักเรียนทำในวันหยุดหรือนอกเวลา หรือเมื่อจบการศึกษาแล้ว โรงเรียนไม่เปิดโอกาสให้ครูผู้สอนพานักเรียนไปศึกษาดูงานภาคปฏิบัติในสถานฝึกงานอาชีพ โรงเรียนไม่สามารถเชิญวิทยากรในท้องถิ่นมาบรรยายความรู้วิชาพื้นฐานอาชีพแก่นักเรียนได้ สถานประกอบการหรือสถานประกอบอาชีพอิสระไม่ได้ให้ความร่วมมือด้วยดี นักเรียนไม่สามารถนำความรู้ด้านอาชีพไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ นักเรียนขาดความเข้าใจวิชาพื้นฐานวิชาอาชีพ และนักเรียนขาดความคิดริเริ่มในการทำงานอาชีพของนักเรียนเอง นักเรียนขาดความกระตือรือร้นในการเรียนวิชาพื้นฐานวิชาอาชีพ โรงเรียนไม่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าและฝึกงานทดลองด้วยตนเอง นอกจากนี้พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนที่มีอายุ วุฒิการศึกษาและประสบการณ์ทางด้านการบริหารต่างกัน อาจารย์ผู้สอนวิชาพื้นฐานวิชาอาชีพที่มีอายุ วุฒิการศึกษา และประสบการณ์ทางด้านการสอนต่างกัน และนักเรียนที่มีเพศต่างกันมีทัศนคติต่อปัญหาการใช้หลักสูตรวิชาพื้นฐานวิชาอาชีพไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในด้านจุดมุ่งหมายของหลักสูตร แผนการเรียน กิจกรรมการเรียนการสอน สถานที่ที่ใช้สอนและฝึกงานอาชีพ วัสดุอุปกรณ์การสอน การแนะแนว การนิเทศอบรมครู และการวัดผลและประเมินผล

อนงค์ รัตนโกมล (2531) ได้ศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาพื้นฐานวิชาอาชีพ ในโรงเรียนมัธยมศึกษามหาวชิราวุธวิทยาลัยในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า การเปิดสอนวิชาพื้นฐานวิชาอาชีพในโรงเรียนมัธยมศึกษาทุกแห่งขึ้นอยู่กับทรัพยากรที่โรงเรียนมีอยู่ เช่น อาจารย์ เครื่องมือ และอุปกรณ์ สาขาวิชาพื้นฐานวิชาอาชีพที่โรงเรียนมัธยมเปิดสอนไม่สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน ในด้านวิธีสอนของผู้สอน ส่วนใหญ่ใช้วิธีการสาธิตให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติและการบรรยายและอาจารย์ผู้สอนจัดกิจกรรมหรือนิทรรศการเพื่อส่งเสริมวิชาอาชีพอยู่ในระดับน้อย

วิเชียร ภูสุวรรณ (2532) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดวิชาพื้นฐานวิชาอาชีพใน โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 2 พบว่า ด้านการดำเนินการจัดวิชาพื้นฐานวิชาอาชีพ โรงเรียนส่วนใหญ่ส่งเสริมให้ครูใช้สื่อประกอบการสอน ครูส่วนใหญ่ใช้วิธีการสอนแบบสาธิต แบบบรรยายและแบบค้นคว้า จัดให้นักเรียนฝึกงานภายในโรงเรียน และที่บ้าน การวัดผลประเมินผลดำเนินการทั้งระหว่างเรียนและหลังเรียน ฝ่ายแนะแนวส่วนใหญ่จัดบริการแนะแนว และมีการกำหนดบุคลากรในการนิเทศและติดตามผล สำหรับปัญหาด้านการดำเนินงานที่พบส่วนใหญ่ ได้แก่ เอกสารประกอบหลักสูตรมีจำนวนไม่เพียงพอ ขาดการแนะนำชี้แจงการใช้สื่อการสอน ครูขาดทักษะในการจัดทำเรื่องข้อสอบและวิเคราะห์ข้อสอบบุคลากรแนะแนวมีจำนวนไม่เพียงพอ

เชิดชัย เขียวสุทธิ (2533) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการสอนวิชาพื้นฐานวิชาอาชีพ ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของ โรงเรียน สังกัดกรมสามัญศึกษา ในพื้นที่การพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออก พบว่าด้านการดำเนินการจัดการสอน โรงเรียนส่วนใหญ่ส่งเสริมให้ครูเข้าร่วมประชุมอบรม สัมมนาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ส่งเสริมและแนะนำครูในการใช้และจัดทำเอกสารประกอบหลักสูตร การสร้างข้อสอบ วิเคราะห์ข้อสอบ มีการจัดบริการแนะแนว และใช้ห้องปฏิบัติการ ฝึกงานภายในโรงเรียน สำหรับปัญหาด้านการดำเนินการ ส่วนใหญ่ ได้แก่ ครูขาดความรู้และทักษะในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน บุคลากรแนะแนวมีไม่เพียงพอ และไม่ได้รับความร่วมมือจากเจ้าของสถานประกอบการในการจัดส่งนักเรียนไปฝึกงาน

ลักขณา คำตรง (2533) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการจัดวิชาอาชีพใน โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาเขตการศึกษา 5 พบว่า ด้านการดำเนินการจัดวิชาอาชีพ โรงเรียนส่วนใหญ่ส่งเสริมให้ครูจัดกิจกรรมพานักเรียนไปทัศนศึกษาด้านอาชีพตามสถานประกอบการและจัดให้นักเรียนฝึกงานภายในโรงเรียนและที่บ้าน ครูผู้สอนส่วนใหญ่ใช้วิธีการสอนแบบสาธิตและแบบบรรยาย การวัดผลประเมินผลมีการดำเนินการทั้งระหว่างเรียนและหลังเรียน ด้านการติดตามประเมินผลการจัดวิชาอาชีพ ในโรงเรียนส่วนใหญ่ใช้วิธีสอบถามบุคลากรผู้เกี่ยวข้อง สำหรับปัญหาด้านการดำเนินงานที่พบส่วนใหญ่ ได้แก่ เอกสารประกอบหลักสูตรมีจำนวนไม่เพียงพอ ครูขาดทักษะในการจัดทำและวิเคราะห์ข้อสอบ บุคลากรแนะแนวมีจำนวนไม่เพียงพอ ส่วนปัญหา

ด้านการติดตามประเมินผลที่พบส่วนใหญ่ได้แก่ บุคลากรผู้รับผิดชอบมีจำนวนไม่เพียงพอ บุคลากรมีความรู้และประสบการณ์ไม่เพียงพอ วัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ มีไม่เพียงพอ

ไพโรจน์ ล้ำตระกูล (2535) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดและปัญหาในการจัดวิชาอาชีพของโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดกรมสามัญศึกษา ในพื้นที่ที่มีการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรม ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย ผู้บริหาร ครูผู้สอนวิชาอาชีพและครูแนะแนว ผลการวิจัยพบว่าด้านการดำเนินการจัดวิชาอาชีพ โรงเรียนส่งเสริมให้ครูเข้าร่วมประชุม อบรมสัมมนา เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน การใช้สื่อการสอน และการนิเทศและติดตามผล กำหนดให้ใช้ห้องปฏิบัติการและโรงฝึกงานในโรงเรียน มีการวัดผลและประเมินผลระหว่างเรียนและดำเนินการจัดบริการแนะแนวตลอดปี สำหรับปัญหาด้านการดำเนินการส่วนใหญ่ ได้แก่ ครูขาดความรู้และทักษะในการจัดการเรียนการสอน การใช้สื่อการสอน การวัดผลและประเมินผลการเรียน บุคลากรแนะแนวมีจำนวนไม่เพียงพอ ขาดการวางแผนในการนิเทศและติดตามผล และไม่ได้รับความร่วมมือจากเจ้าของสถานประกอบการในการจัดส่งนักเรียนไปฝึกงาน

พิบูลขวัญ ขวัญเมือง (2535) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการจัดวิชาอาชีพ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในโรงเรียนประถมศึกษาตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ผลการวิจัยพบว่า ด้านการดำเนินการจัดวิชาอาชีพโรงเรียนส่วนใหญ่ส่งเสริมให้ครูนำทรัพยากรท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการผลิตสื่อ ให้คำแนะนำแก่ครูในการใช้เอกสารประกอบหลักสูตร จัดให้มีการจัดทำจุดประสงค์การเรียนรู้รายวิชา มีการจัดบริการแนะแนว ใช้ห้องปฏิบัติการและโรงฝึกงานในโรงเรียน สำหรับปัญหาด้านการดำเนินการส่วนใหญ่ได้แก่ ครูขาดความรู้และทักษะในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดทำเอกสารประกอบหลักสูตร การผลิตสื่อ การวัดผลและประเมินผล บุคลากรแนะแนว วัสดุอุปกรณ์ เอกสารหลักสูตร คู่มือการใช้หลักสูตรไม่เพียงพอ

3.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้เรียนที่มีตัวแปรเพศอายุ และระดับการศึกษา

บุษกร เพชรวิวรรณ์ (2519) ได้ศึกษาทัศนคติของนักเรียนมัธยมศึกษาที่มีต่อครูในโรงเรียนภาคกลาง พบว่า

1. อายุของนักเรียน กลุ่มนักเรียนที่มีอายุ 15 ปี 16 ปี 17 ปี และ 18 ปี มี

ผลต่อทัศนคติต่อครูของกลุ่มนักเรียนที่มีอายุต่างกันมีความแตกต่างกัน ในด้านการปกครองและบุคลิกภาพ ส่วนทางด้านการสอน ความประพฤติ และความสัมพันธ์กับนักเรียนไม่แตกต่างกัน

2. นักเรียนชายและหญิง มีทัศนคติทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักเรียนหญิงมีทัศนคติที่ดีกว่านักเรียนชาย

รังสรรค์ สลับแสง (2527) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ทัศนคติของนักศึกษาผู้ใหญ่ที่มีต่อครูผู้สอนการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. นักศึกษาผู้ใหญ่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในกลุ่มตัวอย่าง ทั้งระดับที่ 3 และระดับที่ 4 มีทัศนคติและความคิดเห็นต่อครูผู้สอนทั้ง 5 ด้านอยู่ในระดับดี

2. การเปรียบเทียบทัศนคติและความคิดเห็นที่มีต่อครู ระหว่างนักศึกษากลุ่มต่าง ๆ โดยมีผลสรุปดังนี้

2.1 เมื่อพิจารณาตามเพศพบว่า นักศึกษาเพศชายและเพศหญิงมีทัศนคติและความคิดเห็นต่อครู ด้านการสอน การปกครอง ลักษณะท่าทาง ความประพฤติ และความสัมพันธ์กับนักศึกษา แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

2.2 เมื่อพิจารณาตามกลุ่มอายุพบว่า นักศึกษามีทัศนคติและความคิดเห็นต่อครู ด้านการสอน การปกครอง ลักษณะท่าทาง ความประพฤติ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนพฤติกรรมทางด้านความสัมพันธ์กับนักศึกษา มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อวิเคราะห์เป็นรายคู่ปรากฏว่า นักศึกษาอายุ 20 ปีลงมา กับนักศึกษาอายุ 25 ปีขึ้นไป แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนคู่อื่น ๆ ไม่พบความแตกต่างกัน

2.3 เมื่อพิจารณาตามระดับการศึกษาพบว่า นักศึกษาระดับที่ 3 กับระดับที่ 4 มีทัศนคติและความคิดเห็นต่อครูด้านการสอน การปกครอง ลักษณะท่าทาง ความประพฤติและความสัมพันธ์กับนักศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ยุทธนา ปิยะจันทร์ (2531) ได้ทำการศึกษาความคิดเห็นของเยาวชนที่มีต่อกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาอาชีพของงานพัฒนาชุมชนในจังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการวิจัยพบว่า

1. เยาวชนที่มีช่วงอายุระหว่าง 15-18 ปี มีความคิดเห็นต่อกิจกรรมโครงการตัดเย็บเสื้อผ้า จักสาน เพาะเห็ด และช่างเสริมสวยอยู่ในระดับมาก แต่โครงการช่างซ่อม

เครื่องยนต์อยู่ในระดับปานกลาง เยาวชนที่มีช่วงอายุระหว่าง 18⁺ - 25 ปี มีความคิดเห็นต่อกิจกรรมโครงการตัดเย็บเสื้อผ้า จักสานและช่างเสริมสวยอยู่ในระดับมาก แต่โครงการเพาะเห็ดและช่างซ่อมเครื่องยนต์อยู่ในระดับปานกลาง อย่างไรก็ตามเยาวชนทั้งสองช่วงอายุมีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในโครงการตัดเย็บเสื้อผ้านอกนั้นแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

2. เยาวชนที่มีระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษามีความคิดเห็นต่อกิจกรรมโครงการตัดเย็บเสื้อผ้า จักสาน และช่างเสริมสวยอยู่ในระดับมาก แต่โครงการเพาะเห็ดและช่างซ่อมเครื่องยนต์อยู่ในระดับปานกลาง เยาวชนที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าชั้นประถมศึกษามีความคิดเห็นต่อกิจกรรมโครงการตัดเย็บเสื้อผ้า จักสาน เพาะเห็ด และช่างเสริมสวยอยู่ในระดับมาก แต่โครงการช่างซ่อมเครื่องยนต์อยู่ในระดับปานกลาง อย่างไรก็ตามเยาวชนทั้งสองกลุ่มระดับการศึกษามีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ผ่องศรี ศรีวัง (2536) ได้ทำการศึกษาเรื่องคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครูสอนนักศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดในเขตภาคกลาง จากผลการศึกษพบว่า เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครูสอนนักศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพ ตามทัศนะของนักศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพ โดยแยกตาม เพศ อายุ วุฒิทางการศึกษา เวลาที่เรียนและประเภทวิชาชีพ ซึ่งตัวอย่างแต่ละกลุ่มมีดังนี้

1. นักศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพ เพศหญิงมีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครูสอนนักศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพโดยรวมมากกว่านักศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพเพศชายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน นักศึกษาหญิง มีคะแนนความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครูสอนนักศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพ ด้านคุณธรรมและความประพฤติมากกว่านักศึกษาชาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. นักศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพที่มีอายุแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครูสอนนักศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพโดยรวมและคุณลักษณะรายด้านทั้ง 4 ด้านแตกต่างกัน อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

3. นักศึกษาผู้ใหญ่ที่มีวุฒิทางการศึกษาแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับ

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครูสอนนักศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพโดยรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากผลการศึกษาและวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาสายอาชีพดังกล่าวพบว่า มีสภาพและปัญหาในด้านต่าง ๆ สรุปได้ดังนี้ หลักสูตรที่เปิดสอนเป็นหลักสูตรในหมวดต่าง ๆ ได้แก่ ช่างอุตสาหกรรม คหกรรม พาณิชยกรรม ศิลปะทัศนกรรม เกษตรกรรม และอื่น ๆ สภาพการเรียนการสอนวิชาชีพส่วนใหญ่มุ่งให้ผู้เรียนนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ใช้เป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพและปรับปรุงอาชีพเดิมตลอดจนให้เห็นช่องทางในการประกอบอาชีพเป็นสำคัญ (กรมวิชาการ, 2531) หลักสูตรวิชาชีพมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก (ไชยพร ตันท์จิตานนท์, 2525) แต่เนื้อหาที่เรียนในภาคทฤษฎีนำไปใช้ในอาชีพได้ปานกลางค่อนข้างน้อย (พจน์ ราศรีรัตนะ และ ชูศรี ราศรีรัตนะ, 2526) และเนื้อหาที่เรียนไม่ตรงกับความต้องการของผู้เรียน (มันส์ ศรีกัลยา, 2533) นอกจากนี้หลักสูตรการฝึกอาชีพระยะสั้นขาดความต่อเนื่องและขาดการจัดเป็นขั้นตอน เนื้อหาสาระบางหลักสูตรกว้างเกินไป หลักสูตรจัดตามความคิดเห็นของหน่วยงานมากกว่าจัดตามความต้องการของผู้ต้องการรับการฝึกอบรม (สายสุรี จุติกุล, 2530) บางหลักสูตรระยะเวลาสั้นมากเกินไป (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2527) วันเวลาที่ทำการสอนยังไม่เอื้ออำนวยแก่ผู้เรียนเท่าที่ควร (บุญถม แสงเพชร, 2531) ทำให้การฝึกไม่ได้ผลเท่าที่ควร ผู้ที่สำเร็จการฝึกวิชาชีพขาดคุณภาพโดยเฉพาะผู้มีพื้นฐานน้อย (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2527) หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นยังไม่ตอบสนองและสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นหรือตลาดแรงงาน (วิไล แยมสาขาและวินัย สายหงษ์, 2533, กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2529) ครูผู้สอนวิชาชีพมีจำนวนไม่เพียงพอ (ไชยพร ตันท์จิตานนท์, 2525, กรมวิชาการ, 2531) ขาดครูผู้สอนวิชาชีพและวิทยากรที่มีประสบการณ์ความรู้และทักษะอย่างเพียงพอในด้านเทคนิค วิธีการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนการถ่ายทอดความรู้ในแต่ละสาขาวิชาชีพ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2527, บุญถม แสงเพชร, 2531, กรมวิชาการ, 2531, เชิดชัย เขียวสุทธิ, 2533, ลักษณะ คำตรง, 2533, วิไล แยมสาขาและวินัย สายหงษ์, 2533, พิบูลขวัญ ขวัญเมือง, 2535 และไพโรจน์ ล้ำตระกูล, 2535) ครูผู้สอนทำหน้าที่รับผิดชอบงานหลายอย่างในเวลาเดียวกัน ทำให้ไม่สามารถใช้เวลาเพื่อการเรียนการสอนได้อย่างเต็มที่ ครูผู้สอนขาดแรงจูงใจในการสอนและการแสวงหาความรู้

เทคนิคใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน ครูผู้สอนขาดกำลังใจเนื่องมาจากสวัสดิการการสนับสนุนส่งเสริมของผู้บริหาร และโอกาสในการพัฒนาตนเอง (วิไล แยมสาชา และวินัย สายหงษ์, 2533, กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2529) และครูผู้สอนไม่เข้าใจในตัวนักศึกษา (มันส์ ศรีกัลยา, 2533) ผู้เรียนสายอาชีพไม่มีกำลังใจ (นิตยา ชินฉัตร, 2526) ขาดความกระตือรือร้น (วิเศษ บุญย้อย, 2529) เขียน-อ่านหนังสือไม่คล่อง (มันส์ ศรีกัลยา, 2533) ผู้เรียนสายอาชีพมีระดับความรู้แตกต่างกัน ขาดเรียนบ่อย มีภาระรับผิดชอบมาก ผู้เรียนมีเวลาว่างน้อย ไม่ได้รับการแนะแนวให้เกิดความรู้ความเข้าใจและเห็นความสำคัญในการเรียนวิชาอาชีพอย่างเพียงพอ (วิไล แยมสาชา และวินัย สายหงษ์, 2533) ผู้รับบริการฝึกอบรมมิได้มีเป้าหมายชัดเจนของตนเองเกี่ยวกับการฝึกอบรม (สายสุรี จุติกุล, 2530) ผู้เรียนไม่สามารถนำความรู้ที่ได้รับการฝึกฝนไปประกอบอาชีพได้ เนื่องจากการฝึกไม่ครบกระบวนการสร้างงานอาชีพหรือไม่ครบวงจร (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2529, สายสุรี จุติกุล, 2530) นอกจากนี้ผู้เรียนสายอาชีพลาออกกลางคันมากและขาดเงินลงทุนหรือแหล่งเงินทุนเพื่อการประกอบอาชีพหลังจากจบการเรียนหรือได้รับการฝึกอบรมแล้ว (สายสุรี จุติกุล, 2530, วิไล แยมสาชา และวินัย สายหงษ์, 2533) ด้านวิธีสอนและกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น การเรียนการสอนวิชาอาชีพส่วนใหญ่ยังดำเนินการอยู่ในรูปของชั้นเรียนหรือโรงฝึกงาน และเน้นสอนเฉพาะทักษะทางอาชีพยังไม่เปิดโลกกว้างทางอาชีพอย่างเพียงพอ (วิไล แยมสาชาและวินัย สายหงษ์, 2533) ครูผู้สอนส่วนใหญ่ใช้วิธีการสอนแบบสาธิตและบรรยาย (วิเชียร ภู่อุวรรณ, 2532, ลักขณา คำตรง, 2533) และการจัดกิจกรรมอยู่ในระดับน้อย ได้แก่การเชิญวิทยากรพิเศษมาให้ความรู้ด้านวิชาชีพแก่ผู้เรียน การให้ผู้เรียนจัดทำออร์ตหรือป้ายนิเทศเกี่ยวกับงานอาชีพ การพาผู้เรียนไปดูงานด้านอาชีพในท้องถิ่น และผู้เรียนส่วนใหญ่ไม่มีการออกไปฝึกทักษะหรือปฏิบัติงานในสถานที่ต่าง ๆ นอกโรงเรียน (ไชยพร ตัดแท้จิตานนท์, 2525, พจน์ ราชวีรทัศนะ และชูศรี ราชวีรทัศนะ, 2526, สุวิทย์ ชี้อตรง, 2527, วิเศษ บุญย้อย, 2529) ด้านสื่อการเรียนการสอนมีปัญหาในเรื่องสื่อเครื่องมือ เครื่องใช้วัสดุอุปกรณ์การสอนที่ใช้ในการเรียนการสอนและฝึกงานมีจำนวนไม่เพียงพอกับจำนวนผู้เรียน คุณภาพไม่ดี ชำรุด ล้าสมัย ไม่ทันต่อสภาพของเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงหรือขาดอุปกรณ์ที่ทันสมัยนั่นเอง (โสภา ชูพิกุลชัย และคณะ 2525, พจน์และชูศรี ราชวีรทัศนะ, 2526, นิตยา ชินฉัตร, 2526, สุวิทย์ ชี้อตรง, 2527, กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2527

และ 2529, สุรีย์ นาคนิยม, 2528, รุ่งทิวา บุญสิทธิ์, 2530, บุญถม แสงเพชร, 2531, มนัส ศรีกัลยา, 2533, สมพิศ เจริญทอง, 2533, ลักขณา คำตรง, 2533, วิไล แยมสาขา และวินัย สายหงษ์, 2533 และพิบูลขวัญ ขวัญเมือง, 2535) ไม่ใช่เทคโนโลยีการศึกษา ช่วยสอน (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2529) ขาดการแนะนำชี้แจงการใช้สื่อการสอน (วิเชียร ภู่อวรรณ์, 2532) ขาดแคลนหนังสือเอกสารและคู่มือการเรียนการสอนวิชาชีพ เอกสารประกอบหลักสูตร คู่มือการใช้หลักสูตร (ไชยพร ตันต์จิตานนท์, 2525, วิเชียร ภู่อวรรณ์, 2532) นอกจากนี้สถานที่ไม่เหมาะสมกับสภาพการเรียนการสอนวิชาชีพ ความไม่พร้อม ด้านโรงฝึกงาน ห้องปฏิบัติการด้านวิชาชีพ อาคารสถานที่จำนวนไม่เพียงพอ (ไชยพร ตันต์จิตานนท์, 2525, บุญถม แสงเพชร, 2531, ไพโรจน์ ลำตระกูล, 2535) ครูผู้สอน ขาดความรู้และทักษะการจัดทำเอกสารประกอบหลักสูตร การผลิตสื่อ (พิบูลขวัญ ขวัญเมือง, 2535) และที่สำคัญคือ การขาดงบประมาณสนับสนุน (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2527, สุวัฒน์ วัฒนวงศ์, 2529) ส่วนด้านการวัดผลและประเมินผลนั้น ครูผู้สอนใช้วิธีการวัดผลและ ประเมินผลมากระหว่างเรียนคือ พิจารณาผลงานที่ผู้เรียนทำส่ง และสังเกตการฝึกปฏิบัติงาน ของนักเรียนและสังเกตความสนใจในการเรียน และที่ปฏิบัติน้อยคือครูผู้สอนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม ในการตั้งเกณฑ์การวัดผลและประเมินผล (ไชยพร ตันต์จิตานนท์, 2525) ครูผู้สอนขาดทักษะ ในการจัดทำข้อสอบและขาดความรู้ทักษะในการวัดผลและประเมินผล (วิเชียร ภู่อวรรณ์, 2532, ลักขณา คำตรง, 2533, ไพโรจน์ ลำตระกูล, 2535 และพิบูลขวัญ ขวัญเมือง, 2535) และขาดการประเมินผลการจัดการฝึกอาชีพระยะสั้น (สายสุรี จุติกุล, 2530) นอกจากนี้ ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรที่มีผลก่อให้เกิดความแตกต่างในเรื่องความคิดเห็นได้แก่ เพศ (บุษกร เพชรวิวรรณ์, 2519) อายุ (ยุทธยา ปิยะจันทร์, 2531) และระดับการศึกษา (รังสรรค์ สลับแสง, 2527 และผ่องศรี ศรีวัง, 2536) ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษาเรื่องสภาพและปัญหา การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพในด้านหลักสูตร ครูผู้สอน ผู้เรียน วิธีสอนและกิจกรรม การเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน และการวัดผลและประเมินผล โดยนำตัวแปรเหล่านี้ มาเป็นตัวแปรอิสระที่อาจเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความแตกต่างในความคิดเห็นของผู้เรียนสายอาชีพ ของโรงเรียนผู้ใหญ่ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกลาง ศาลเยาวชนและครอบครัว กลาง